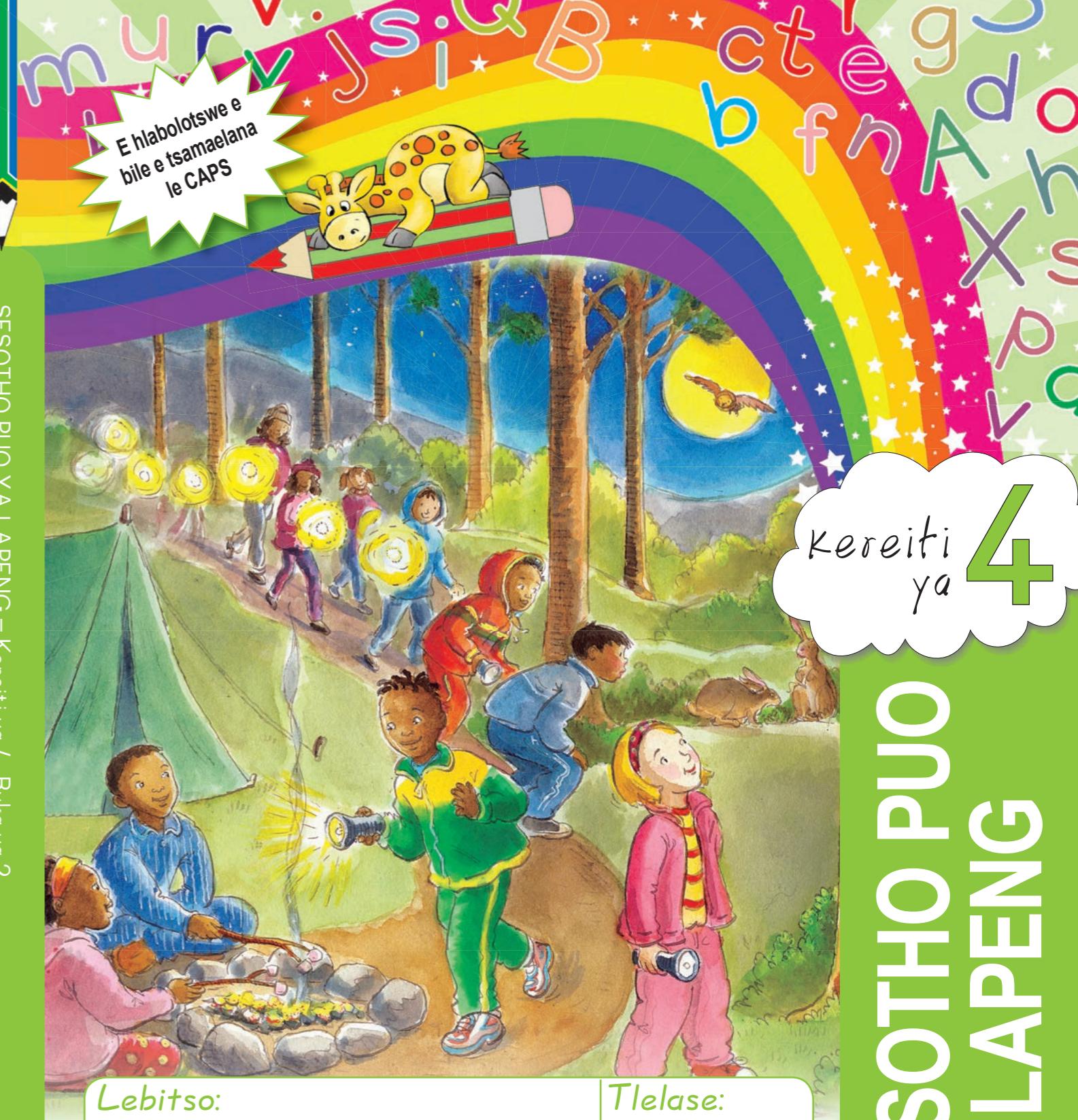

Kereiti
ya
4

SESOTHO PUO YA LAPENG

Buka ya 2
Kotara ya
3 & 4

SESOTHO PUO YA LAPENG – Kereiti ya 4 Buka ya 2

ISBN 978-1-4315-0087-1

basic education
Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

Lebitso:

Tlelase:

Mofumahadi Angie Motshetka, letona la Lafapha la Thuto ya Motheo
Mong Enver Surty, Motlatso wa Letona la Thuto ya Motheo

Dibuka tse na tsa tshebetso di etseditswe bana ba Afrika Borwa tla sa boetapele ba Letona la Thuto ya Motheo. Mof. Angie Motshetka, mmoho le Motlatso Letona la Thuto ya Motheo. Mong. Enver Surty.

Dibuka tsa tshebetso tsa Rainbow di bopa karolo ya Lefapha la Thuto ya Motheo. ya thuso e reretsweng ho netefatsa tshebetso ya baithuti ba Afrika borwa dikereiting tse qalang tse tsheletseng. Jwaleka e nngwe ya dintlha tsa bohlakwa tsa Moralo wa Tshebetso ya Mmuso, projek ena e etsahetse ka tshehetso ya letlolo la Polokelo la Setjhaba. Sena se entse hore Lefapha le etse dibuka tse na tsa tshebetso ka dipuo tsohle tsa semmuso. ntle le tefello ya letho.

Re tshepa hore, matitjhere a tla fumana dibuka tsa tshebetso di le bohlakwa mosebetsing wa bona wa letsatsi le letsatsi. le ho etsa bonneta ba hore baithuti ba bona ba etsa kharikhulamo yohle. Re nkile boikarabelo ba ho tataisa titjhore mosebetsing ka enngwe le enngwe ya mesebetsi, ka ho kenyelletsa motshwao a bontshang hore na seo barutwana ba tshwanelang ho se etsa ke sefe.

Re a kgolwa hore bona ba tla natefelwa ke ho sebetsa ka buka ena ha ba ntse ba hola le ho ithuta, le hore wena titjhore, o tla natefelwa mmoho le bana.

Re le lakalletsa katleho ho sebediseng dibuka tse na tsa tshebetso.

ISBN 978-1-4315-0087-1

 9 781431 500871

SESOTHO HOME LANGUAGE
GRADE 4 – BOOK 2
TERMS 3 & 4
ISBN 978-1-4315-0087-1
THIS BOOK MAY
NOT BE SOLD.

Ho ithuta ka Molaotheo wa Riphaboliki ya Afrika Borwa (1996)

Molaotheo wa Afrika Borwa (1996) o tshwere melao e phahameng ya naha. Melao ena e phahame ho feta moporesidente, e phahame ho feta makgotla a dinyewe, e phahame ho feta mmuso. E halosa kamoo baahi ba naha ba tshwanetseng ho tshwarana kateng, le hore ditokelo tsa bona mmoho le boikarabelo ho e mong ke bofe. Molaotheo o moo ho re tshireletsa bohole ha jwale, le ho sireletsa bana ba rona nakong e tlang.

Ela hloko ka nako e fetileng ya rona.

Ha re se pheteng diphoso tsa nako e fetileng.

Molaotheo wa rona ore thusa ho akanya le ho aha bokamoso bo molemo ho bohole.

Rona, baahi ba Afrika Borwa,

Re elellwa tshwarompe ya nako e fetileng;

Re Tlotla ba hlakofaditsweng bakeng sa toka le tokoloho lefatsheng la bo rona;

Re Hlompho ba sebeditseng ho aha le ho tswellisa pele naha ya rona; mme

Re a Dumela hore Afrika Borwa key a bohole ba phelang ho yona, re kopane ho fapaneng ha rona.

Kahoo, ka baemedi ba rona bao re ikgethetseng bona, re amohela Molaotheo ona jwaloka molao wa—

Riphaboliki ho Fodisa ho arohana ha nako e fetileng le ho aha setjhaba se itshetlehileng hodima boleng ba demokerasi, tokelo tsa baahi le metheo ya ditokelo tsa botho;

Ho beha motheo wa demokerasi le botjhaba bo bulehileng moo mmuso o thehilweng ho ya ka thato ya baahi mme moahi ka mong a tshireleditswe ka ho lekana ke molao;

Ho ntafatsa boleng ba bophelo ba baahi bohole le ho neha bokgoni ba moahi a mong monyetsla; le

Ho Aha Afrika Borwa e kopaneng ya demokerasi e tla kgona ho nka sebaka sa yona e le mmuso wa kakaretsa hara malapa a matjhaba.

Batla ditokelo tsa hao o le moAfrika Borwa mme o be le boikarabelo ba ho tshireletsa ditokelo tsa ba bang.

Tseba sa Ditokelo le Setshwantsho sa Boikarabelo.

Eka Modimo O ka tshireletsa batho ba rona.

Nkosi Sikelel' iAfrika. Morena boloka setjhaba sa heso.

God seën Suid-Afrika. God bless South Africa.

Mudzimu fhatutshedza Afurika. Hosि katekisa Afrika.

ISBN 978-1-4315-0087-1

 9 781431 500871

SESOTHO HOME LANGUAGE
GRADE 4 – BOOK 2
TERMS 3 & 4
ISBN 978-1-4315-0087-1
THIS BOOK MAY
NOT BE SOLD.

Tsela ya ho ngola

Tlhophiso

Etsa qeto ka sehlooho sa hao. Buisana le sehlopha sa hao ho bokella dintlha. Sebedisa mmapa wa kelello ho hlakisa dintlha tsa hao ka moralo, baphetwa le tikoloho.

Mokgwaritso

Qala ka ho ngola mokgwaritso. Nahana ka babohi/bamamedi, popeho le ka seratswana ka seng.

Boeletsa

Bala mokgwaritso ka hloko mme o fumane maikutlo a baithutimmoho le a titjhere.

Lokisa

Lokisa sengolwa ka ho lekola mopeleto le tshebediso ya matshwao a puo. Etsa ditokiso tsa mokgwaritso oo.

Phatlalatsa

Ngolo ditokiso tsa mokgwaritso e le tlhahiso ya sengolwa sa hao.

Tsamaiso ya ho bala

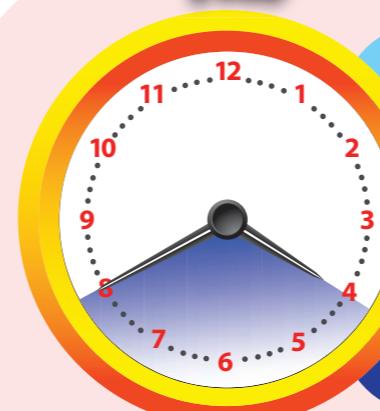
Pele ho palo

- Nahana ka seo o seng o ntse o se tseba ka taba ena.
- Nahana ka mongodi le letsatsi la phatlalatso.
- Bala serapa sa pele le sa ho qetela sa karolwana.
- Leka ho lepa hore sengolwa se tla bua ka eng.

Palo

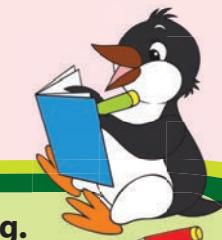
- Ha o ntse o bala kgefutsa nako le nako ho hlahluba hore na o ntse o utlwisia.
- Bapisa bolepi ba hao le seo o se baling.
- Ha o sa utlwisee meeleo ya mantswe ao o sa a tsebeng, sebedisa dikishinari.
- Ha o sa utlwisee karolwana, e bale hape buutle. E balle hodimo.

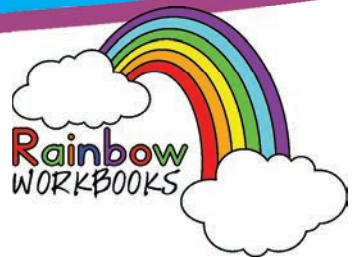
Ka morao ho palo

- Leka ho hopola tlhahisolededing e itseng.
- Etsa mmapa wa mohopolo ka dintlha tsa bohlokwa.
- Ngola kgutsufatso ho o thusa ho hopola dintlha tsa bohlokwa.
- Sebedisa dintlha tse hlhang moo o badileng ho seo o ingollang sona.

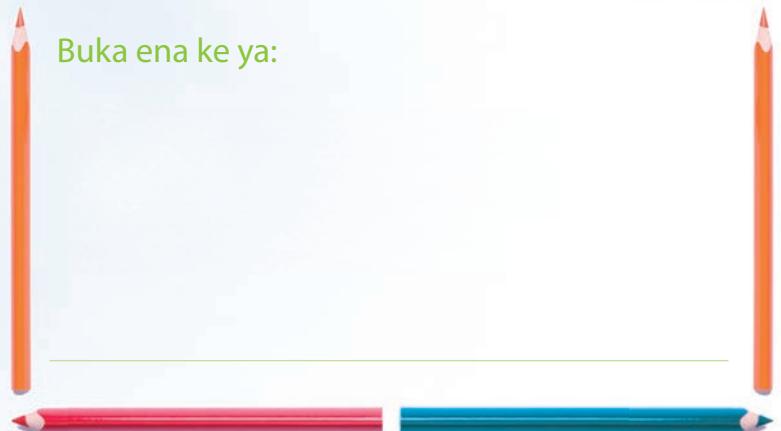
Kereiti
ya **4**

SESOTHO

Buka ena ke ya:

SESOTHO

Buka
ya

2

TATAISO YA HO SEBEDISA BUKATSHEBETO ENA

Re lakatsa ho o amohela boemong ba bohare ba Bukatshebetso Puo ya Lapeng. Boemo ba bohareng ba Puo Ya Lapeng bo maikemisetsong a ho matlafatsa bokgoni ba morutwana ba puo dikamanong, maemong a botho, le ho matlafatsa bobatsi ba bokgoni ba ho etsa mosebetsi wa sekolo dithutong tsohle. Re tshepa hore o tla fumana Bukatshebetso ena e le molemo ho thusa barutwana ba hao ho matlafatsa bokgoni ba bona.

Sebedisa Bukatshebetso
mmoho le dithusathuto tse
ding tsa hao, Tadima CAPS
boemo ba bohareng
Puo ya Lapeng.

Bukatshebetso ena e raluwe ka ho ya ka disekele tsa dibeke tse pedi tsa CAPS. O tla fumana kakaretso ya se tla etswa ho e nngwe le e nngwe ya disekele tsena maqepheng a 1, 35, 69, le 103 Bukatshebetsong ena. Sekele ka nngwe ya beke ya 2 e bokelletswe ho kenyelletsa bokgoni bo latelang ba puo:

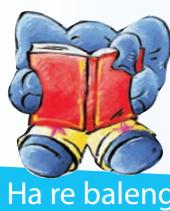
1 Ho mamela le ho bua(Puo) – dihora tse 2 ka sekele ya dibeke tse 2

Ha re bueng

Barutwana ba hloka menyetla e tlang kgafetsa ya ho matlafatsa bokgoni ba bona ba ho Mamela le ho Bua hore ba kgone tlhahisolededing, ho rarolla qaka le ho matlafatsa maikutlo le dikgopololo. Bukatshebetso e na le mesebetsi e mmalwa ya ho bua le ho mamela eo o ka e matlafatsang ho netefatsa hore barutwana ba fumana monyetla wa ho kwetlisa mosebetsi wa ho bua.

2 Ho bala le ho bona – dihora tse 5 sekeleng ya dibebe tse 2

Ha re baleng

CAPS e hloka barutwana ho bala le ho sheba dingolwa tse itseng le mefuta ya dingolwa ho e ngnwe le e nngwe yay a disekele tse pedi. Sena se kenyelletsa ho bala: dipale tse kgutshwane, ditshomo, diketsahalo tse etsahetseng ho yena, mangolo, di email, bukatsatsi, tshwantshiso, diatekele tsa koranta, diatikele tsa dimakazine, puisano ya radiong, dithothokiso, dingolwa tse susumetsang, papatso, ditaelo, ditaelo tsa ho leba le le tsela ya ho etsa. Ho tlatseletsa CAPS e hloka hore barutwana ba bale dingolwa tsa tlhahisolededing tse nang le ditshwantsho: mmapa, tjhate, tafole, ditshwantsho, mmapa wa mohopolo, tjhate ya boemo ba lehodimo, diphousetara, ditsebiso, ditshwantsho le dikerafo. O tla fumana kgetho e ngata e ntle ya dingolwa tsena Bukatshebetsong ena.

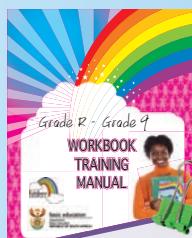
CAPS e kgetholla tsela ya ho bala e itshetlehileng mehatong ya se etsah alang pele ho balwa, ho bala, le kamora ho bala. O tla fumana tlhaloso e molemo ya ditshwantsho ya mokgwa wa ho bala kahare leqepheng le ka ple la khabara.

3 Ho Ngola le ho Behela – dihora tse 4 sekeleng ya dibeke tse 2

Ha re ngole

CAPS e hloka hore barutwana ba fumane monetla wa ho kwetlisa ho ngola mefuteng e fapaneng ya dingolwa kgafetsa. Bukatshebetso e nehelana ka diforeimi le tlhophiso ya ho ngola ho tshehetsa nehelana ya barutwana ya tsela ya ho ngola, mmoho le dingolwa tse bonwang le tsa mefuta e meng e fapaneng.

4 Sebopoho sa Puo le Diphethoho – dihora tse 1 ka sekele ya dibeke tse 2

Ha re ngole
LAPENG

CAPS e nehelana lenane la Dibopoho tsa Puo le Diphethoho tse tshwanetseng ho etswa kereiting e nngwe le e nngwe. Tlwaelo ke hore diketsahalo tsena di ba le "tlhokomediso" e hhalosang diphethoho tsena.

Bakeng sa tataiso
e nngwe tadima
bukana ya kwetliso ya
Bukatshebetso.

Tema 5: Kamoo re ikutlwang le seo re se etsang

Kotara 3: Dibeke 1 - 4

Kotara 3: Dibeke 1 - 2

Batho ba tsotellang

65 Thatohatsi e ntjha ya Mary Ann

2

O buisana le ho lepa hodima setshwantsho.
O bala pale.

66 Ho nahana ka pale

4

Ba buisana ka pale dihlopheng.
O ngola qetello ya pale.
O araba dipotso hodima pale.
O ngola bukatsatsing.

67 Ho kgetha phoofolo ya setswalle

6

O bala qetello ya pale.
O bona diketso tse haloswang ke mahlalosi sengolweng.
O ngola dipolelo tse nang le mahlalosi.

68 Ho boloka bukatsatsi

8

O lokisetra ho ngola bukatsatsing ka ho tlatsa mmapa.
O ngola bukatsatsing.

69 Ntja e lahlehileng

10

O rala phousetara ya ntja e lahlehileng.
O hlahloba phousetara ya mphato wa bona a sebedisa seo a se neilweng.
O sebedisa mahlalosi ho bopa dipolelo.

70 Dipolelomararane

12

O bona maetsi ho dipolelonolo.
O kopanya dipolelwanano ho bopa dipolelomararane.
O arola dipolelomararane ho di etsa dipolelonolo.
O sebedisa maetsipolelwana ho emela mantswe a masakaneng.
O tlatsa maetsipolelwana a nepahetseng dipolelong.

71 O bala bukatsatsi

14

O bala dingolwa tse pedi bukatsatsing.

72 Ho ngolla bukatsatsi ya hao

16

O araba dipotso hodima sengolwa se bukatsatsing.
Ba ngola tsa bona tsa matsatsi a mararo bukatsatsing ya bona
Ho balla tlhahisolededing.

Kotara 3: Dibeke 3 - 4

Ho balla tlhahisolededing
73 Nako ya ho shebella thelevishine

18

O bala tlhahisolededing e phamofoleteng.
O buisana ka dipotso hodima phamofolete.

74 Ka phamofolete

20

O araba dipotso hodima phamofolete.
O nyalanya mantswe le meeleo ya oona.
O rala phousetara ho kgothaletsa bana ho etsa se sang ntle le ho shebelle thelevishini feela.
O rarolla tjhate ya bara.
O etsa lenane la kotsi ya ho shebella thelevishine haholo.

75 Moo dintho di leng teng

22

O bala pale ya ditshwantsho.
O kenya dihlongwanthao tse loketseng ho bopa mahlalosi.
O ngola polelo bakeng sa setshwantsho ka sang ka mahlalosi.
O bontsha tshwantshiso, tshwantshanyo le poeletsamodumo.

76 Tsohle ka tlhekefetso

24

O bala sengolwa sa tlhahisolededing ka tlhekefetso.

O buisana ka dipotso hodima tlhekefetso.

77 Ho nahana ka tlhekefetso

26

O araba dipotso hodima tlhekefetso.
O rala letshwao la ho thibela.

tlhekefetso.

O sebedisa makopanyi ho kopanya dipolelo.

O nyalanya mantswe le meeleo ya oona.

78 Lekgathe lefetile mmoho le letlang letswhelli

28

O bapala papadi a sebedisa makgathe lefetile mmoho le letlang letswhelli.

79 O rala phamofolete

30

Ba sebedisa polane ho rala phamofolete ya bona.

O seha le ho mena leqephe ho etsa phamofolete.

O sebedisa polane ho phethela phamofolete ka makgethe.

80 O seha phamofolete

31

Ha re bueng

Sheba ditshwantsho mme o bolle motswalle wa hao ka seo o nahanaang hore pale e bua ka sona.
O nahana ke bo mang dibapadi tsa sehlooho paleng?
Ba shebeha ba le dilemo tse kae?

Ha re baleng

Bala pale mme o arabe dipotso tse latelang.

Ho kgetha phoofolo ya setswalle

Ngwedi o hlakile. E ne e le kamora mpa ya bosiu ka Labohlano bosiu mme Mary Ann o ne a paqame a sena boroko betheng ya hae. O ne a nahana ka thatohatsi e nnyane eo a neng a ilo e reka ha yena le Nomsa ba ya tshireletsong ya diphoofolo hoseng. Mary Ann e ne e le yena ngwanana a le mong ka tlelaseng ya se nang thatohatsi hobane a dula foleteng. Ha ba lelapa la thotela tlung, Mary Ann a qala ho boloka tjhelete hore a reke ntjanyana. O ne a se a na le R25 ya ho reka ntjanyana.

Qetellong e bile hoseng Mary Ann a tsoha. A hlapa a apara a **fela pelo** ke ho emela motswalle wa hae, Nomsa, ya neng a tlo mo tjhakela. Nomsa o ne a tshepisitse ho ya tshireletsong ya diphoofolo le Mary Ann ho ya mo thusa ho kgetha thatohatsi.

Qetellong bese ya bo Nomsa ya fihla. A theoha, a matha kapele a feta heke ya habo Mary Ann, a dumedisa ba lapa labo Mary Ann ka **thabo**. Banana ba babedi ba qala ho

Pele o bala
• Sheba ditshwantsho le dihlooho o leke ho noha seo sengolwa se tla bua ka sona.
• Phetla ka pele ho sheba seo o tla bala ka sona.

Ha o ntse o bala
• Bapisa seo o se nohileng le seo o se balang. • Ha o sa utlwisisetema ena bala hape butle. Balla hodimo.

tsamaya ka **tjheseho** ho ya tshireletsing ya diphoofolo. Ba ne bat habile bobedi, ba qoqa ba tshehela **hodimo** ha ba ntse ba tsamaya. Ba feta mmila ka **hloko** dirobotong mme ba ya tshireletsong.

Mary Ann o ne a kgathetse mme a dutse hodima qubu ya dijo tsa ntja ho phomola. A bona dintjanyana tse tsheletseng ka hara hoko.

"Jwale, morwetsana, o batla ho reka ntjanyana?" Ho botsa manejara.

"E, ke bolokile tjhelete eo ke e fumaneng ka letsatsi laka la tswalo le ho thusa mme wa ka ka ho hlatswa dijana", a realo. Mahlo a hae a ne a phatsima.

'Ena e tla ba thatohatsi ya ka ya pele," o bolella manejara ka **thabo**, "Ha ke so ka ke ba le thatohatsi ha e sa le e le nna"

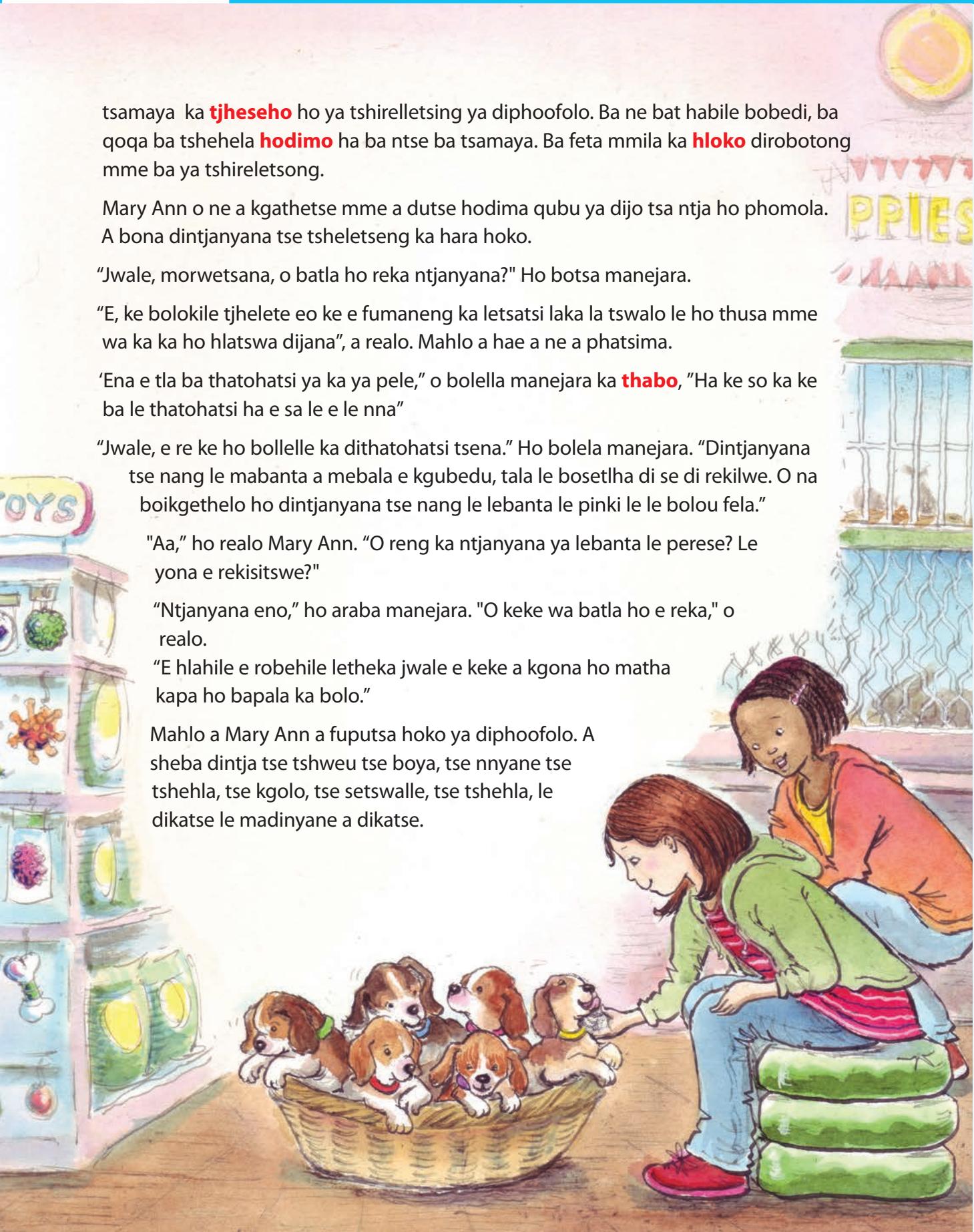
"Jwale, e re ke ho bolelle ka dithatohatsi tsena." Ho bolela manejara. "Dintjanyana tse nang le mabanta a mebala e kgubedu, tala le bosetlha di se di rekilwe. O na boikgethelo ho dintjanyana tse nang le lebanta le pinki le le bolou fela."

"Aa," ho realo Mary Ann. "O reng ka ntjanyana ya lebanta le perese? Le yona e rekisitswe?"

"Ntjanyana eno," ho araba manejara. "O keke wa batla ho e reka," o realo.

"E hlahile e robephile letheka jwale e keke a kcona ho matha kapa ho bapala ka bolo."

Mahlo a Mary Ann a fuputsa hoko ya diphoofolo. A sheba dintja tse tshweu tse boyo, tse nnyane tse tshehla, tse kgolo, tse setswalle, tse tshehla, le dikatse le madinyane a dikatse.

Ho nahana ka pale

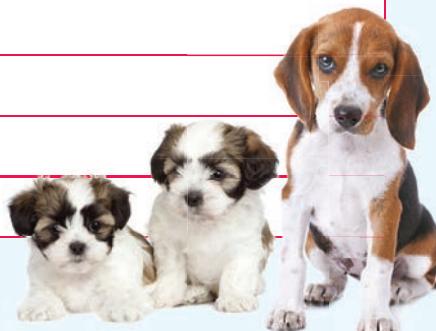

Ka dihlotswana, buang ka pale ho fihla mona.
O nahana Mary Ann o tla reka thatohatsi efe?
O ne o tla etsang ha o ne o le Mary Ann?
O nahana pale e tla fela jwang?

Ha re ngoleng

Ngola seratswana ka moo o nahang pale e ka fela ka teng.

Bala pale hape mme o arabe dipotso tsena.

Ke dipolelo dife paleng tse re bolellang hore Mary Ann o ne a thabetse ho fumana thatohatsi?
Fumana o di kopisetse mona.

Hobaneng Mary Ann e ne e le ena a le mong ka tlelaseng ya se nang thatohatsit?

O tseba jwang hore Mary Ann le Nomsa e ne e le metswalle ya nnete?

Pale e re bolella hore Mary Ann o ne a kgathetse ha ba fihla tshirelletsong. Hobaneng o nahana hore o ne a kgathetse?

Manejara o bolelletse eng banana ka ho ba teng ha ntjanyana ka nngwe ya tse tsheletseng? Ke dintja dife tse neng di rekiswa le hore ke dife tse neng di sa rekiswe? (Tadima mebala ya dikholoro tsa bona.)

Ha re ngoleng

	<i>Ntjanyana ena e setse e rekisitswe.</i>

Inahane o le Mary Ann. Ngola bukatsatsi o hhalose ka moo o sa kang wa robala bosiung bo fetileng, le ka moo o ikutlwileng ka teng ha o tshwanelo ho nka qeto ya hore o tla kgetha thatohatsi efe?

Ha re ngoleng

Dumela BukatsatsiLetsatsi:

Ho kgetha phoofolo ya setswalle

Ha re baleng

Jwale bala qetello ya pale o e bapise le
qetello eo o e ngotseng.

Phoofolo ya setswalle e ntjha

Mary Ann o pollotse ntjanyana lebanteng le perese. Ya emisa ditsebe tsa yona, ya tsoka mohatla ya makalla Mary Ann ka mahlo a kopang a sootho. Mary Ann a sheba diphoofolo tse ding ka lebenkeleng. A sheba dintjanyana tse tsheletseng ka basketing.

A inama ka hloko a kuka ntjanyana e perese ka lebanta a e tshwarela sefubeng sa hae. A e nkgella, a e tshwara molaleng ya robala. A e pholla hamonate, a retehela ho manejara.

"Ha ho na taba leha a keke a bapala bolo kapa ho matha," a realo. A hula jini a e isa hodimo leotong ho bontsha manejera di *orthopaedic callipers* leotong la hae. "Ke hlahile ka leoto le holofetseng," a realo. "Le nna ke sokola ho matha ebile ha ke kgone ho bapala bolo. Empa metswalle ya ka le ba lapa leso ba nthata, seo se bohlokwa ho nna". A suna ntjanyana. "Ke nahana e a rateha," a realo.

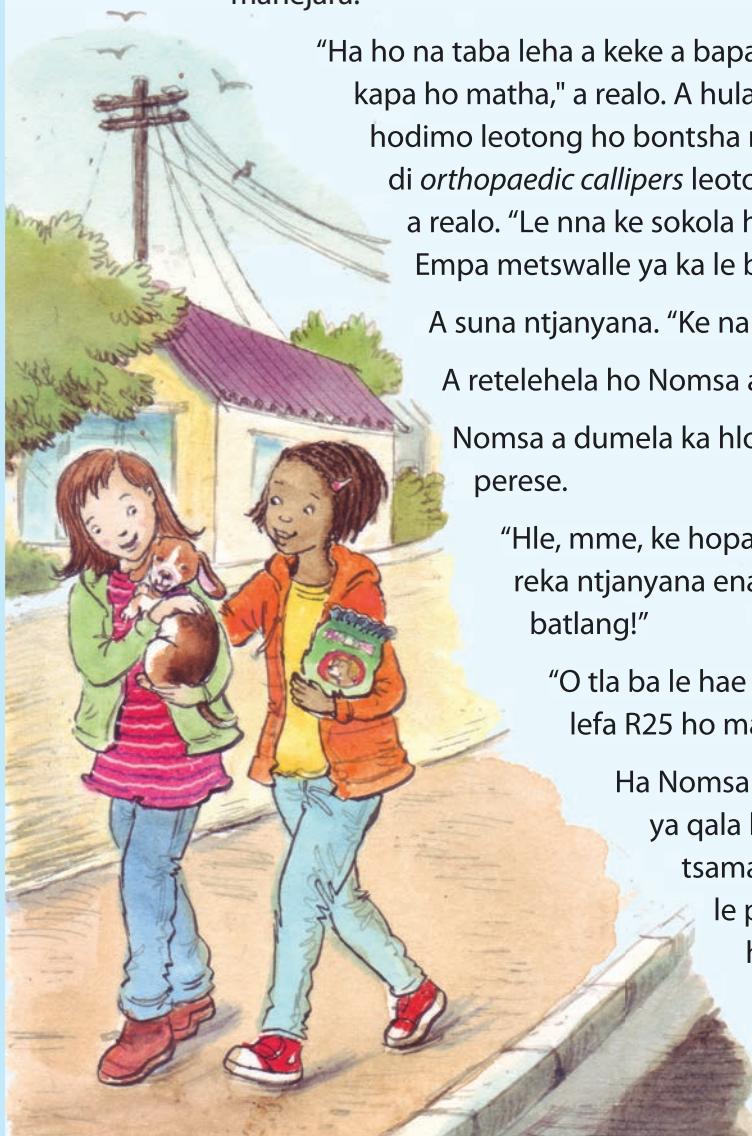
A retelehela ho Nomsa a botsa, "O nahana eng, Nomsa?"

Nomsa a dumela ka hloohi ka lerato a pholla ntjanyana ya lebanta le perese.

"Hle, mme, ke hopa ho mo lefela?" Mary Ann a kopa. "Ke batla ho reka ntjanyana ena ya lebanta le perese. Ena ke ntjanyana eo ke e batlang!"

"O tla ba le hae le hlokamelang, ntjanyana," a buela tlaase ha a lefa R25 ho manejara.

Ha Nomsa le Mary Ann ba tswa lebenkeleng, ntjanyana ya qala ho tsoka mohatla haholo. Banana ba babedi ba tsamaya butle tseleng ba kukile ntjanyana ya lebanta le perese. O ne o ka ba utlwa ba qoqa ba thabile ha ba nkile setlabotjha ho se isa hae.

**Ha re shebang
mahlalosi**

Mahlalosi a neha tsebiso ka maetsi. O tla hopola hore maetsi ke mantswe a etsang ketso.

Ha re ngoleng

Mohlala:

Nomsa o tsamaya butle.

Ngwana o binela hodimo.

Mahlalosi a bolou a re bolella ka maetsi. A re bolella ka moo Nomsa a tsamayang le ho bina ka teng.

Sheba morao paleng mme o shebe **mahlalosi** a tshwailweng ka kgubedu karolong ya pele ya pale ho leqephetshebetso 65. Sehela ketso e hlaloswang ke lehlalosi mola. Jwale sebedisa mahlalosi a mahlano ho etsa dipolelo tsa hao.

ka hotata	
kaapele	
thabile	
ka tjheseho	
hodimo	
ka hloko	
tlaase	
ka thabo	

Sheba morao karolong ya pale ya leqephetshebetso (67). Sehela mahlalosi ohle a qalang **ka -ka** mola. Jwale etsa sedikadikwe ho ketso tseo di a hlalosang.

Qetellong, sebedisa mahlalosi a mahlano ao o a sehetseng mola ka tlase ho ngola dipolelo tsa hao.

Ho boloka bukatsatsi

Ha re ngoleng

Inahane o le Mary Ann. Etsa ditokisetso tsa ho ngola bukatsatsing o hhalosa se etsahetseng ho wena ha o ile tshireletsong ya diphoofolo. Sebedisa mmapa wa kelello o latelang ho o thusa ho lokisetsa ho kenya bukatsatsing. Hopola ho ngola bukatsatsing ya hao ka lekgathe le fetile.

- Sebedisa mmapa wa mohopolo ho lokisetsa ho ngola ha hao ● Ngola feela ntle ho makgethe ● Kopa motswalle ho lokisa mosebetsi wa hao o sa etswang ka makgethe ● Tadima mosebetsi wa hao hape mme o lokise moo ho hlokahalang ● Jwale ngola mosebetsi oo ka makgethe bukeng ya hao.

1

**Ho etsahetseng
maobane bosiu**

Maobane bosiu ha ke a robala hobane ...

2

**Ho ya tshireletsong
ya diphoofolo**

Qetellong Nomsa a fihla yaba re tsamaya
ho ya tshireletsong ya diphoofolo.

3

**Ho nka qeto ya ho
kgetha thatohatsi**

Ke nkile qeto ya ho reka ntjanyana ya
lebanta le perese yaba ...

4

Ho kgutlela hae

Ke tsebile hore ke
entse qeto e nepahetseng ...

Ha re ngoleng

Jwale sebedisa mmapa wa hao wa kelello ho ngolla bukatsatsing ya hao. Ngola bukatsatsing ya hao mme o kope motswalle wa hao ho e tshwaya. Jwale etsa ditokiso mme o ngole ka makgethe sebakeng sa leqephe le ka pele.

Letsatsi:

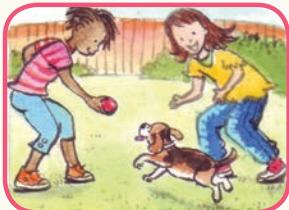
Ha re ngoleng

Ngolla bukatsatsing ka makgethe sebakeng seo o se nehilweng.

Dumela bukatsatsi

Letsatsi:

TEACHER: Sign

Date

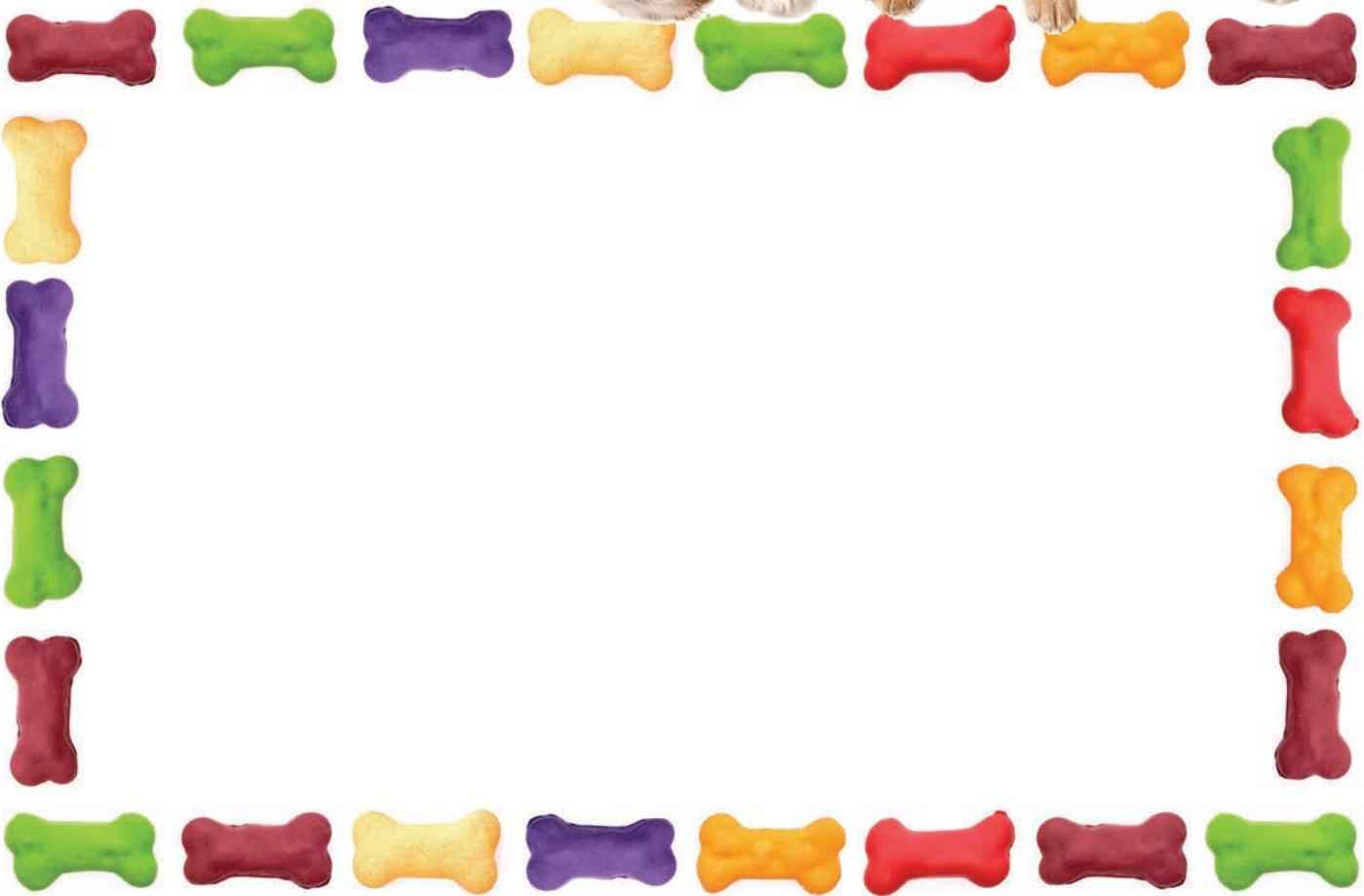
Ntja e lahlehileng

Ha re etseng

Ntjanyana ya Mary Ann e lahlehile. Qapa phousetara ya ntja e LAHLEHILENG O HALOSA NTJA le ka moo o ka ekopanyang le monga yona.

Taka setshwantsho sa ntja mme
o sebdise mebala e kganyang
ho hohela.

Bapisa phousetara ya hao le tsa motswalle wa hao. Tshwayang phousetara tsa lona le sebedisa lenane netefatso le latelang.

Nnetefatsa fela

Na phousetara e na le:

setshwantsho sa ntja?

sehlooho se seholo ho hohela tlhokomelo?

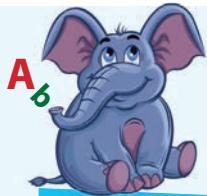
tsebis e nepahetseng ho ikopanya le monga ntja?

tlhaloso e utlwisisehang ya ntja?

tlhahisoleseding ka hore ntja e lahlehile neng mme hokae?

lebitso la ntja?

Tlolontswe

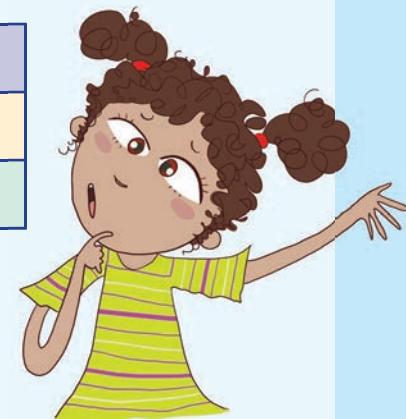
Mahlalosi a mangata a re bolellang ka mokgwa wa ketso a qala ka **ka-**.
Ho na le mehlala e meng tafoleng ena.

ka kganya	ka maswabi	ka mosa
butle	ka motlotlo	ka potlako
ka lenyele	hodimo	ka hlooko

Sheba dihlongwapele ka- ka hlooko (mantswe a qalang tafoleng e latelang). Hlokomela hore ka- e sebedisitswe ho bontsha kamoo ketso e etsahalang kateng, mokgwa, e seng sesebediswa.

ka hlooko	ka potlako	ka matla
ka nepo	ka sebete	ka lerato
ka kgotso	ka lebelo	ka lonya

Hobaneng o nahana hore ka- ha e bolele sesebediswa jwaloka ka ha o re: Ngwana o ya sekolong ka bese?

Ha re ngoleng

Jwale sebedisa mahlalosi a mane tafoleng ka nngwe ho etsa dipolelo (dipolelo tse robedi kaofela).

Ha re ngoleng

Dipolelo mararane di na le leetsi le fetang bonngwe. Sehella maetsi mola polelong ka nngwe. Jwale kopanya dipolelo ho bopa polelo mararane, o sebedisa mantswe a ka masakaneng.

Ngwanana o tsamaile butle.

O lemetse leoto.

(hobane)

Ngwanana o tsamaile butle hobane o lemetse leoto.

Ha a ka a robala.

O badile buka.

(ka hoo)

Ntja e tsokile mohatla.

E ne e thabile.

(hobane)

Re bakile kuku.

Re jele kuku.

(mme yaba)

Ke rata diapole.

Ke rata dipere.

(le)

Ha re ngoleng

Jwale arola e nngwe le e nngwe ya dipolelo mararane o etse polelo tse pedi tse bonolo.

Moshanyana o hlotsitse hobane a lemetse leoto.***Moshanyana o hlotsitse.******Moshanyana o lemetse leoto.***

Yvonne o jele dikuku tse hlano hobane ke ngwanana ya meharol.

Ntja e boholtse hobane e utlwile lerata.

Ke thusa mme wa ka ho pheha le ho lokisa tafole.

Tadima mantswe tlasa polelo ka nngwe. Kgetha lentswe le nepahetseng mme o le ngole sebakeng seo o se nehilweng.

Ha re ngoleng

Hoseng ho hong le ho hong ke (emisa ho robala) **tsoha** ka hora ya botshelela.

tsoha	ema	tsoha o tsamaya
-------	-----	-----------------

O tlameha ho (tlohela ho nka nako) **kapo**
o tla siuwa ke bese.

Ha re fihla setopong sa bese re eme (theohela fatshe ho tloha)

beseng.

Jwale tlatsa dikapolelwana tsa maetsi tse nepahetseng dipolelong tsena.

hlokomela

dula fatshe

tlame

letsa

tima

bula

bulela

tsoha

nako

tsamaya

Ke kene ka phaposing ka **lebone.**

Ha ke rate ho **hoseng haholo.**

O mpoleletse hore ke **lebanta la setulo sa koloi kamehla ha ke kena koloing.**

Mme waka o bolelletse Jabu hore a **mmino hobane o ne o le hodimo haholo.**

Ha ke a **radio kahoo ha ke a mamela lenaneo.**

Ke ile ka **le ngwaneso ha mme a le siyo.**

Titjhere o itse re **mme re thole.**

Ha ke fihla ha eke tla **diaparo tsa sekolo.**

Ka boikokobetso **pompo hore metsi a se senyehe.**

Bala bukatsatsi

Ha re baleng

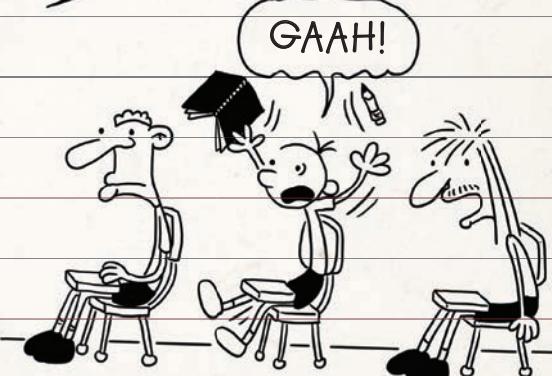
Bala dikahare tsa bukatsatsi ebe o araba dipotso tse latelang. Sehela mantswe oohle a peletuweng ka ho fosahala mela.

Dikahare tsa bukatsatsi e latelang di nkilwe ho Bukatsatsi ya Wimpy Kid ka Jeff Kinney. Dikahare thena si ngotswe ke Greg Heffley, eo e leng moshanyana wa sekolo sa bohareng American. Skolo sa bohareng se ka lekangwa le dikereiti tsa 4 – 7 sisteminya dikolo tsa Afrika Borwa. Mantswe a manga o a a sebedisang ke a American ao re a hhalosang ka tlase.

Kajeno ke letsatsi la pele sekolong, hona jwale re emetse titjhere ho phakisa a qete ho bua a dutse. Jwale ka nahana ho ngola bukeng ena ho tsamaisa nako.

Ka tsela ena, ereng ke le eletse hantle. Ka letsatsi la pele sekolong, o tshwanelo ho ela hloko hore o dula kae. O kena ka tlelaseng o beha dintho tsa hao hodima teseke ya kgale ka mora moo o tseba seo titjhere a se bolelang.

KEA KOOLWA KAOFELA LE
RATA MOO LE DUTSENG,
HOBANE TSENA KE DITULO
TSA LONA TSA MEHLA.

Jwale tlelaseng ena, ka fumana ke dutse le Chris Hosey ka pele ho nna le Lionel James ka morao ha ka. Jason Brill o fihlile lata a dula ka letsohong le letona la ka, empa ka lehohonolo ka emisa hoo hore ho se ke ha etsahala ka motsotswana wa bobedi wa ho qetela.

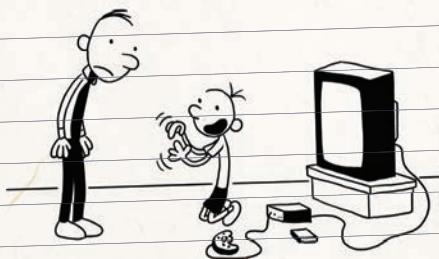
petlenya kapa nyahlatsa ?
ho lekella – ho tena
ho hholeha ? ?

Labobedi

Ha ke tsebe ha eba nkile ka le boleletse sena, empa ke papadi ya video e KGOLLO. Ke a hlapanya nka hlola mang kapa mang Kereiting ha re nka ntwa ya makgola Kgang.

Ka bo madimabe, Ntate ha a utlisise bokgoni ba ka. O hodima ka ka ho tsamaya ha ka le ho etsa ho hong; kajeni > Kajeno.

Jwale Kajen Kamora tinara ha ntate w aka a qala ho nkomanja ka ho tsamaya bosiu, ka leka ho mo hlaoetsa kamoo ka dipapadi tsa video, o ka bapalang dipapadi tse kang bolo ebile o sa tjhe le ho fufulelwa.

Empa tjhe ka tlwaelo, Ntate ha a ka a bona sena se na le kelelo.

Ntate ke motho ya motle ka tlwaelo empa ha ho tluwa ho kelelo e tlwalehileng ka nako e nngwe ke ipotsa dipotsa.

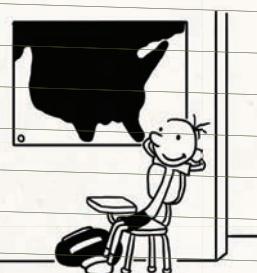

Ke a Kgolwa ntate o ne a tla roba sistime ya papadi ha a ne a ka kgona empa ka lehlohonolo batho ba di etsang ba di etsa hore batswadi ba se kgone ho di thuba.

Laboraro

Kajeno ho Geography re bile le malepa, ebile ke tshwanela hore, ke ntse ke emetse sena nako e telele.

Malepa a ne a le ka metsemoholo, ebile ke dula morao phaposing, haufi le mmapa o moholo wa United States. Metse meholo yohle e ngotswe ka tlhaku tse Kgolo tse kgubedu, jwale ke ne ke tseba ke na le sena ka mokotlaneng.

Empa pele nako ya teko e fihla, Patty Farrell a tloha ka pele ho tlelase.

Patty a bolella Mongh. Ira a kwahele mmapa wa United States map pele ne qala.

Jwale ke leboha Patty, hobane ke qetelletse ke hlotswe ke malepa. Ebile ke ikemiseditse ho mo lefa ka seo a se entseng.

Ho ngola bukatsatsi ya hao

Ha re ngoleng

Leqepheng le fetileng?

Etsa lenane la diketsahalo leo ngolang ka lona
bukatsatsing tse tharo.

1

2

3

Nahana ka e nngwe le e nngwe ya dikahare tsa bukatsatsi. Ngola sehlooho sa e nngwe le e nngwe.

1

2

3

Ha re ngoleng

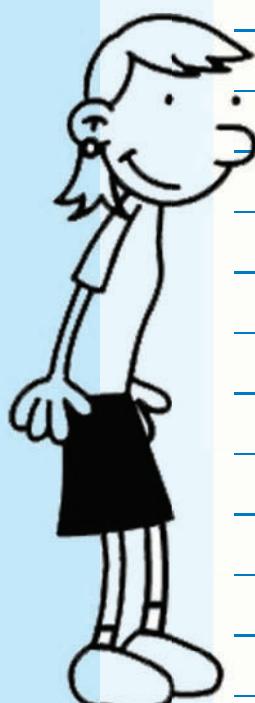
Jwale ngola dikahare tsa hao. Nahana ka boitemohelo bo fapaneng boo o kileng waba
le bona ba bohlokwa, tshehisang kapa bohloko. Tlatsa letsatsi o hopole ho ngola
jwaleka motho wa pele (o sebedisa NNa) ebile ka lekgathe lefetile. O ka latela mohlala
wa Wimpy Kid mme o take setshwantsho ho hhalosa bukatsatsi e nngwe le e nngwe.

Dumela Bukatsatsi

Mohla:

Letsatsi:

Bontsha kamoo bukatsatsi e ngolwang kateng

Letsatsi:

Dumela Bukatsatsi   Mohla:

Letsatsi:

Bontsha kamoo bukatsatsi e ngolwang
kateng

Dumela Bukatsatsi   Mohla:

Letsatsi:

Bontsha kamoo bukatsatsi e ngolwang kateng

Nako ya ho shebella thelevishine

Maqephetshebetsong a fetileng o badile le ho ngola pale. Dibekeng tse pedi tse latelang o tla tadimana le dingolwa tsa tlhahisoleseding. O tla bala diphamofolete tsa tlhahisoleseding mme o rale phamofofete ya hao.

Pele o bala

- Sheba ditshwantsho le dihlooho o leke ho noha seo sengolwa se tla bua ka sona.
- Phetla ka pele ho sheba seo o tla bala ka sona.

Ha o ntse o bala

- Bapisa seo o se nohileng le seo o se balang. ● Ha o sa utlwisisetema ena bala hape butle. Balla hodimo.

NA O NA LE MAHLO A SEKWERE?

Hela bana

Na o nka nako e telele o shebile thelevishine kapa dimuvi, o bapala ka selefounu, khomputha kapa dipapadi tsa vido? Na o tacole ya soufa?

Bana ba bangata ba nka nako e telele kapela sekirini. Ke nnete ka nako tse ding e ka nna ya eba ka tsa thuto, empa bana ba bangata ba qeta nako e telele kapela sekirini. Ba qeta nako e telele ba shebile TV kapa ba bapala dipapadi tsa video ho feta dihora tseo ba di qetang sekolong.

Hobaneng ho ba sekirining nako e telele e le bothata?
• Ha ho boroko bo lekaneng. Ha o shebella TV nako e telele o tla robala bosiu haholo mme o hloke boroko bo lekaneng. Boroko bo sa lekanang bo baka mokgathala, mme bana ba kgathetseng ba hloleha ho mamela tlelaseng.
• Ho nona. Nako e telele o le pela TV e fana ka monyetla o moholo wa ho ba motenya. Bana ba bangata ba duelelang TV ba tsohelwa ke takatso ya dijo tse sa lokang tse bapatswang hona TV. Ho bobewe ho ja haholo ha o shebile TV.

• **Mosebetsi o tlaase sekolong.** Bana ba qeteng nako e telele pela TV kapa ba bapala dipapadi tsa khomputha ha ba fumane nako e lekaneng ya ho etsa mosebetsi wa hae kapa ho balla dihlahlobo.

• **Pono ya dintwa.** Mananeo a mangata a TV a bontsha dintwa. Bana ba tshwanelia ho tseba hore ntwa le dikgoka tse bontshwang ha di a loka. Ha se mokgwa o kotle wa ho rarolla mathata.

• **Ha ho nako e lekaneng ya ho bapala.** Thelevishini haholo e nka nako ya ho bapala.

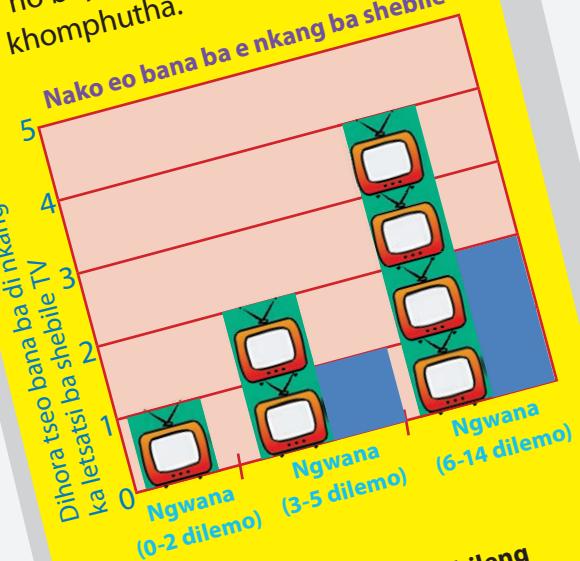

Etsa se lokileng bakeng sa bana

Bana ba sekolo ba se nke nako e fetang hora kapa tse pedi ba shebile thelevishene.

O tlameha ho beha nako e le ho fokotsa nako ya ho sheba TV kapa ho bapala dipapadi tsa video kapa khomphutha.

Nako eo bana ba e nkang ba shebile TV

Dihora tseo ba shebileng
Dihora tse kgothaletswang

Ha re bueng

Ke dintho dife tse ding tseo o ka di etsang?

Kenela seholpha sa papadi kapa ingodise laeboraring mme o bale dibuka. Bapala le metswalle kapa o bapale phakeng. Ithute ho letsatswa sa mmino, ho bapala papadi tsa boroto, kapa o kgethe tlwaelo e itseng.

- O nka nako e kae ka pela TV ka letsatsi?
- O rata ho sheba mananeo a fe?
- O rata ho etsang ha o shebile TV?
- Ke dipapadi dife tsa video/khomputha tseo o di ratang?
- O nka nako e kae o di bapala ka letsatsi?
- "Tapole ya soufa" ke eng?

Ka phamofolete

Bala phamofolete hape mme o arabe dipotso tsena.

Ha re ngoleng

Nyalanya mantswe ana le meeleo ya oona.

botenya

hlahella

nako ya sekerini

ho ba

ho nyenyefatsa

nahana

ho ba motenya

fokotsa

kopana

nako e nkuwang ho shebilwe sekirini

Phamofolete ena e ngoletswe mang? Tshwaya ✓ lebokoseng le nepahetseng.

Batswadi

Matitjhere

Bana ba sekolo

Batsofe

Hobaneng o re jwalo? Kopa polelo e le nngwe phamofoleteng e re bolellang sena.

Phamofolete ena e re bolellang?

- 1 Hore ho shebella TV le ho bapala dipapadi tsa video ho senya motlakase.
- 2 Hore bana ba se nke nako e fetang dihora tse 1-2 ba shebile TV/dipapadi tsa video/khomputha.
- 3 Hore bashemane ba rata ho bapala dipapadi tsa video ha banana ba rata ho sheba TV.
- 4 Hore mahlo a hao a tla ba sekwere ha o sheba TV haholo.

Hobaneng ho sheba TV haholo ho baka hore mosebetsi wa sekolo o fokole?

- 1 Hobane bana ba rata ho ja dijo tse se nang molemo tse bapatswang ke TV.
- 2 Hobane bana ha ba hlakise.
- 3 Hobane TV e kgothaletsa dikgoka.
- 4 Hobane bana ha ban a nako e lekaneng ho etsa mosebetsi wa hae.

Tadima ka hloko tjhate ya bara e leqepheng la 19. Tjhate e re bolella eng ka nako eo bana ba dilemo tse fapaneng ba e nkang ba shebile thelevishine? Ke nako e kae e khothaletswang?

Ha re ngoleng

Ngola dintho tse kotsi tse boletsweng phamofole teng tse bakwang ke ho sheba TV/dipapadi tsa video haholo.

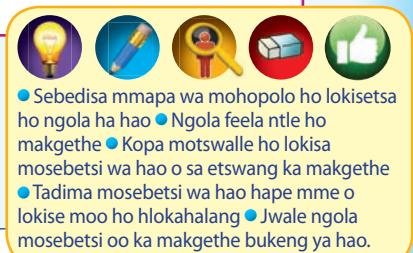

Ha re etseng

Sebetsa le motswalle ho rala phousetara e kgothaletsang bana ho etsa dintho tse ding ho na le ho bapala dipapadi tsa video le ho sheba TV.

Ha re ngoleng

Jwale ngola serapa ho hhalosa phousetara ya hao. Hhalosa hore hobaneng bana ho le molemo hore ba se be nako e telele ba shebile TV/dipapadi tsa video/khomputha mme ho le molemo hore ba etse dintho tse ding.

Moo dintho di leng teng

Ha re ngoleng

Tadima pale ena ya ditshwantsho moo ntja e rekang koranta. Tlatsa ka mahlalosi a nepahetseng setshwantshong ka seng.

Mahlalosi a sebaka a bontsha moo dintho di leng teng.

ka nqane

ho leba

hodimo

kahara

mabapi

tlassa

kantle

thoko

hara

1

ka nqane

2

3

Mabenkele

4

5

6

7

8

9

Ha re ngoleng

Jwale ngola polelo bakeng sa setshwantsho ka seng o sebedisa le leng la mahlalosi ana a sebaka hang.

1 Rover o ya lebenkeleng. O tsamaya **ka nqane ho mmila**.

2

3

4

5

6

7

8

9

Fumana hore dikapuo tsena ke eng mme o take mola ho bontsha mohlala.

Tshwantshiso

Tshwantshanyo e bapisa dintho tse pedi e sebedisa "jwaloka" kapa "sa".

Maobane ke robetse jwaloka ntja.

O matha sa mmutla.

Tshwantshiso

Tshwantshiso e bapisa dintho tse pedi tse fapaneng mme e di tlise mmoho ntle le ho sebedisa "jwaloka" le "sa".

Ke tau. O matla ho makatsang.

Ke sefov. O mphetile a sa mpone.

Poeletsomodumo

Poeletsomodumo ke moo ho phetwang mantswe a modumo o tshwanang ka tatelano.

Morui eo o ruile leruarua.

Morena wa ho rena hara marena.

Ha re baleng

Bala phamofolele mme
o arabe dipotso tse
latelang.

Fedisa tlhekefetso

Ban aba bangata ba sekolo ba a hlekefetswa.
Tlhekefetso ke bothata boo re tlamehang ho bo
thibela dikolong tsa rona. O tlamehile ho
hlokomela boitshwaro ba tlhekefetso.

Ho hlekefetsa ke eng?

Ho hlekefetsa ke boitshwaro ba ho
sotlana hara ban aba sekolo. Hangata
boitshwaro bona bo a phetwa.

Tlhekefetso e kenyaletsa ho tshosa, ho qala, ho
bitsa mabitso a mabe, ho utlwisa e mong bohloko
kapa ho kgethola e mong ka boomo.

Tlhekefetso e etsahala hokae?

E etsahala hohle

- Sekolong
- Mabaleng a dipapadi
- Maetong a sekolo
- Tseleng ho leba sekolong
- Matlwaneng a ho ithusa
- Founung kapa inthaneteng

Ho jwang ho hlekefetswa?

Tlhekefetso e bohloko mme bana ba hlekefetswang
ba hlonyme, ba ipona ba le bang mme ba a hlora.

Tlhekefetso ha e fele ntle le hore o bolelle e mong ka yona.

Ha o hlekefetswa o tshwanelo ho tsebisa titjhere kapa motho e mong e
moholo ya tla o mamela mme a o thusue.

Ha o sa fumane thuso letsetsa nomoro ena ya thuso ya Childline e
letsetswang mahala.

Pele o bala

- Sheba ditshwantsho le dihlooho o leke ho noha seo sengolwa se tla bua ka sona.
- Phetla ka pele ho sheba seo o tla bala ka sona.

Ha o ntse o bala

- Bapisa seo o se nohileng le seo o se balang. • Ha o sa utlwisetema ena bala hape butle. Balla hodimo.

O ka etsang ha o hlekefetswa?

Bolella e mong Bolella titjhere kapa mme kapa ntate wa hao kapa e mong
wa leloko. Bo kope ho o thusa. Ha o hlekefetswa founung kapa inthaneteng,
boloka melaetsa eo mme o e bontshe motho e moholo.

E ba le tshepo Nahana ka dintho tse ntle tseo o ka di etsang sekolong le
tseo o ratang ho di etsa. Kamehla hopola hore ho na le batho ba o ratang
mme ba o tsotella.

Leka ho hong ka bowena Bolella
motho ya o hlekefetsang hore
ha o rate. E re " Ha ke rate ntho
eo." Mmolelle ka boitshepi. Ha o
bona ho bolokehile, o ka mmotsa
hore molato ke eng le hore na le
ka o lokisa mmoho na. O seke wa
bua le mohlekefetsi o le mong.
Kopa motswalle hore a
o felehetse.

O kile wa bitswa mohlekefetsi?

Ha ho monate ho bitswa jwalo.
Ha hoy a ratang bahlekefetsi.
Ka nako tse ding ha o tsebe
hobaneng obitswa mohlekefetsi,
empa ka nako tse ding o a tseba.
Ha o ka bitswa jwalo ipotse hore
hobaneng mme o fetole seo o se
etsang le mekgwa ya hao. O ka kopa thus
oho fetola mekgwa ya hao. Bua le batswadi
ba hao kapa matitjhere mme o kope thuso.

O tshwanetse ho etsang ha o le mohlekefetsi?

- Dumela hore o bile jwalo mme o fetolo boitshwaro ba hao. Nahana hore ke eng se entseng hore o itshware jwalo.
- Kopa tshwarelo ho motho eo o mo hlekefeditseng. Ho kopa tshwarelo ke bohato ba pele ba ho lokisa dintho.
- Ngolla mohlekefetswa lengolo haeba a sa battle ho bua le wena.
- Bolella titjhere hore o bile le boitshwaro bo bobe mme o hloka thuso hore o fotohe.

O tshwanetse ho etsang hao tseba e mong ya hlekefetswang?

Ha ho na le e mong ya hlekefetswang, o hloka thuso ya hao.

O ka nna wa se kgone ho thibela tlhekefetso ka bowena, empa o ka thusa.

Bua le titjhere ya hao ka tlhekefetso.

Thusa ya hlekefetswang ho tloha moo ho ya sebakeng se bolokehileng.

Mo kope hore a kenele sehlopha sa hao kapa ho bapala le wena.

Ha re bueng

- Na o kile wa hlekefetswa?
- O ile wa etsang?
- O ka bua le mange bang o hlekefetswa?

Ho nahana ka tlhekefetso

Ha re ngoleng

Bala phamofolete ka tlhekefetso ebe o araba dipotsa tsena.

Phamofolete ena e ngoletswe mang? Tshwaya ✓ lebokoseng le nepahetseng.

Batswadi

Ban aba
hlekefetswang

Ban aba
hlekefetsang

Matitjhere

Hobaneng o re jwalo? Kopa polelo e le nngwe phamofoleteng e re bolellang seo.

--

Nyalanya mantswe ana le meeleo ya oona.

maeto
Inthanete
sebete
kopa tshwarelo
dumela

ka bonnate

ho tjhaka

ho polela

hore phephi

marangrang a khomputha

Bolela dibaka tse nne moo tlhekefetso e etsahalang teng.

Bolela dintho tse tharo tseo o tshwanetseng ho di etsa ha o hlekefetswa. O ka etsang ha o lekile tse ding ka bowena empa o sa atlehe ho fedisa tlhekefetso?

Motho a ka hlekefetswa jwang founung kapa inthaneteng?

Rala letshwao la “ fedisa tlhekefetso”.

--

Dipolelomararane

Ha re ngoleng

Sebedisa lekopanyi le masakaneng ho fetolela dipolelonolo ho dipolelomararane.

Ke rata ho etela Kruger Park.	Ann o kgahlwa ke ho etela lewatle. (empa)
Motswalle wa ka o rata ho leba kampong.	Ausi wa ka o rata ho etele kampong. (le)
Re bone ditshukudu pakeng.	Re bone ditlou pakeng. (le)
Mme o ile a pata dikuku.	Re ile ra di fumana. (empa)
Nka rata ho leba lewatle hangata.	Ke dula hole haholo. (empa)
Ke natefelwa ke ho bina sehlopheng.	Ke rata le ho bapala bolo. (hape)

Re sebedisa lekgathe lefetile letsnelly ho hhalosa ketso e neng e etsahala ka nako e itseng nakong e fetileng.

E bopuwa tjena: **ne + leetsi + ile/tse/ne**

Ke ne ke shebile TV. Ke ne ke robetse ha pula e qala ho na. Maobane bosiu e nele.

Re sebedisa letlang letsnelly bakeng sa tse tlang.

E bopuwa tjena: **ke/re + ilo/tlo + leetsi**

Re tlo ya Thekong hosane. Ke tlo ya sekolong se setjha kotare e tlang.

MELAO

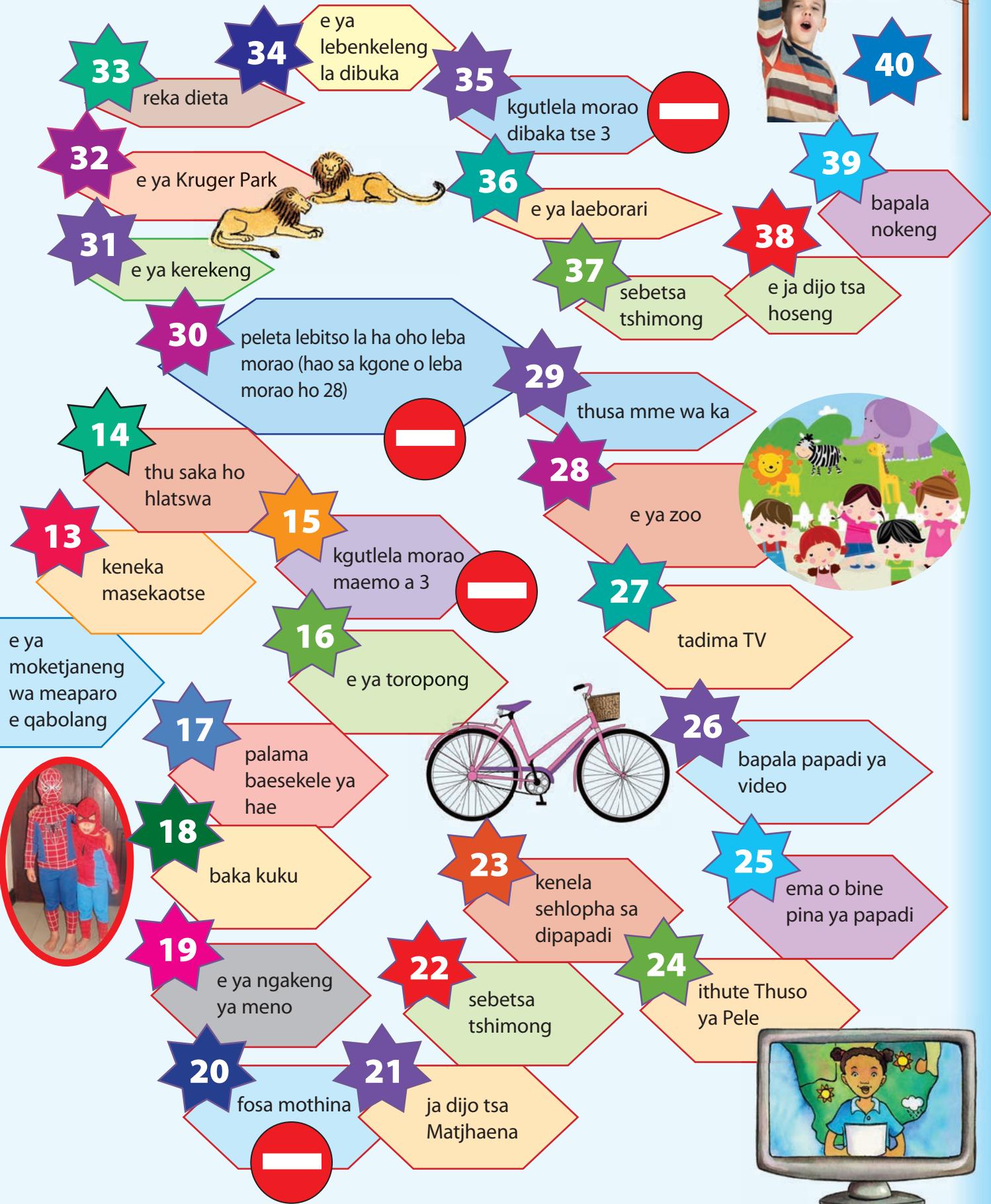
Bapala papadi ena ya makgathe ho bona hore na o ka bopa dipolelo makgatheng a lefetile le letlang letsnelly.

Tsela ya ho bapala

- Phethola khoini. Ka hlohong o tsamaya dibaka tse pedi. Ka mehatleng o tsamaya sebaka se le seng.
- Sebedisa mantswe a ka lebokoseng leo o emang ho lona ho bopa polelo ho lekgathe lefetile kapa letlang letsnelly.
- Ha o ka wela nomorong e arolehang ka pedi qala polelo ya hao ka **hosane, beke e tlang, kgwedi e tlang kapa hamorao kajeno**.
- Ha ka wela nomorong e sa aroleheng ka pedi qala polelo ya hao ka **maobane, beke e fetileng, Moqebelo o fetileng, selemo se fetileng**.
- Wa pele ho qeta ke mohlodi.

QALO

Ha re ngoleng

Kgutlela morao ho maqephetshebetso 73 le 76 mme o tadime moralo wa diphamofolete tse pedi. Jwale o tlo iketsetsa phamofolete ya hao ka tlhekefetso. Sebedisa polane ena ho o thusa. Leqephe la hao le ka pele le be le setshwantsho ho hohela babadi. E boele e be le sehlooho se hohelang le lepetjo le hohelang-mohlala, " Ha re fediseng hang hang tlhekefetso!" Taka setshwantsho leqepheng ka leng ho bontsha kgopololo ya hao. Leqepheng le kamorao, hopola ho Kenya dinomoro tsa founu ya Childline.

3 Leqephe le kamorao: Nehelana ka dintlha tsa Childline

2 Moo tlhekefetso e etsahalang teng

1

Leqephe la kapele.

6 O ka etsang ha o hlekefetswa?

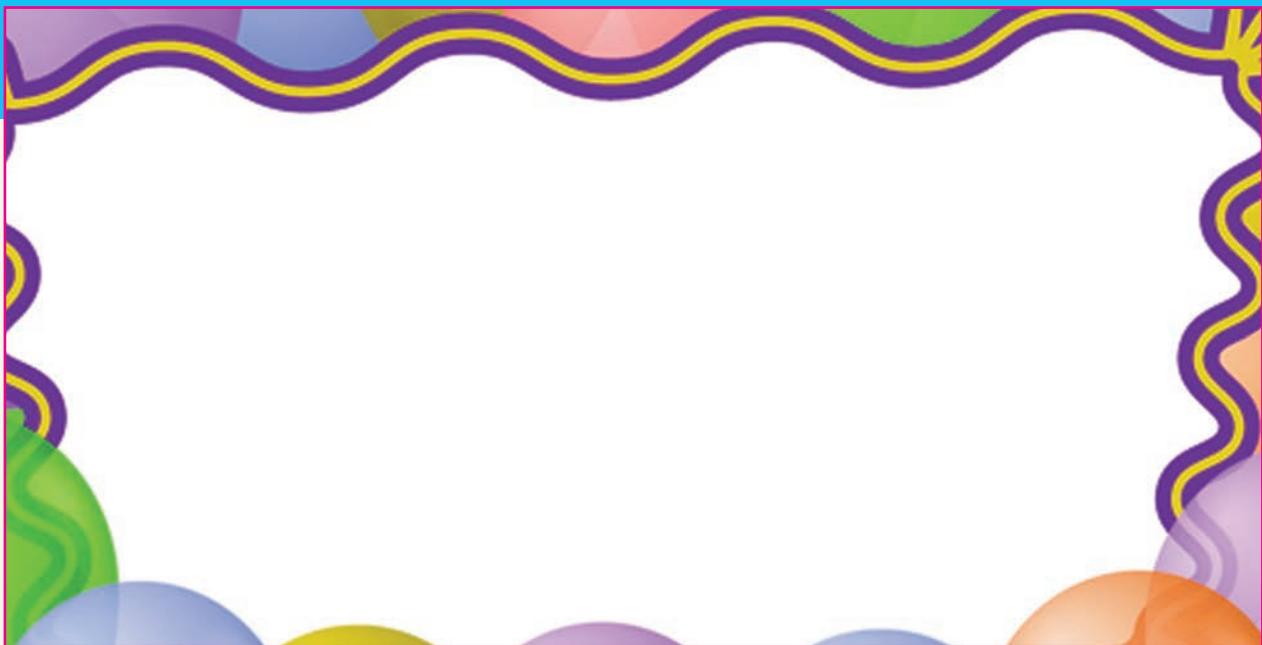
5 O ka thusa jwang e mong ya hlekefetswang?

4 O ka etsang ha ole mohlekefetsi mme o batla ho emisa?

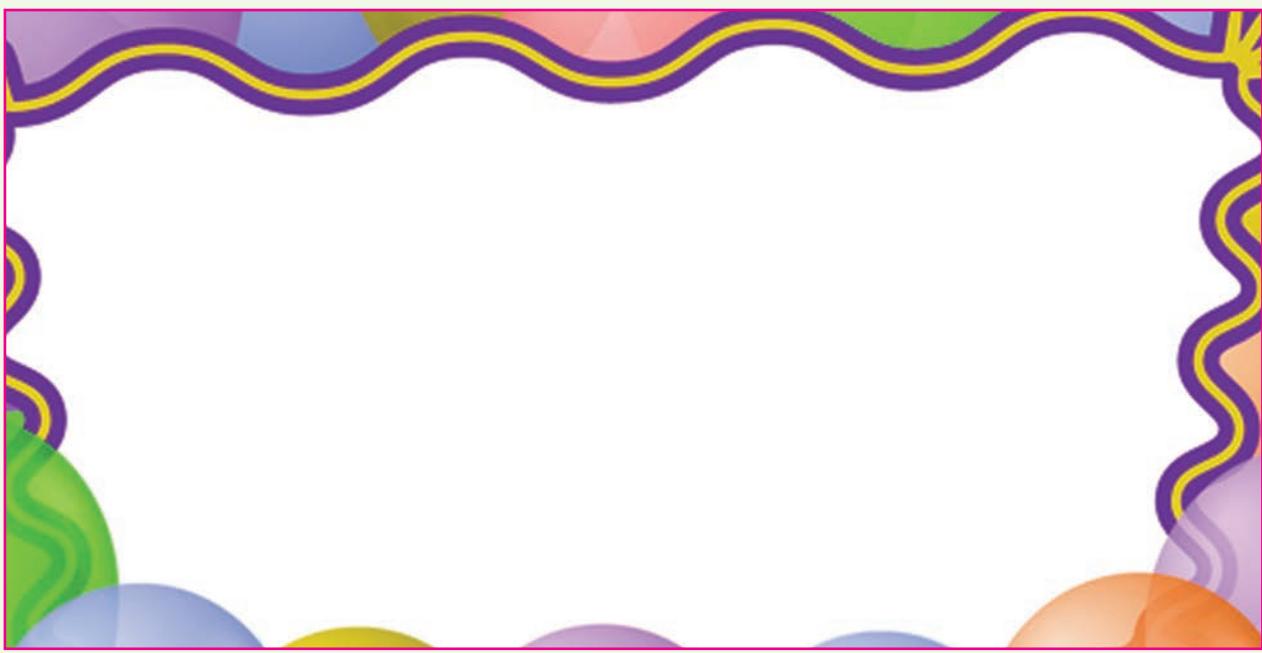
Ha re etseng

Jwale seja leqephe le latelang mme o mene leqephe hore le etse phamofolete ya karete ya Z. Sebedisa mokgwaritlo wa hao ho phethela phamofolete ka makgethe.

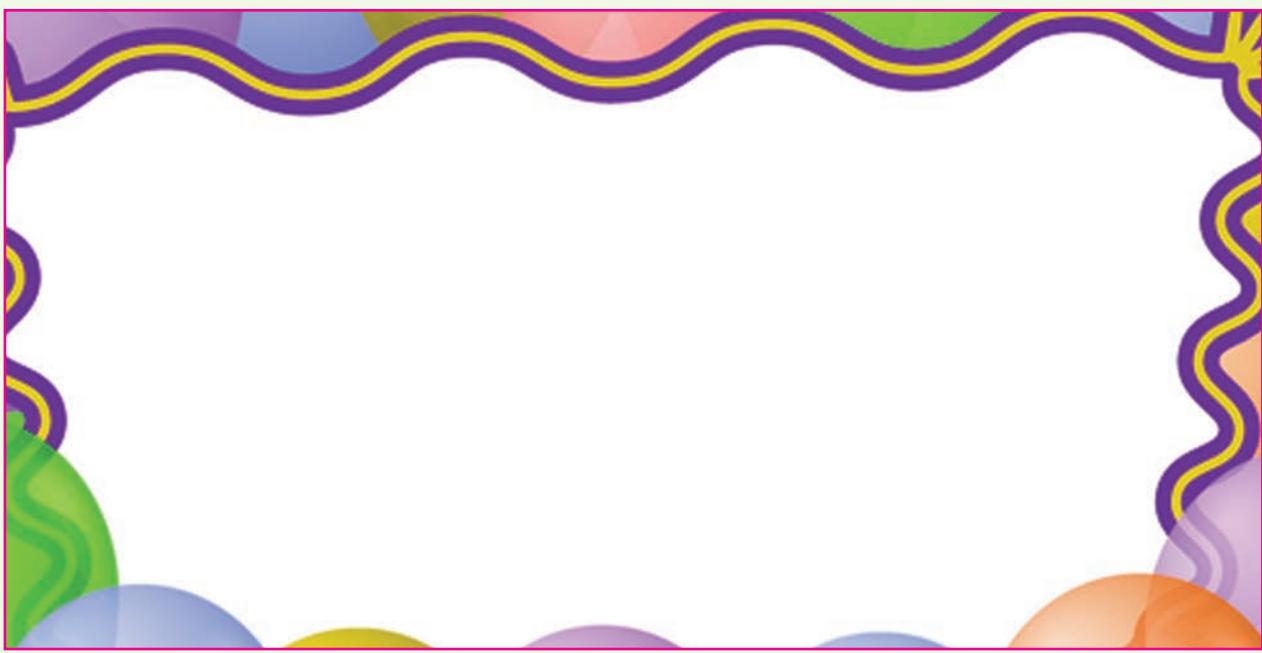
LEQEPHE LE KA PELE: menela pele

1

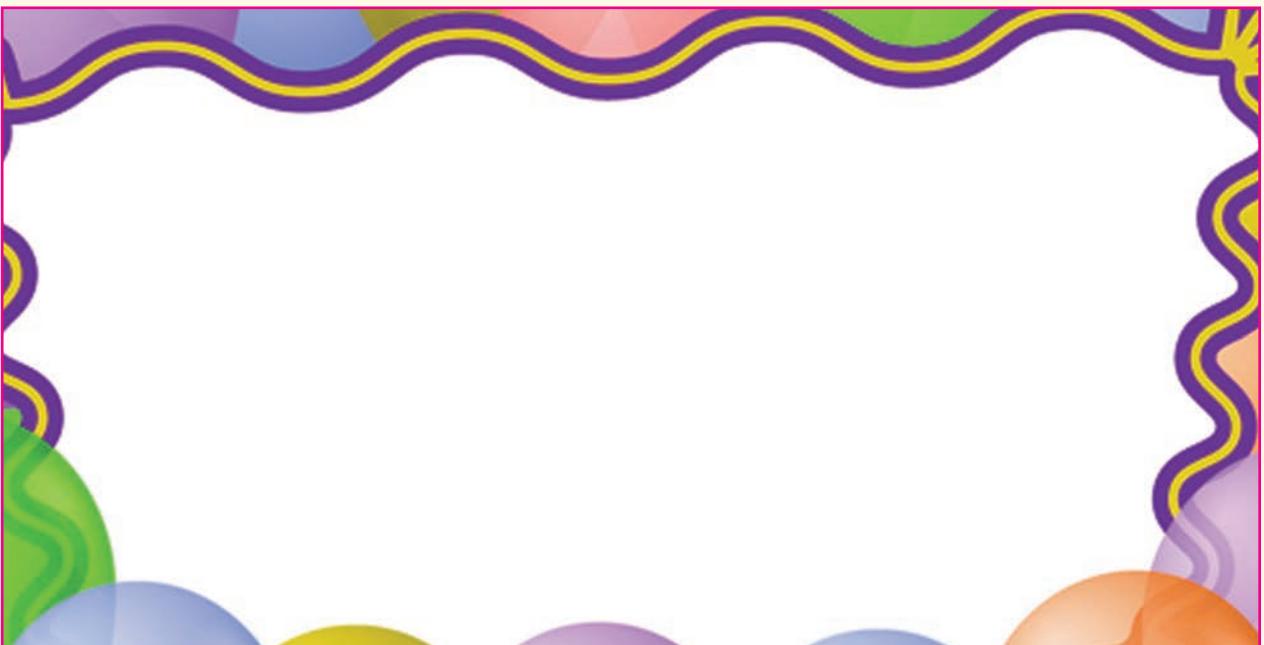
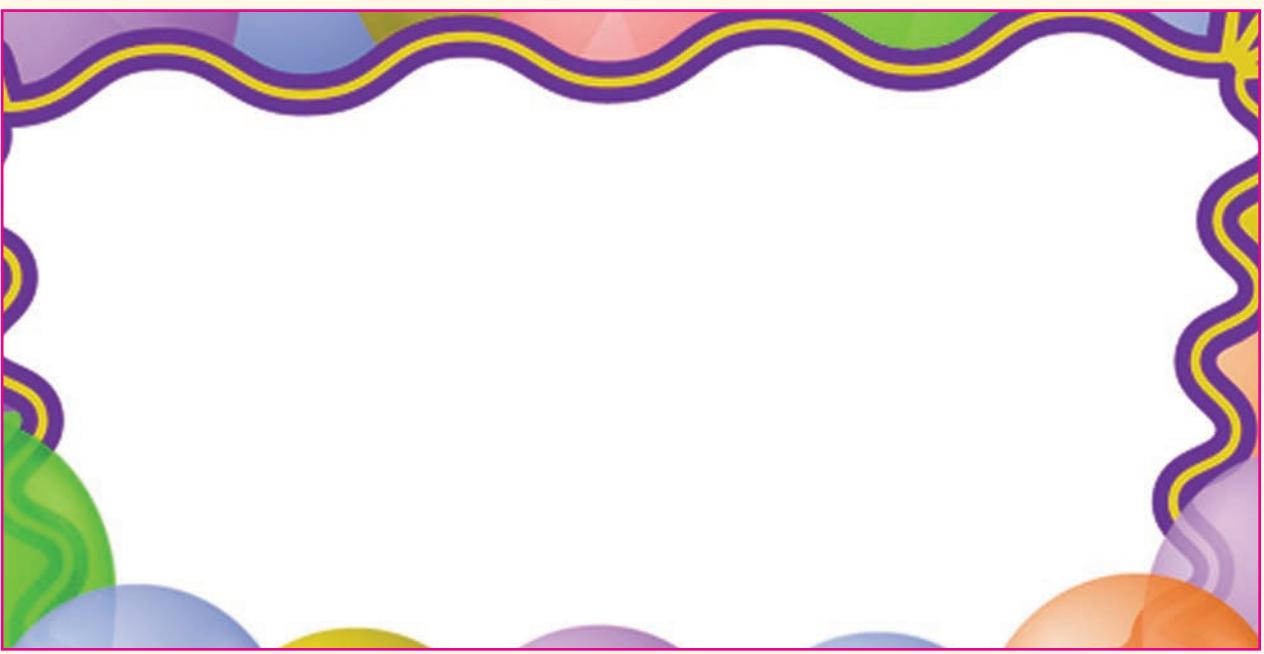
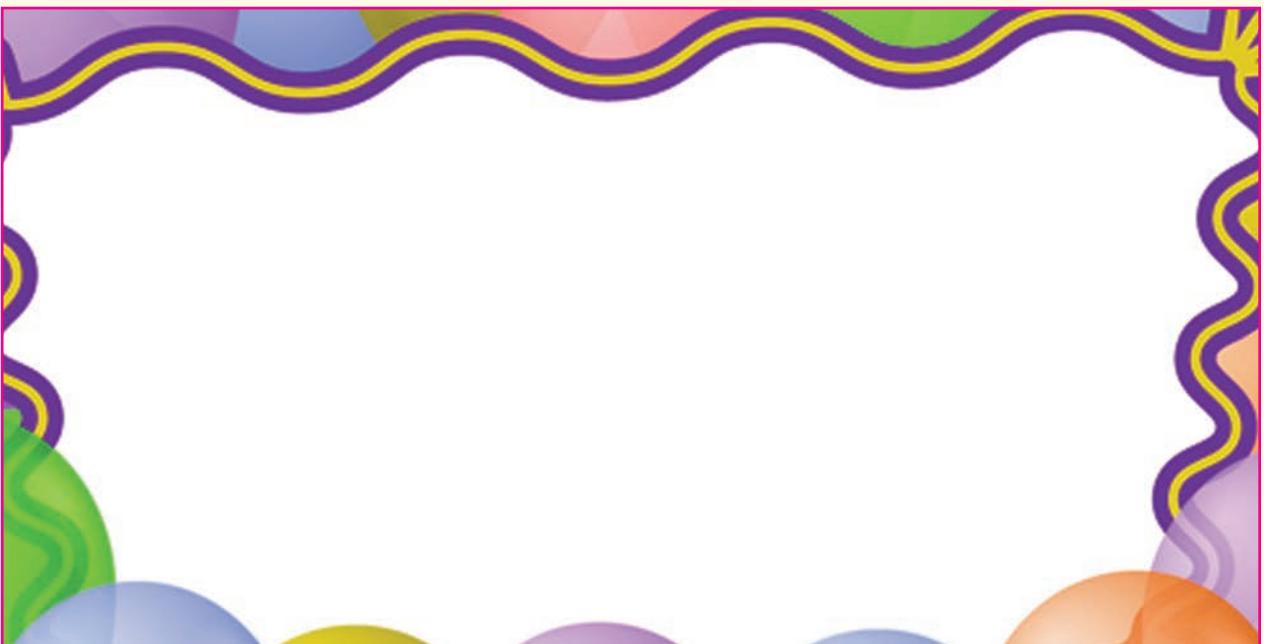

LEQEPHE LE KAMORAO: bakeng sa tlhahisoleseding ya kakaretso
jwaloka nomoro ya mohala, atere se le i-meile tsa Childline

6

5

NKA			
bala bukatsatsi.			
bala pale ya sethwantsho.			
bala pale.			
bala phamofolete ya tlhahisoleseding.			
araba dipotso hodima pale.			
araba dipotso hodima phamofolete.			
araba dipotso hodima pale ya sethwantsho.			
rala phamofolete.			
rala phousetara.			
buisana le ho lepa pale hodima sethwantsho.			
arola dipolelonamararane ho di etsa dipolelonolo.			
bona tshwantshiso, tshwantshanyo le poeletsomodumo.			
bona maetsi.			
hlalosa kerafo ya bara.			
kopanya dipolelonolo ho bopa dipolelonamararane.			
nyalanya mahlalosi le diketso.			
nyalanya mantswe le meeleo ya oona.			
lokisetra le ho ngola bukatsatsing.			
sebedisa mahlalosi dipolelong.			
sebedisa makopanyi ho kopanya dipolelo.			
sebedisa maetsipolelwana.			
sebedisa mahlalosi ka nepo.			
sebedisa makgathe lefetile mmoho le letlang letswelli.			
ngola bukatsatsing.			
ngola pheletso ya pale.			

Ha re etseng

Opa metswalle ya hao ho ngola melaetsa ya setswalle dibakeng tse siilweng ka tlaase.

Mohlala:

*Ho motswalle wa ka Ann
Ke tla o hlokomela ha feela ke ntse ke kgona.
Ho tswa ho Mary*

Tema 6: Ho bapala le thothokiso

Kotara 3: Dibeke 5 - 10

Kotara 3: Dibeke 5 - 6

Boithabiso ka thothokiso

81 Boithabiso ka thothokiso 36

O buisana ka thothokiso le mantswe a sothang leleme.
 O fumana mantswe a raemang thothokisong.
 O bona mothofatso thothokisong.
 O kwetlisa ho bitsa mantswe a sothang leleme.
 O bona poeletsomodumo thothokisong.

82 Dithothokiso tse ding bakeng sa ho ithabisa 38

O bala thothokiso.
 O araba dipotso hodima thothokiso.
 O fumana mantswe a raemang thothokisong.
 O bona moetsi le leetsi.
 O ngola dipolelo tse bonolo mme o bolela moetsi le ketso ho tsona.

83 Ngola thothokiso ya hao 40

O phethela serapa sa thothokiso ka ho Kenya mantswe a raemang.
 O araba dipotso hodima thothokiso.
 O lokisetka ho ngola thothokiso a sebedisa tokisetso ya thothokiso.

84 Ha re shebisaneleng Puo 42

O tlatsa ketso ho phethela dipolelo.
 O ngola moelelo wa dikgutsufatso.
 O sebedisa makopanyi ho fetola dipolelonolo ho dipolelomararanane.

85 Lebenkele la pholoso ya phoofolo 44

O balla thothokiso hodimo ka maikutlo.
 O araba dipotso hodima thothokiso.

86 Dithothokiso tse hlahang Afrika 46

O bala dithothokiso tsa seboleho.
 O bona mantswe a raemang thothokisong.
 O taku ditshwantsho ho tsamaelana le dirapa tsa thothokiso.

87 Ho ngola thothokiso 48

O lokisetka ho ngola thothokiso ya seboleho.
 O ngola thothokiso feela mme hamorao ka makgethe.

88 Na oka hopola? 50

O ngola dipolelo hape a sebedisa matshwao a nepahetseng.
 O bontsha hore na dipolelo ke ditaelo, dipotso, pehelo kapa makalo.
 O sebedisa makopanyi ho kopanya dipolelo.

Kotara 3: Dibeke 7 - 8

Batho le dibaka

89 Batho le dibaka 52

O tadima mmapa wa Afrika Borwa mme o bala ka bana ba porovinsi ka nngwe.
 O beha ka mananeo tlhahisoleding ka bana ba porovinsi ka nngwe.

90 Ka tsa dipuo 54

O etsa patlisiso ka dipuo mme o beha diphumano ka lenane.
 O buisana ka tshebediso ya maleme a mangata.
 O bala tjhate.
 O araba dipotso hodima tjhate.
 O araba dipotso hodima mmapa.
 O bona maetsi.

91 Dikolo lefatshe ho potoloha 56

O bala mmapa wa lefatshe le ditlhahoso tsa dikolo ho hlaha naheng tse ding.

92 Ho kena sekolo naheng tse ding 58

O araba dipotso hodima mmapa wa lefatshe.
 O etsa lenane la mathata ho tswa dipuisanong.
 O nyalanya dinaha le dikontinente.
 O phethela dipotso ka diaparo tsa sekolo, dijo, jljl.
 O ngola dipolelo a sebedisa tse ding tsa dikarabo tsa dipotso.

Kotara 3: Dibeke 9 - 10

Bapala ka

93 Nako ya tshwantshiso 60

O bala tshwantshiso.

94 Ho nahana ka pale 62

O araba dipotso hodima tshwantshiso.
 O phethela morabaraba wa mantswe a sebedisa mabitsokgoboka.

95 Ngola papadi ya hao 64

O lokisetka ho ngola tshwantshiso a sebedisa mmapa wa mohopolo le okanaesara

96 Ho tadinana le puo 66

O ngola dipolelo a sebedisa dihlwangapele.
 O sebedisa dipolelo a sebedisa dihlwanganthao.

Boithabiso ka thothokiso

Ha re bueng

Na o kile wa hloleha ho bua?

O ka bolela mantswe a na kapele?

Karolong ena o tla sheba mefuta e fapaneng ya dithothokiso ebile o tla leka ho ngola dithothokiso tse mmalwa.

O ka nna ba o qetelletse o boletse dintho tse kang rori e kgubedu, rori e tshehla! Sena se bolela ho rareha leleme.

Mongodi wa thothokiso ena o bile le mathatha a tshwanang le ana ha a etsa thothokiso. O rarehile leleme ha a bala mantswe a kang “rona” le “rola”.

Tadima setshwantsho le sehlooho sa thothokiso. O nahana hore thothokiso ee e tla ba ka eng? Bua le mmate wa hao ka sena.

Eletelephony

Hang ho bile le tlou

Ya lekileng ho kena ka **tlung**

Tjhe!Tjhe! ke hhalosa **ntlo**

Ya lekileng ho kena ka **ntlong**

(Ha e le nna! Ha kena bo nnete hantle

Hore le ha jwale ke e nepile)

Leha ho le jwalo, o na le mokadi wa hae

O tletsetletse ka tlung

Le ha a leka ho itshwasolla,

Ha a lekane ho tswa hará ntlo

(ke tshoha o tla e wisa)

Ntlo ya ka **tlung**

(Laura Richards)

Ha re baleng

Bala thothokiso ka hloko. Ebe le e balla hodimo ka sehlopha.

Ha re ngoleng

Thothokiso e bua kang?

Ha re bueng
Ke mantswe afe ao neileng bothata ho a bolela? A sehele mola ka tlase.

Hobane mongodi o rarehile leleme, o sebedisitse mantswe a mmalwa a makatsang. Leha ho le jwalo, a rethetha le mantswe a mang thothokisong. Fumana mantswe ao a rethethang le ona o a ngole sebakeng se ka tlase.

ntlo	tlung	ntlong	ntle	tlo

Tlou e ne e leka ho etsang?

Hobaneng a sa etsa sena?

Mothofatso

Ha bangodi ba neha diphoofto kapa dintho boleng ba botho re bitsa sena **mothofatso**.

Thothokisong ena, mongodi o neha tlou boleng ba motho.

Kopisa polelo ho tswa thothokisong e bontshang hore tlou e itshwara jwaloka motho.

Poeletsomodumo

Ha re etseng

**Robala roma rareha,
Robala roma rareha,
Robala roma rareha,
Robala roma rareha.**

Ha re ngoleng

Bala tsebiso ka phetapheto, ebe o sehela medumo e iphetaphetileng ka ho rareha ha leleme mola.

**Seeta se selele
se setsho se sebe
ka ho fete sisa.**

Ha o pheta
ditlhaku qalong ya
mantswe a haufi
polelong, re bitsa
sena phetapheto.

Ha re baleng

Ha re ngoleng

Bala thothokiso ebe o araba dipotso.

Nna le nonyana

Ke ne ke tsamaya merung tsatsi le leng,

Ke tsamaya ka bo nna.

Ke utlwa lerata tseleng,

Yaba ke bona nonyana!

O ne a apere kobo e bolou,

O ne a le moriri wa gauta,

O ne a rwetse dieta le dikausu tse tshehla.

Ke lakatsa eka nka bona nonyana hape,

E ne e le monna ya tshehisang.

Helen Moor

Mongodi o bone kae nonyana?

Ke eng e entseng hore mongodi a lemohe nonyana?

Mongodi o bone nonyana makgetlo a ma kae?

Kopisa polelo e re bolellang hore o batla ho bona nonyana hape.

Na o nahana hore pale ena ke nnete? Hobaneng o tjho jwalo?

Tlatsa mantswe a hlahang
thothokisong a na leng
morethetho o kang wa mantswe
a ka hodimo tafoleng.

letsatsi	ka bona	tshehla

Dipolelo nolo le dipolelo mararane

Dipolelo nolo di na le moetsi le ketso.

Moetsi o supa motho
kapa ntho.

Ketso e re bolella ho itseng ka
motho kapa ntho.

Mary	bina
moetsi	ketso

Ha re ngoleng

Etsetsa moetsi sedikadikwe ebe o sehela ketso mola polelong e nngwe
le e nngwe.

Nkgono o a bala.

O rahile bolo.

Ke kgathetse.

O a bina.

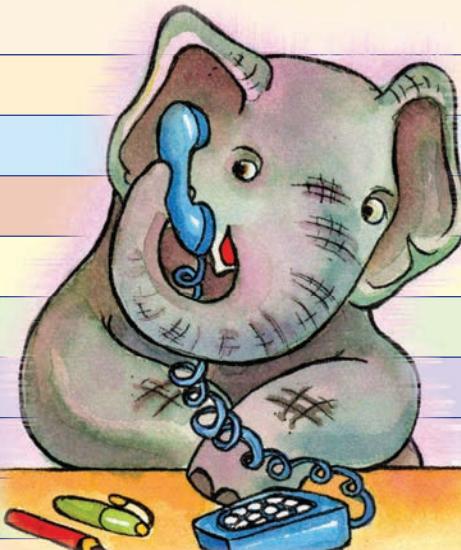
Ntja e lapile.

O fihlile ka mora nako.

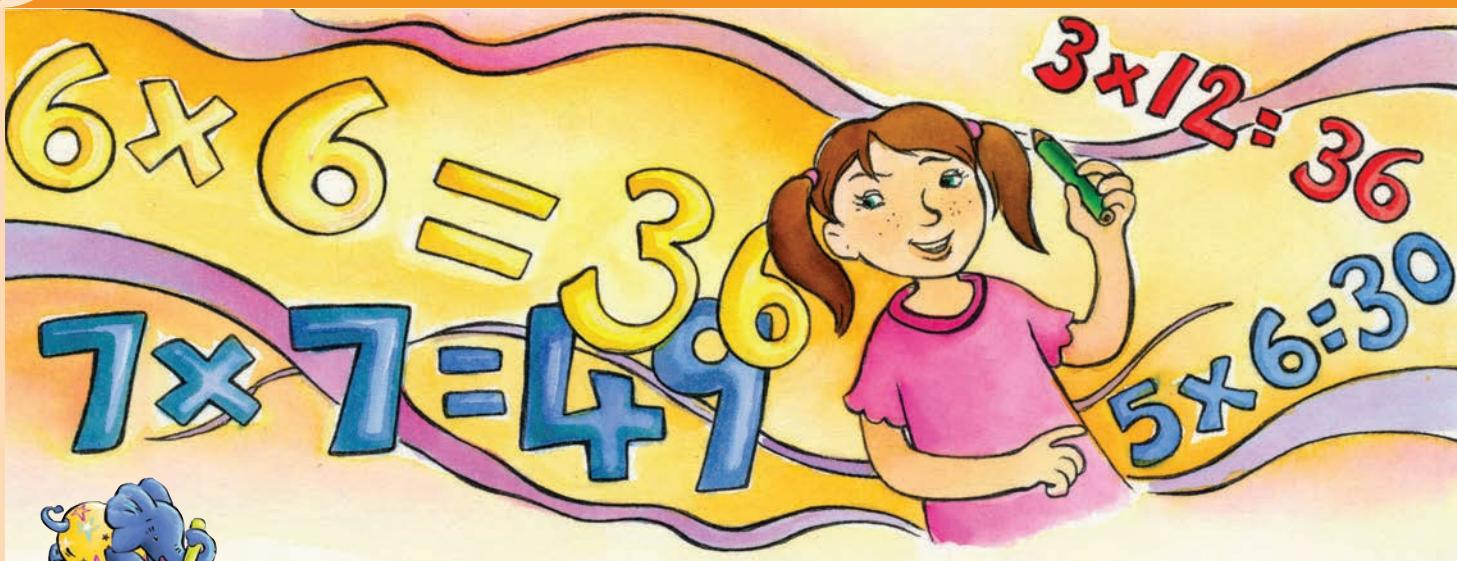
Tlou e buile e le ka tlung.

Ntjanyana ya ka e lomile bolo.

Ke bakile kuku.

Ngola polelo nolo ka bowena. Etsetsa moetsi sedikadikwe mme o sehele ketso mola.

Ha re ngoleng

Tlatsa mantswe a morethetho
a siyo ho qetella temana.

letona

ditafole

fosahetse

telele

Ha re ngoleng

Thothokiso e bua kang?

O nahana hobaneng a fumane tafole tse fosahetseng ka tsatsi le latelang?

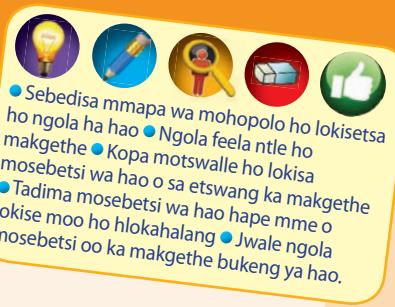

Na o lebetse o mong wa mosebetsi wa hao, jwaleka Gertie Gables? Hhalosa se etsahetseng.

Ha re ngoleng

Lokisetsa ho ngola thothokiso. Sebetsa le mphato wa hao, mme le nahane ka sehlooho le polelo ya selelekela. Etsa dirapa tsa lona di be mela e mene. Mola wa bobedi le wa bone e be le bolelele bo lekanang, mme e be le dinoko tse lekanang ka palo. Leka ho etsa hore mela ya ho qetela ya 2 le 4 e raeme.

Pele o qala, sebetsa tema ya thothokiso mme le nahanisane ka matswe a morethetho.

Ho itokisetsa thothokiso ya ka

Ngola thothokiso feela sekgetjhaneng sa pampiri mme o e ngole ka makgethe sebakeng se latelang.

Sehlooho sa thothokiso

Tema ya thothokiso

Tlatsa mantswe a nang le moretheho moleng wa bobedi le wa bone temaneng ka nngwe.

Serapa 1	Serapa 3	Serapa 3

Thothokiso ya ka

Sehlooho _____

Moetsi le ketso

- Moetsi polelong o re bolella ka motho, sebaka kapa ntho.
- Hangata moetsi ke lebitso kapa leemedi.

Tadima mohlala ona.

Ngwaneso o rata tjhokolete.

Moetsi	Ketso e re bolellang ka moetsi
--------	--------------------------------

Ha re ngoleng Qetella dipolelo tsena ka ho eketsa diketso tse re bolellang ka moetsi.

Bana ba ba ngata ba ***rata ho bapala.***

Diphofolo tse ngata

Motswalla wa ka

Dibapadi tsa bolo

Dikatse tse lapileng

Titjhere wa rona

Ha re ngoleng Dikgutsufatso tsena di emetse eng? Di ngole ka botlalo.

Ts		SAPS	
sm		SABC	
fn		SPCA	
sel		kr	

Ho kopanya dipolelo

Ha re ngoleng

Sebedisa mantswe a kholomong e mahareng ho kopanya dipolelo tsena. Taka mola ho kopanya karolo ya pele ya polelo ka ng ho kholomo ya A karolong e nepahetseng kholomong ya B ho bopa polelo e phethahetseng.

Re sebedisa mantswe
a kopanyang jwaloka
empa, hore le hobane
ho kopanya dipolelo.

A	Hobane e re bolella lebaka	B
Ke fihlile morao sekolong	hobane	ho a bata kajeno.
Ke apere jeresi		ke tsohile morao ho nako.
Moshemane o ne a tshohile		o nthuta ho peleta.
Ke rata titjhere wa ka		o ne a hlekefetswa.

E re bontsha phapang/kganyetso	
Ke rata ho boha TV	empa
Nkile ka ya toropong e kgolo	
Ke ne ke batla hore a se hhole a ntlhekefetsa	
O paketse dieta tsa hae tsa bolo	
Ha ke so ye dipolasing.	
Ha ke rate dipapadi tsa video.	
O lebetse dikausi tsa hae.	
Ke ne ke mo tshaba.	

Hore e re bolella sepheo	
Ke entse mosebetsi wa ka kamehla	hore
Ke tsohile hoseng	
Ke ikwetlisitse kamehla	
Ke paketse mokotla wa ka	
Ha ke a siuwa ke bese.	
Ke tla pasa Kereiti ya 4.	
Nka tsamaya hang ha tshepe e lla.	
Ke tle ke kenngwe sehlopheng.	

Jwale sebedisa "hobane", "hore" kapa "empa" ho kopanya dipolelo tsena.

Ke bile tereneng		Ha ke so be sefofaneng.
Re ke ke ra bapala bolo		Pula e a na.
Ke bala ka matla		Ke pase hlalobo.
Ke fihlile morao ho nako sekolong		Tleloko ya ka ha e a lla.
Ke rata bolo		Ha ke rate kerikete.

Ha re baleng

Balla thothokiso hodimo ka tlahiso. Ebe o bala thothokiso ka hloko ho feta bonngwe ho etsa bonneta ba hore o a utlwisia.

Lebenkele la pholoso ya phoofolo

Ha ke ne ke nka be le didollars tse lekgolo tseo nka di sebedisang,

Kapa tse **fetang** tseo hannyane,

K e ne ke tla potlaka kapele hoy a ka moo maoto a ka e kgonang

Ho ya lebenkeleng la pholoso ya phoofolo.

Nkeke ka botsa, "ke bokae hona kapa hwane?"

"ke mofuta ofe wa ntja oo?"

Nka reka tse ngata ho fepa mahlo,

Kapa tse tsokang mohatla!

Nka nka lebeletoko la ditsebe tse shebileng fatshe

E itulelang kabo yona e le **nngwe**.

dintja le makesi le madinyane a fokolang

Hore e be ya ka.

Nka reka papagai e bokgubedu le botala,

Le tshwene eo ke e boneng **pele**,

Ha ke ne nka bo le didollars tse lekgolo tseo nka di sebedisang,

Kapa tse **fetang** hannyane.

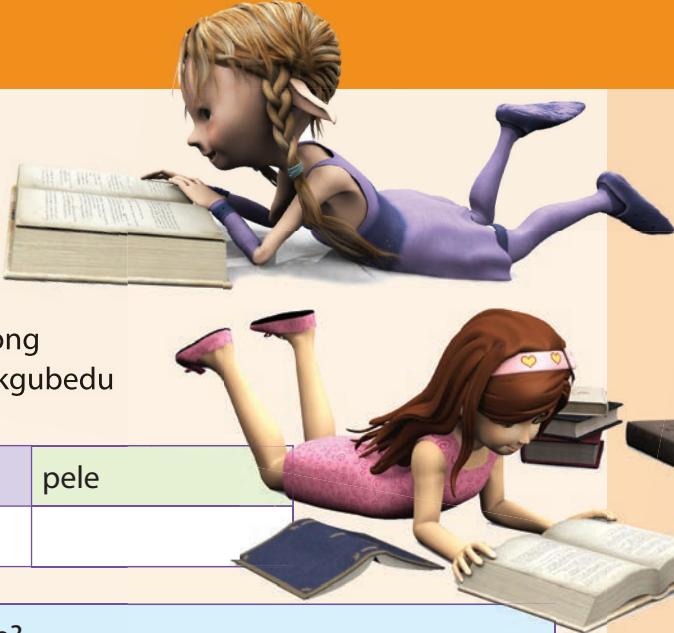
Rachel Field

Ha re ngoleng

Bala thothokiso ka hloko, boledisana
ka dipotso tsohle le motswalle wa hao
ebe o ngola dikarabo.

Ke mantswe afe a morethetho? Kgutlela hape thothokisong
mme o etsetse mantswe a morethetho le mantswe a makgubedu
sedikadikwe. A ngole fatshe.

ho feta	o	a le mong	pele

Mongodi o re o ne a ka etsang ha a ne a ka ba le tjhelete?

Re tseba jwang hore ena ha se thothokiso ya Afrika Borwa?

Mongodi o ne a ka reka dithatohatsi dife ha a ne a na le tjhelete?

O ne a ka reka dintja tse kae?

Ke eng se neng se tla mo susumetsa hore a reke ntja?

O ne a ka rata ho reka ntja ya mofuta ofe?

Re tseba jwang hore mongodi o rata diphoofolo?

O ne o ka reka eng ha o ne o na le tjhelete?

Ha re baleng

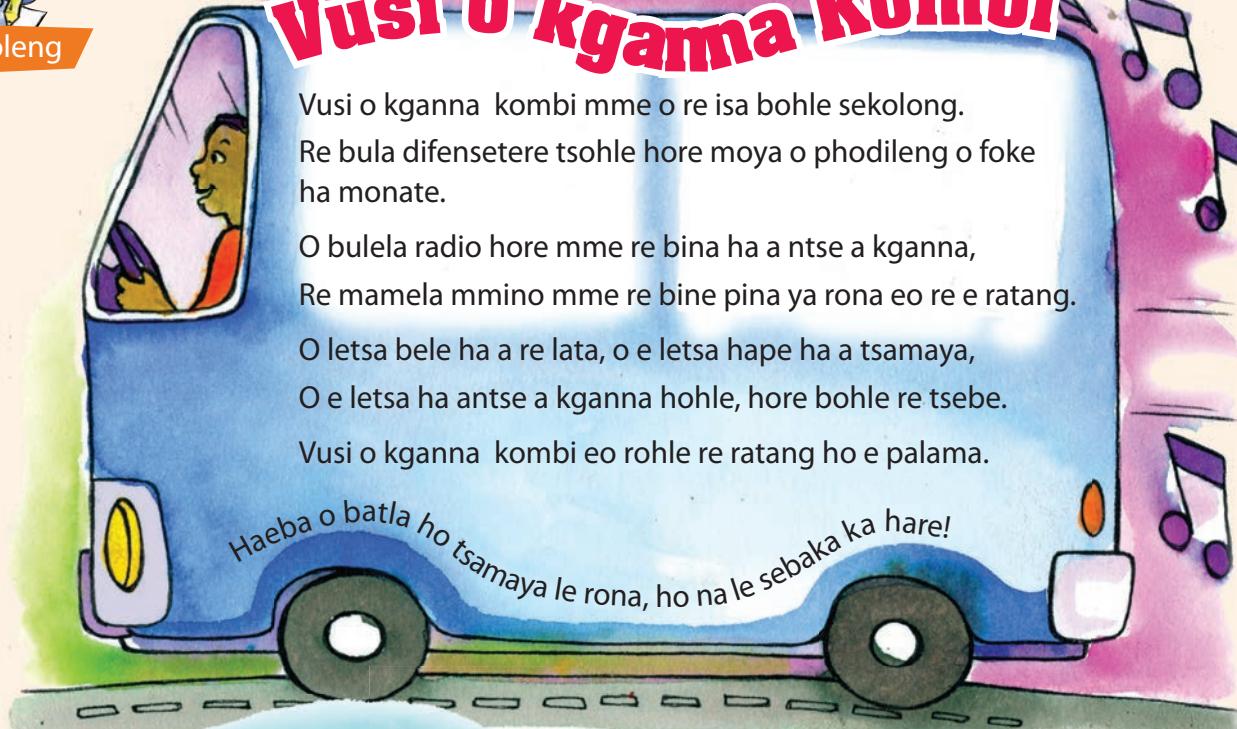
Ha re ngoleng

Sheba dithothokiso leqepheng lena. Di bitswa dithothokiso tsa sebopoh e bile di ngotswe ho lekana le sebopoh sa setshwantsho. Leha dithothokiso tsena tsa sebopoh di na le morethetho, bongata ba dithothokiso tsa sebopoh ha di na morethetho. Jwale bala dithothokiso.

Sehela dipara tsa mantswe a morethetho a mmala o tshwanang ho enngwe le e nngwe ya dithothokiso tsa sebopoh mola.

Vusi o kgama Kombi

Vusi o kganna kombi mme o re isa bohole sekolong.
Re bula difensetere tsohle hore moyo o phodileng o foke ha monate.
O bulela radio hore mme re bina ha a ntse a kganna,
Re mamela mmino mme re bine pina ya rona eo re e ratang.
O letsabele ha a re lata, o e letsahape ha a tsamaya,
O e letsaha antse a kganna hohle, hore bohole re tsebe.
Vusi o kganna kombi eo rohle re ratang ho e palama.

NGWANA KUBU

Kubu e nnyane ya tswa
ho bapala,
Ya betsa leqhamu
metsing tsatsi le leng le
hlakileng.
"Ke lahlehile." A realo.
"Ke mong mona."
"Ke lakatsa e ka nkabe
ke tlile le founu ya ka."

MONGWANA WA TLOU

Tlaase borwa moo dipanan
di melang,

Kokonyana e nnyane ya
hwella monwaneng wa tlou;

Tlou ya re ka menyepetsi
mahlong.

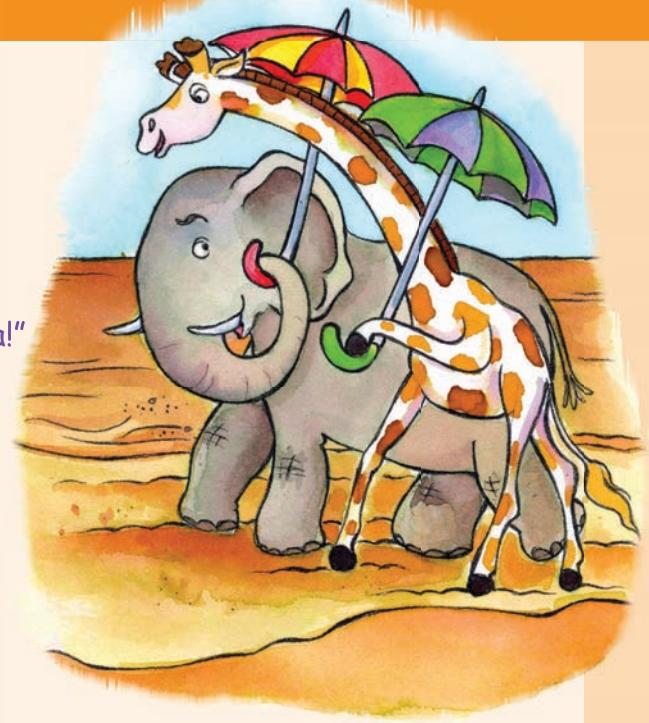
Hobaneng o sa qholotse thaka
hao?

Ha re baleng

Pula e kae?

Thuhlo le tlou tsa tsamaya mmoho.
 Tsa ema tlasa moriti mme tsa qala ho qoqa.
 "Ke lakatsa e ka e ka na," ho bolela thuhlo, a hemela
 faatshe,
 "Ke kgathetse ke ho bona maru a feta feela pela rona!"
 "O a bolela, ho dumela tlou," Pula e kae?
 Ekare nka ja mahlaku a mata la a matjha hape.
 Letsatsi le tjhesa haholo mme lefatshe le omme;
 Pula e tla na neng?"

Ka thapama tsatsi leo maru a fetoha a ba masehla,
 Dikokonyana tse fofang tsa hlaha tsa bua,
 "Pula e a tla! Re e nkgela moyeng!
 Ebile ho se hole re utlwa diaduma!"
 Thuhlo le tlou ba sheba hodimo marung
 Mme ba utlwa lerubisi le letsho le lla sello sa lona,
 "Pula e tlide, dinoka di tla phalla;
 Nako ya komello e fetile; jwale jwang bo botala bot la mela!"

E hlaha ho: <http://www.canteach.ca>

Ha re etseng

Thothokisong eo o sa tswa e bala, mongodi o neha
 tlhaloso ya sebaka ka bottalo pele le ka morao ho pula. Bala
 ditemana tse pedi ka hloko mme o take setshwantsho ho
 bapisa temana ka nngwe.

Temana 1

Temana 2

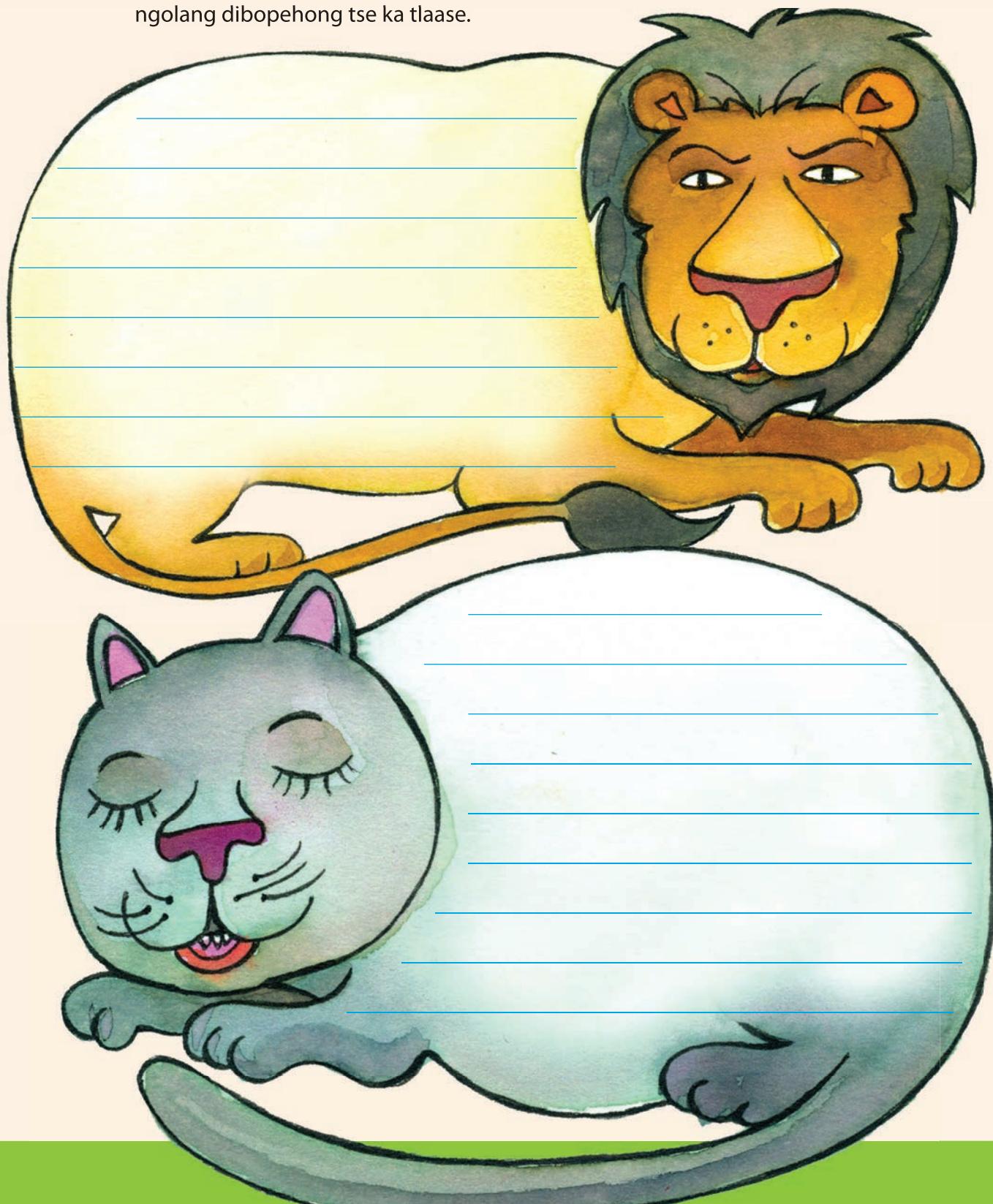

Ha re bueng

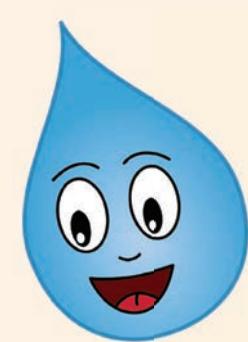
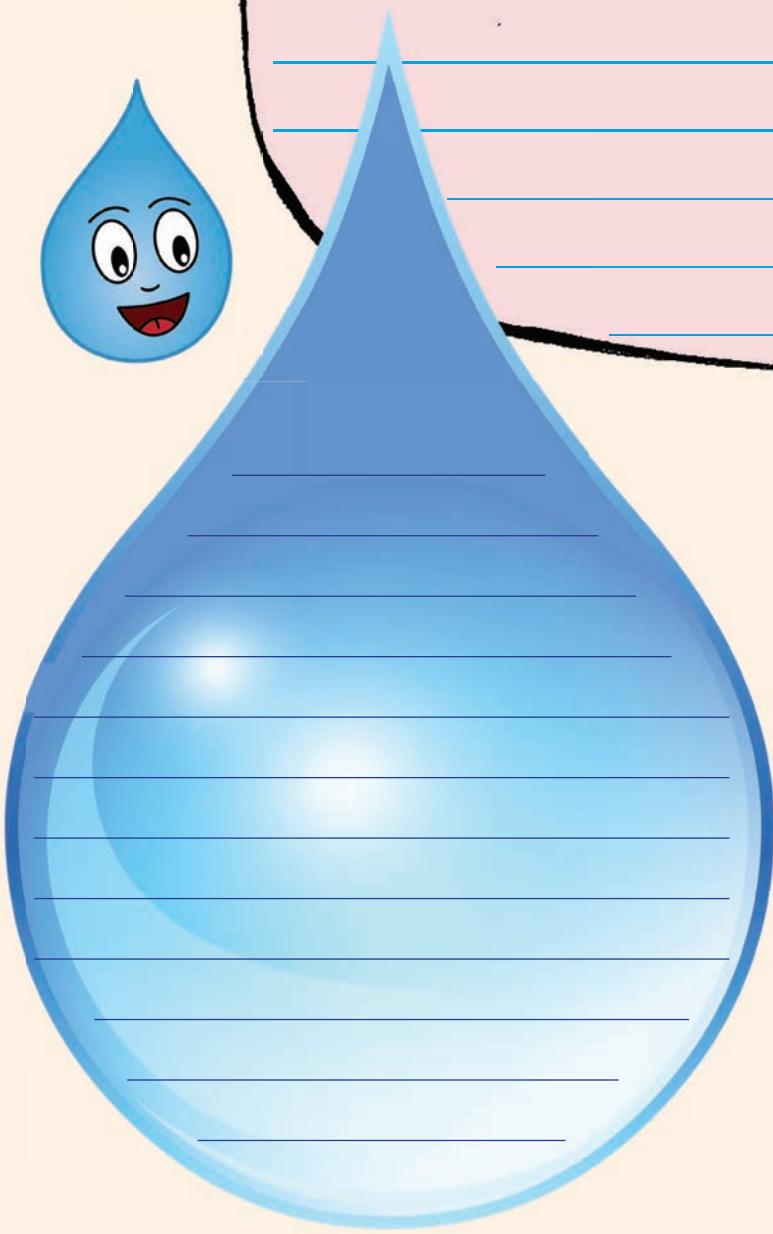
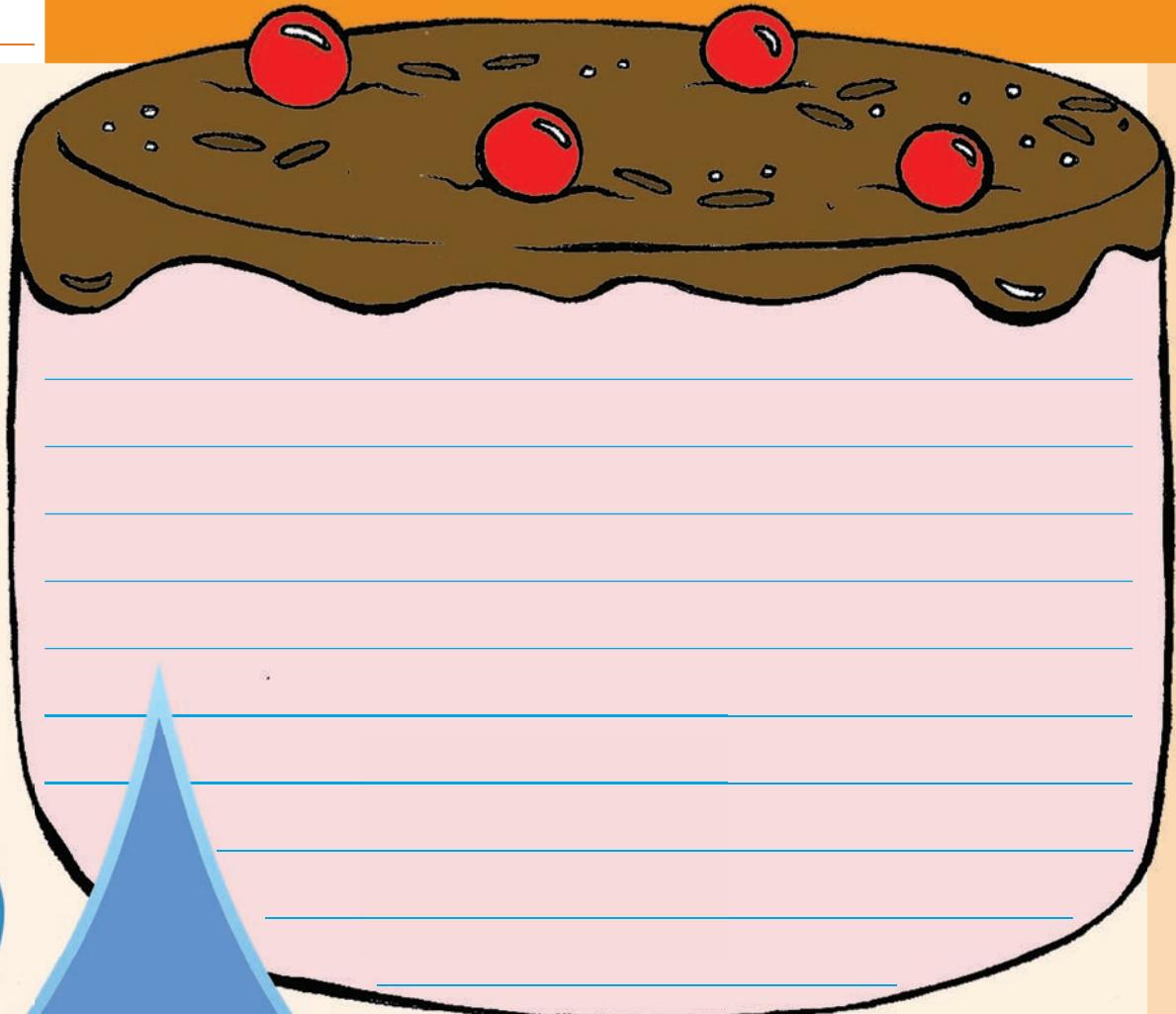
Tadima ditshwantsho tse nne. Lokisetsa ho ngola thothokiso ya seboleho.

- Setshwantsho ka seng se etsa o nahane ka sehlooho sefe?
- O tla sebedisa mantswe afe thothokisong ya hao?
- Na thothokiso ya hao e tla raema?

Sebetsang ka bobedi ho lokisetsa thothokiso. Pele di ngoleng feela. Ha le kgotsofetse ngolang dibopehong tse ka tlaase.

Letsatsi:

Na o ka hopola?

Pehelo ke dipolelo tse re bolellang ho hong.
Di fella ka kgutlo.

Ke kereiting ya 4.

Dipotso ke dipolelo tse lebelletseng karabo.
Di fella ka letshwao la potso?

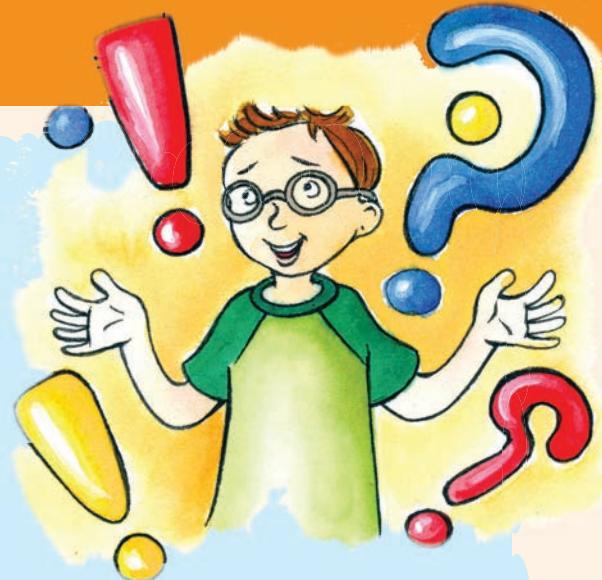
O hlahile neng?

Ditaelo ke dipolelo tse laelang.
Di fella ka kgutlo.

Tloho mona. Ke batla ho o bona.

Dimakalo ke dipoleo tse bontshang maikutlo a ho makala, ho tshoha kappa ho kgena.
Di fella ka letshwao la makalo!

Hlokomela! O tla wa!

Ha re ngoleng

Ngololla polelo e nngwe le e nngwe, o sebedisa letswao le nepahetseng la puo.
Jwale bolela haeba e le taelo, potso, taolo kapa makalo.

o seke wa leka wa re ke nkile buka ya hao

o bone jeresi ya ka

kgele bona o matha jwang

na o hopola hantle hore o tlide le dieta tsa hao tsa bolo

bese e tsamaya ka hora ya 12

dulang ditulong tsa lona ho fihlela tshepe e lla hle

banna ha ke dumele hore ntja e jele dijo tsa ka

Tse ngata ka makopanyi

O se o tseba hore makopanyi a kopanya dipolelo.

le	Ho re bolella se etsahetseng hape
empa	Re bontshe phapang pakeng tsa dipolelo tse pedi
pele	Re bolelle se etsahetseng pele ho ketso
jwale	Re bolelle ka se etsahetseng ka morao ho moo
hobane	Re bolelle lebaka

Ha re ngoleng

Kopanya para ka nngwe ya dipolelo o sebedisa makopanyi
a ka masakaneng.

Re ne re kgathetse ha re fihla sekolong. Re ile ra tshwanelo ho ya ka maoto. (hobane)

Ke rwala dibutsi tsa ka tsa bolo kamehla. Ke ikwetlisetsa bolo. (pele)

Ke rata dipale tsa ditshomo. Ha ke rate ditshomo. (empa)

O etsa mosebetsi wa sekolo hae. O ya boikwetlisong ba mmino. (pele)

O tla qeta Kereiti ya 7 sekolong sena. O tla ya sekolong se phahameng. (ka mora moo)

Ha re bueng

Tadima mmapa mme o boelle wa mphato hore ke diprofense dife tse nang le batho ba bangata le ba mmalwa, le hore ke dife tse hara lefatshe mm eke dife tse arolelanang meedi le diporofinsi tse fetang boraro.

Afrika Borwa

Ha re ngoleng

Bala tlhaloso ya ngwana ka mong ebe o tlatsa tlhahisolededing ka bona tafoleng.

Lebitso la ka ke Malebo. Ke dula Soshanguve, Gauteng. Ke na le dilemo di 10 ke Kereiting ya 5. Hae ke bua Sepedi. Ke itlosa bodutu ka ho bala. Ke sehlopheng sa dibuka re kopana Moqebelo o mong le o mong laeborari. Re bolellana ka dibuka tseo re di badileng ebile re kadimisana ka dibuka tsa rona. Ke lakatsa ho sebetsa laeborari ha ke qeta sekolo.

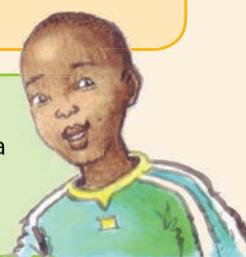
Ke nna Lulama ke dula Umtata. Puo ya heso ke seXhosa empa ke bua se Zulu. Ke dilemo di 11 ke Kereting ya 6. Talente ya ka ya bohlokwa ke mmino. Ntate wa ka o letsa terompeta, ebile o nthutile ho e letsa. Ha ke qeta sekolo, ke rata ho ithutela mmino yunibesiti.

Ke Ndivhuho. Ke bua seVenda. Ke dula Thohoyandou, Limpopo. Ke dilemo di 14. Ke Kereiting 9 sekolong. Ke bapalla sekolo sa ka sa bolo ebile ke bapalla bolo ya ba dilemo di tlase ho 15 ba Junior Black Leopards. Ke lakatsa ho ba e mong wa dibapadi tsa bolo tsa profeshenale ha ke qeta sekolo.

Ke Refiloe. Ke dilemo tse 11. Ke dula Foreisetata. Lapeng re bua Sesotho. Ke ithuta Senyesemane, Sesotho le SeAfrikanse sekolong. Metswalle ya ka e mengata e bua Sesotho, empa ke na le motswalle a le mong ya buang SeAfrikanse le e mmedi e buang Senyesemane. Ho ba jwale ke Kereiting ya 4 dithuto tsohle di ka Senyesemane. Ke rata ho bapalla tjhese le hoki. Ke batla ho ba enjinere ha ke qete sekolong.

Ke nna Phaladi ke hlahla Mafikeng, Profenseng ya North West. Ke dilemo di 12, ke bua Setswana ke Kereiting ya 7. Nna le metswalle ya ka re sehlopheng sa *environmental*. Re kopana ka mafelong a beke ho hlwekisa diphaka le mabopo a dinoka. Re na le boithabiso bo bongata hobane re thabela ho ba mmoho re thusa ho hlokomela ya tokoloho. Ke rata ho ba a *game ranger* ha ke qeta sekolo.

Ke Zodwa mme ke hlahla Nelspruit Mpumalanga. Ke dilemo di 9 mme ke sebui sa Seswati Kereiting ya 5. Ke rata diphoofolo. Ke na le dintja tse 3 le dikatse tse 2. Ha ke qeta sekolong ke batla ho ba ngaka ya diphoofolo. Moqebelo o mong le o mong ke thusa mane SPCA. Re na le sehlopha sa tlhokomelo ya dikatse mme re hlokomela diphoofolo tse lahlehileng.

Ke nna Marieta. Ke dula Cape Town ho la Western Cape. Ke bua Afrikaans, ke Kereiting ya 12. Ke rata ho sesa le ho qeta nako e ngata lebopong la lewatle. Ke batla ho ithuta ho ba Mothusi wa tsa maphelo. Lemong se tlang ke batla ho ithutela ho ba titjhore.

Ke nna Jan ke dula Kuruman ho la Northern Cape. Ke bua Afrikaans. Ke dilemo di 13 ke kereiting ya 7. Boithabiso ba ka ke ho jala mereho le dimela tse ikgethileng batla ho ba *horticulturalist* ha ke qeta.

Ke nna Mandu. Ke dula Umlazi ho la KwaZulu-Natal. Ke bua isiZulu le English. Ke dilemo di 14 ke Kereiting ya 9. Ke kenetse sehlopha sa boemo ba thuso ya pele sekolong sa heso. Ke batla ho ba mooki ha ke qeta sekolo. Boemo ba thuso ya pele bo boholokwa haholo. Ke se ke pholositse bophelo ba moshanyana.

Lebitso	Dilemo	Puo	Profense	Boithabiso	O batla ho ba

Ka tsa dipuo

Fumana ho batho ba bahlano hore ba bua dipuo dife maemong a fapaneng.

Ha re ngoleng

Ngola mabitso a bona moleng o bolou mme o bolele hore ba sebedisa puo efe.

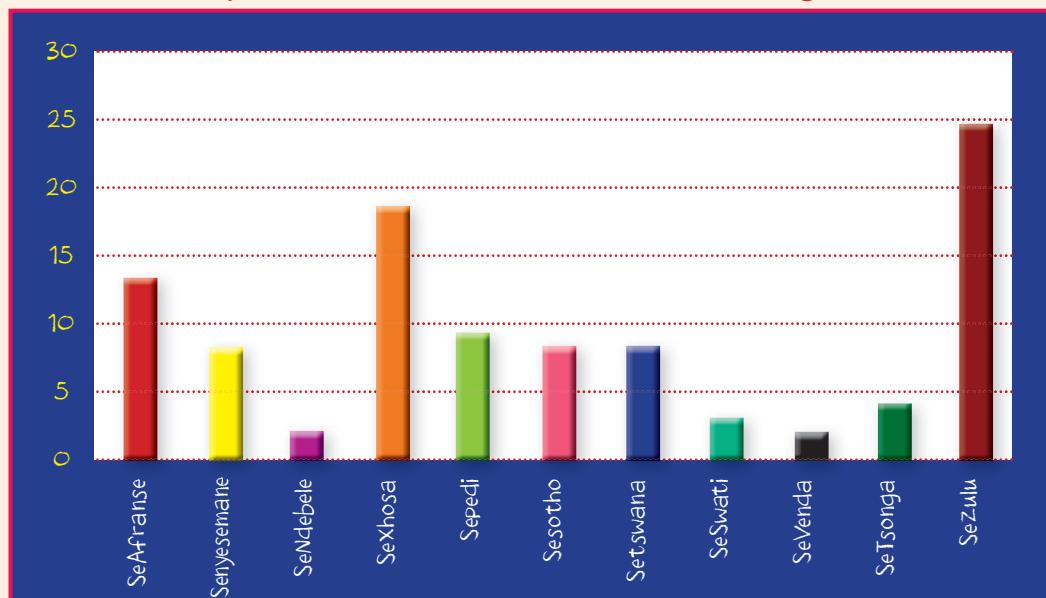
Mabitso					
lapeng					
tlelaseng					
le metswalle					
mabenkeleng					

Ha re baleng

Sheba tjhate mme o arabe dipotso tse latelang.

% Ke dipuo dife tsa semmuso tseo re di bolelang Afrika Borwa?

Ke puo efe e buuwang haholo Afrika Borwa?

Ke puo efe e buuwang ke batho ba tillase ka palo?

Ho ya ka tjhate ena, na ho na le dipuo tse buuwang ke palo e lekanang ya batho?

Puo ya hao ya lapeng ke efe?

Ke peresente e kae ya batho Afrika Borwa e buang puo ya hao ya lapeng?

Ha re ngoleng

Ngola dipolelo tse ka bang robedi tse hhalosang
dipuo tseo metswalle ya hao e e sebedisang
maemong a fapaneng tse fapaneng.

Ha re ngoleng

Sheba mmapa o ka leqepheng le fetileng ka hloko ebe o araba dipotso tsena.

Hon a le diprofense tse kae Afrika Borwa?	
Ke profense efe e nang le batho ba bangata?	
Ke profense efe e nang le batho ba bannyane ka palo?	
Hon a le batho ba bakae profense ya hao?	
Motsemoholo wa Kapa Lebowa ke mang?	
Ke diprofense dife tse pela lewatle?	
Ke profense efe e kgolo ho feta?	
Ke profense efe e nang le lebopo la lewatle le le lelele ka ho feta?	

Ha re shebisaneng puo

Sehela maetsi (mantswe a ketso) mela dipolelong tsena.

Ke ile sekolong ka maoto ka dula ka tlelaseng.
Ke founetse Jim ka molella hore a tle moketeng.
Ntja e mathetse ka tlung ya hlafuna lesapo la yona.
O rahile bolo yaba e e qhomela morao marulelong marulelong.
Ke ne ke mathela sekolong ha ke tla wa ka lemala leoto.

Dikolo lefatshe ho potoloha

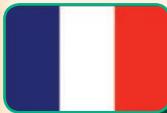

Ha re baleng

France

Letsatsi la sekolo le qala ka hora ya 8 hoseng le fela ka hora ya 4 thapama, ho na le hora tse pedi bohareng tsa dijo. Ha ho sekolo ka Laboraro le Sontaha, empa ho na le sekolo halofo ya letsatsi ka Moqebelo. Ha ba a tlameha ho apara moaparo wa sekolo.

Dubai

Dihora tsa sekolo Dubai di qala hoseng ka hora ya 7:45 ho fihla ka 13:30, hobane ho tjhesa haholo lehlabula, nako ya sekolo ya phomolo lehlabula e telele. Bana ba sekolo Dubai ha ba dumellwa ho pepa mekotlana ya bona ya sekolo hobane hona ha ho a lokela mekokotlo ya bona. Ba sebedisa diteroli tse hulwang.

Brazil

Letsatsi la sekolo le qala ka hora ya bosupa hoseng ho fihla hara mpa ya motsheare, ebe baithuti ba ya ho ya ja dijo tsa motsheare le ba malapa a bona. Dikolo tse ngata di qobella hore bana ba apare moaparo wa sekolo.

Kenya

Dikolo tse ngata Kenya di fa bana dijo motsheare. Bana ba bang ba siya dijo tsena ho ya ja le ba malapa a bona. Bana ba ya sekolong ho tloha ka Mantaha ho fihla ka Labohlano, ba bang ba ya sekolong ka Moqebelo. Bana ba tlamehile ho apara moaparo wa sekolo.

Iran

Iran banana le bashanyana ha ba rutwe phaposing e le nngwe. Banana hangata ba na le matitjhere a basadi, ha bashanyana ba rutwa ke banna.

Antarctica

China

Letsatsi la sekolo China bonyane le qala ka hora ya 7:30 hoseng ho fihla ka hora ya 5 thapama le hora tse pedi tsa nako ya dijo. Bana bohole ha nehwa diaparo tsa sekolo mahala, empa ha ba tlameha **ho di apara**.

Australia

Letsatsi la bana ba sekolo le qala ka hora ya 9 hoseng ho fihla ka hora ya 3:30 thapama. Bana ba ja dijo tsa motsheare sekolong.

South Korea

Leha letsatsi la sekolo e le ho tloha ka hora ya 8 hoseng ho fihla ka hora ya 4 thapama, bana ba bangata ba dula sekolong ho fihlela bosiu. Kamora hora ya 5 thapama baithuti ba a bala. Ebe pele ba eya hae ba hlwekisa diphaposi tsa bona.

Japan

Japan bana ba sekolo ba tlameha ho apara moaparo wa sekolo, ebile ho na le melao e thata ka makgethe ka, meriri, dieta, dikausu le bolelele ba dikethe, Hangata ho na le bana ba 29 ka phaposing. Ka phaposing ho na le dikhomputa tse hlano kapa tshelela, bana ba tlameha ho di sebedisa mmoho.

Ho kena sekolo naheng tse ding

Ha re ngoleng

Sheba mmapa o arabe dipotso tse latelang.

Ke na ha efe e reng mekotlana ya sekolo e boima haholo hore bana ba sekolo ba ka e jara?

Ke naheng efe moo bana ba kenang sekolo dihora tse ngata ho feta na ha tse ding ka beke?

Ke naheng dife moo bana ba sa tlamehang ho apara diaparo tsa sekolo?

Ke naheng dife moo sekolo se fang bana dijo?

Ha re bueng

Ke mathata afe ao o ka bang le ona ha o ne o ka ya hae ka nako ya phomolo ya sekolo ka tinare, ka morao ho moo ebe o kgutlela sekolong. Bua ka taba ena le ba sehlopha sa hao. Bua ka mathata ao ba sehlotshwana sa hao ba nahanang ka ona.

Sheba mmapa. Ke kontinenteng efe moo re fumanang na ha tsena?

Brazil		Japan	
China		Kenya	
France		South Korea	
Iran		Australia	

Nahana
ka hloko
ka
Australia!

Ha re ngoleng

Botsa metswalle e mehlano dipotso
tsena ebe o tlatsa dikarabo.

1 Na dikolo di tshwanetse ho fana ka dijo mahala?

2 Na re tlameha ho apara diaparo tsa sekolo?

3 Na mekolta ya sekolo e boima haholo bakeng sa bana?

4 Na dikolo di tshwanela ho fana ka diaparo tsa
sekolo mahala?

5 Na letsatsi la sekolo le tshwanela ho lelefatswa?

Araba nnete kapa tjhe ho tse latelang:

	Dikolo di tshwanela ho fana ka dijo.	Re tshwanela ho apara moaparo wa sekolo.	Mekolana ya sekolo e boima haholo.	Dikolo di tshwanela ho fana ka moaparo wa sekolo mahala.	Matsatsi a sekolo a tshwanela hoba malelele.					
Motswalle 1										
Motswalle 2										
Motswalle 3										
Motswalle 4										
Motswalle 5										
Yohle	Nnete	Tjhe	Nnete	Tjhe	Nnete	Tjhe	Nnete	Tjhe	Nnete	Tjhe

Ha re ngoleng

Ngola dipolelo tse ding ka dikarabo tseo metswalle ya hao e di nehileng
dipotso tsena.

Phiri le dipotsanyana tse supa

Ha re baleng

Bala tshwantshiso ena e hodima dipale
tse tsebahalang mme o arabe dipots
leqephetshebetson le latelang.

Na o ne o tseba
hore re bitsa
dipodi tse nnyane
dipotsanyane? Bala
tshwantshiso ena
ka dipotsanyane
tse nnyane.

Kgalekgale ho ne ho na le mme podi ya neng a dula le ntlong le dipotsanyana tse nnyane tse supa. Ka tsatsi le leng o ne a batla ho ya morung ho batla dijo.

Mme: Bana ke sa ya morung. Le hlokomelephiri. Ha a ka kena o tla le ja kaofela. Le tla tseba hore ke phiri ka lenseswe la hae le mahwashe le ka maoto a hae a matsho.

Bana: O se tshwenyehe mme. Re tla itlhokomela ebile ha re na ho bulela phiri.

E ne e se kgale ha ho kokotwa monyako.

Phiri: Bulang monyako bana ba ratehang . Mmalona o mona Ke le tletse dijo tse ngata.

Bana: Ha re na ho bula monyako. Ha o mme wa rona. Lenswe la hao le makgerehlwa. O phiri.

Phiri a tsamaya mme a fumana tjhoko e kgolo eo a ileng a e kwenya ho nolofatsa lenseswe la hae.

Phiri: Bulang monyako bana ba ka ba ratehang. Mmalona o mona.

Lentswe la phiri jwale le ne le le bonolo. Bana ba ne ba le haufi le ho bula monyako ha ba bona maoto a matsho ka fensetere.

Bana: Ha re na ho bula monyako. Mmarona ha a na maoto a matsho. O phiri.

Ha jwale phiri o ne a se a lapile haholo. A matha mme a reka phof ya ho etsa dikuku mme a itshela ka yona maotong. A bonahala a le masweu ebile a le boy. A leba monyako hape.

Phiri:

Bana ke fihlile. Mpuleleng monyako. Ke le tletse dijo tse ngata.

Bana:

Re bontshe maoto hore re bone o mme wa rona.

Phiri yaba o hlahisa leoto la hae le lesweu fensetereng.

Bana:

Ho lokile mme, re a notlolla.

Ha ba bula ba bona phiri. Ba ne ba tshohile mme ba leka ho ipata. E nngwe ya qhomela tlasa tafole, ya bobedi ka hara bethe, ya boraro setofong, ya bone ya ipata kitjheneng, ya bohlano yona khaboteng, ya botshelala tlasa sinki, mme ya bosupa yona ya tlolela hara tleloko. Phiri ya fumana ba tsheletseng mme yaba kometsa. E nnyane ho tsona ene e bolokehile hara lekase la tleloko. Kamorao ho moo mme a fihla ho tswa morung.

Mme:

Le hokae dipotsanyana tsa ka?

Ngwana 7:

Mme ke ipatile hara lekase la tleloko. Phiri o jele bana beso!

Mme podi o ne a halefile. A ya Sedibeng ho batla phiri mme a mo fumana a kgalehile tlasa sefate. Mme a mo sheba ho tswa mahlakoreng oohe mme o bona ho na le ntho e tsamayang hara mpa ya hae.

Mme:

Na ho ka etsahala hore ebe bana ba ka ba ntse ba phela?

Ngwana, ntatele sekere sa ka le nale le kgarang.

Ha a kgutla a seha mpa ya phiri. Bana ba tsheletseng ba qhoma ba tswa mpeng.

Bana:

Halala, re a phela!

Mme:

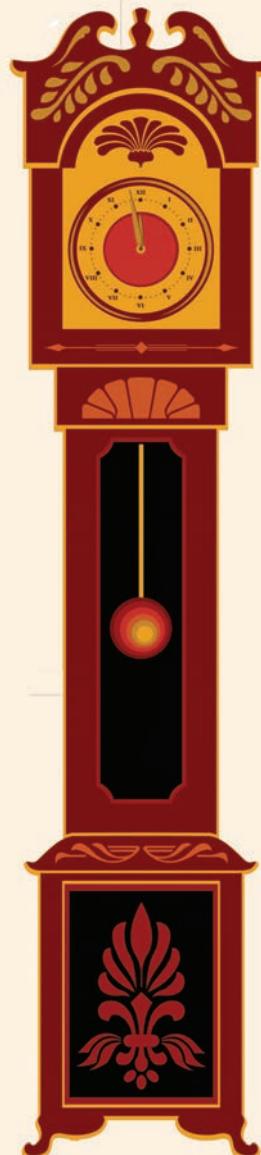
Ha re fumaneng majwe a maholo. Re tla tlatsa mpa ya hae ka majwe a ntse a robetse.

Ba tlatsa mpa ya hae ka majwe yaba mme o a mo roka. Phiri ya phaphama qetellong. O ne a nyorilwe mme a tsamaya ho leba nokeng bakeng sa ho nwa.

Phiri:

Ke eng e dumang ka hare ho nna? Ke itse ke jele bana ba podi empa ke bona e ka ke jele majwe.

Ha phiri a inama sedibeng ho nwa, majwe a mo hulela fatshe yaba ke pheletso ya phiri e sa lokang.

Ho nahana ka pale

Ha re bueng

Re a tseba hore ditshomo di na le ho hhalosa se ke keng sa etsahala. Ke sefe se ke keng sa etsahala paleng ena?

Tikolo ho ke eng? Pale e etsahala dibakeng tse pedi tse fapaneng, ke dife?

Dipolelwana tse fifaditsweng sengolweng di bolelang?

Ha re etseng

Tshwantshisang pale dihlopheng tsa lona.
Le tla hloka mme podi, dipotsanyana tse supa,
phiri le mopheti wa pale ho bala dikarolo tse bohareng.

Ha re ngoleng

Pheta pale ka ho hlahlamana.
Sebedisa mantswe ana ho o thusa.

ka nako eo

kamorao ho moo

qetellong

pele

Jwale araba dipotso tsena.

Ha re ngoleng

Mme podi o ile a hlokomedisa bana eng?

Mme o ba boleletse hore ba hlokomele phiri. Ba ne ba tla bona jwang ha e le phiri?

Dipotsanyana tse nnyane di ile tsa ipata kae?

1	2	3
4	5	6

7 *Lekase la tleloko*

Ho etsahalang paleng se ke keng sa etsahala bophelong ba nnete?

1
2
3

Letsatsi:

Mabitso a bokellang

Ha re etseng

Sebedisa ditshwantsho le temoso ho o thusa ho qetella morabaraba wa mantswe. Jwale tlatsa lebitso le nepahetseng le bokellang temosong e ka tlase.

Tlaase:

- Ke mabotho a _____.
- Ke sekolo sa _____.
- Ke sehlopha sa _____.
- Mohlape wa _____.
- Ke seshoba sa _____.

Tshela:

- Ke shwanhla ya _____.
- Ke nyeunye ya _____.
- Ke ngata ya _____.
- Ke sekgakgatha sa _____.
- Ke boiyane ba _____.

Polelwana tsa maetsi

Sheba ditswantsho tsena mme o di sebedise ho o thusa ho qetella dipolelo tsena. Ha o qetile sena sehella leetsi mola ho karolo (polelwana) eo o e ngotseng.

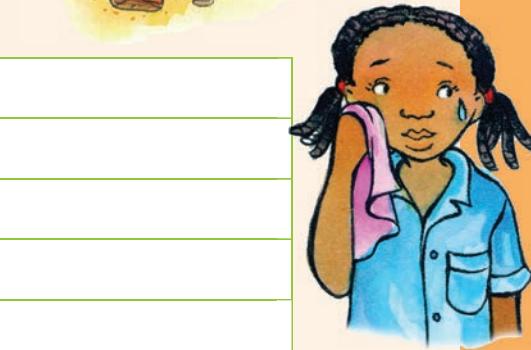
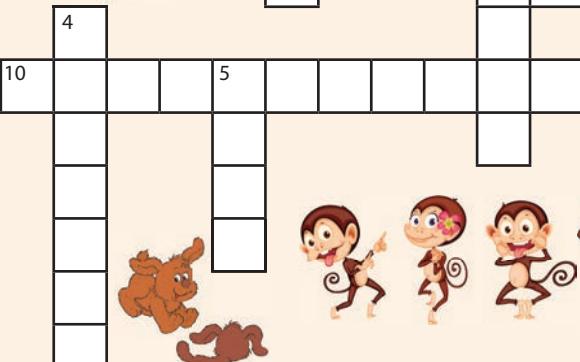
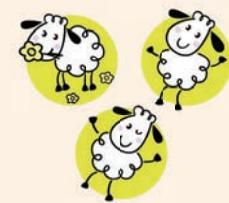
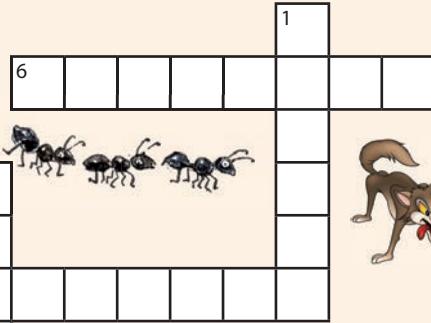
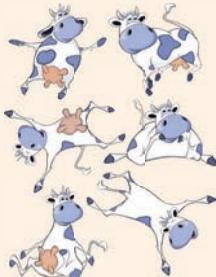
1 Mme o omantse John hobane o

2 Ke tsebile hore o ne a kgenne hobane o

3 E ne e le semathi sa bohlkwa ebile o

4 E ne e le letsatsi la hae la tswalo ka hoo o

5 Ke ile matsatsing a phomolo ebile ke

Ha re shebeng mabitso a bokellang

Mabitso a bokellang ke mabitso a dihlopha tsa batho, diphoofofolo kapa dintho tsa mofuta o tshwanang. Mehlala e meng e kenyelletsa, sehlopha sa morara kapa dipalesa, setho sa lelapa kapa sehlopha.

Tshela: 6 tjihelete, 7 tshenyane, 8 patsi, 9 batho, 10 dikokonyana
Tlaase: 1 sesole, 2 dihlapi, 3 dibini, 4 dikgomu, 5 kwae

Ngola papadi ya hao

Ha re ngoleng

Sebetsa le bo mmate ba hao ka tlelaseng ho qapa papadi. Qetella tjhate ho o thusa ka ho itokisetsa ha lona.

Dibapadi	Hlalosa dibapadi.	Sebapadi ka seng se tla apara eng?	Dibapadi di tla reng?
Tlatsa mabitso a dimmate tsa hao tsa tlelaseng ba bapalang e nngwe le e nngwe.			

Ka sehlopha, buisanang ka sengolwa mme le sebedise mmapa wa kelello ho hlophisa mehopolo ya lona.

Ke bo mang dibapadi?

Sehlooho

Sebalea ke eng?
Hlalosa sebaka.

Poloto ke eng?

Pele

Yaba

Yaba ka mora moo

Qetellong

Ha re ngoleng

Ngola papadi ka mokgwaritla. E lokise e be o ngola sebopetho se phethahetseng sebakeng se siilweng. Ha o hloka sebaka se seng, Kenya leqephe leo o le ntshitseng bukeng ya hao ya ho ngolla.

Sehlooho

Tikoloho	
Dibapadi	

Sehlongwapele ke eng?

Sehlongwapele ha se lenseswe le tletseng. Ka karolo ya lenseswe e kenang qalong ya lenseswe le tletseng qalehong ya lenseswe le felletseng (le bitswang moto wa lenseswe). Sehlongwapele se seng le se seng se na le moelelo wa sona. Ha sehlongwapele se eketswa ho moto, e fetola moelelo wa moto.

Ha re etseng

Sheba mohlala. Ho etsahalang ha o kopanya
sehlongwapele le moto wa lenseswe? Lenseswe
le letjha le hhalosa eng?

sehlongwapele

Motso

mo-

thabile

Ha re ngoleng

Etsatsa sehlongwapele se seng le se seng sedikadikwe. Jwale sehela
moto mola ka tlase.

kgutlotharo

leeme

ho ngola hape

boitshwaro bo bobe

tshela hape

ho swabisa

ho se kgone

ho ba le pelaelo

teraesekelle

ho se utlwisisi

ho lefa pele

ho se dumele

ho bala pele

ho lahla

ho se thabe

ho etsa hape

Dihlongwanthao tsena di hhalosa eng?

Sehlongwapele	Moelelo
mo-	bonngwe
ba-	bongata
le-	ntho

Sehlongwapele	Moelelo
Bo- (holo)	ho ba
Mo-(holo)	e mo
Se-(holo)	neng

Ha re ngoleng

Ngola dipolelo tse hlano o sebedisa, mantswe le dihlongwapele.

Sehlongwanthao ke eng?

Dihlongwanthao di tshwana le dihlongwapele, kantle le hore tsona di eketswa qetellong ya motso wa lenseswe ho fetola moelelo. Mohlala: qetello – ng e bolela "sebeka", jwale lentwe sekolong le bolela sebaka seo ho rutelwang ho sona.

Ha re etseng

Sheba mohlala. Ho etsahalang ha o kopanya
sehlongwanthao le lenseswe la motso?
Lenseswe le letjha le bolelang?

Motso
mmala

Sehlongwanthao
-ng

Ha re ngoleng

Etsetsa dihlongwanthao sedikadikwe mantsweng
ana. Jwale sehela motso wa lenseswe mola.

ho ya morao

thabile

tsamaya

tsamaile

ka tshepo

ka mebalala

qhomme

bofokodi

utlwisiseha

ntle ho hloko

ka makgethe

tshepile

ya patsi

pele

bua

butle

tantsha

baleha

tletse papadi

ka lenyele

Dihlongwanthao tsena di hhalosa eng?

ho hloka tshepo

sehlongwanthao	moelelo
-ng	sebaka
-ela	etsetsa
-ana	etsana
-isa	etsisa

sehlongwanthao	moelelo
-wa	etsuwa
-hala	etseha
-isia	etsisia
-nne	lephethi

ka bokgabane

tletse boyo

Ha re ngoleng

Ngola dipolelo tse hlano o sebedisa mantswe a nang le dihlongwanthao.

NKA		
bala tjhate.		
bala thothokiso.		
bala thothokiso haholo ka maikutlo.		
araba dipotso hodima tjhate.		
araba dipotso hodima thothokiso.		
araba dipotso hodima mmapa.		
ngola thothokiso.		
ngola dipolelo tse bonolo.		
rarolla morabaraba wa mantswe.		
phethela serapa sa thothokiso ka ho tlatsa mantswe a raemang.		
ntsha dintlha mmapeng.		
tlatsa dipotso.		
fumana mantswe a raemang thothokisong.		
bona poeletsomodumo thothokisong.		
bona poeletsamodumo mantsweng a sothang leleme.		
bona mabitsokgoboka.		
bona mothofatso thothokisong.		
bona moetsi nle ketso polelong.		
bona hore dipolelo ke taelo, potso, pehelo kapa makalo.		
bontsha thothokiso.		
lokisetsa tshantshiso.		
lepa hore thothokiso e bua ka eng hodima sehlooho le setshwantsho.		
sebedisa makopanyi ho kopanya dipolelo.		
sebedisa makopanyi ho bopa dipolelomararane.		
sebedisa dihlongwapele.		
sebedisa matshwao a puo.		
sebedisa dihlongwanthao.		

Tema 7: Nnete le boiqapelo

Kotara 4: Dibeke 1 - 2 E ditabeng

- 97 Tse lahlehileng le ho fumaneha** 70
 E lahlehile mme e fumanwe. O noha ka setshwantsho, sehlooho, sekamola sa atikele ya koranta.
 O bala atikele ya koranta.
 O bona mahlalosangngwe sengolweng.
- 98 Ha re ntse re nahana ditaba** 72
 O araba dipotso hodima atikele ya koranta.
 O sebedisa makopanyi ho kopanya dipolelo.
 O araba dipotso hodima atikele ya koranta.
 O ngola ho puosebui dibudulwaneng tsa puo.
 O ngola bukatsatsing a sebedisa pele, yaba, kamorao ho moo le qetellong.
- 99 Ho ngola atikele e ntjha** 74
 O phethela tokisetso ya hae ya ho ngola atikele ya koranta.
 O phethela tlhahisoleseding ka atikele ya bona.
 O hlophisa, hlahloba le ho lekola atikele mme o e ngola ka makgethe.
- 100 Re shebile puo** 76
 O bona maetsi a thusang.
 O arola mantswe ka dinoko.
 O buisana ka moelelo wa dihlooho.
- 101 Bala ya yona** 78
 O bala atikele ya koranta.
 O nyalanya malatodi.
 O araba dipotso hodima atikele ya koranta.
 O phetha pale ka tatelano tlasa dihlooho tseo a di neuweng.
- 102 Ke eng ditabeng?** 80
 O etsa phuputso le metswalla e le ho lokisetsa atikele ya koranta.
 O hlophisa, lekola le ho hlahloba atikele mme a e ngole ka makgethe.

103 Seo dikishinari e re bolellang sona

O bona dibopeho dikishinaring, jwaloka mantswe a tataisang, mantswe a tlhahiso, meeleo e fapaneng le dkarolo tsa puo.

104 O sa hopola?

O sebedisa maetsa ho dipolelong.
 O phethela karete ya tlhahisoleseding ya dinomoro tsa founu.
 O sebedisa makopanyi ho kopanya dipolelo.
 O phethela morabaraba.

Kotara 4: Dibeke 3 - 4 Ho ya sekolong se setjha

105 Jojo o ya sekolong se setjha

O lepa hodima setshwantsho le sehlooho.
 O re hedi pale.
 O bala pale.
 O beha ka mananeo dipotso hodima pale.
 O ngola qetello ya pale mme o tshwantshisa qetello eo.

106 Ho etsahala eng ka Jojo

O bala pale yohle.
 O bapisa baphetwa ba babedi.

107 Ha re nahanneng ka Jojo

O araba dipotso hodima pale ka Jojo.
 O ngola bukatsatsi a ikentse Jojo ho bolela se etsahetseng tsatsing leo.
 O tlatsa mahlalosi a boholo a siilweng.

108 Ho ngola lengolo

O phethela tokiso ya ho ngola lengolo.
 O ngola lengolo a latela dihlooho tseo a di neilweng a sebedisa tlhahisoleseding ho hlaha tokisong.

109 Ho bala Tayari

O bala se ngotsweng bukatsatsing.

Kotara 4: Dibeke 1 - 4

110 Ho boloka bukatsatsi

O ngola dayaring matsatsi a mararo.
 O tlatsa mahlalosi a boholo a nepahetseng.
 O arola mantswe ka dinoko.
 O tlatsa mahlalosi a papiso a nepahetseng.

111 Ha re shebisinaneng puo

O tlatsa mahlalosi a sebaka ho phethela dipolelo.
 O bopa dipolelo ka dipolelwana bitso.
 O phethela dipolelo a sebedisa dipolelo mabitso.
 O tlatsa maemedi ho qetella dipolelo.

112 Ngola pale

O phethela tokisi ya ho ngola pale.
 O etsa buka ya disehwa, o ngola pale le ho e etsetsa ditshwantsho.

Ha re baleng

Sheba serapa se latelang mme o nohe hore serapana se bua ka eng. Bolela hore sehlooho, mela ya sehlooho, setshwantsho le qotsi di bolelang?

Pele o bala

- Sheba ditshwantsho le dihlooho mme o leke ho noha hore se ngotsweng se mabapi le eng.
- Bala leqhephe mona le mane o shebe seo o tlang ho bala ka sona.

Ha o ntse o bala

- Lekanya seo o se nohileng le seo o badileng ka sona.
- Ha o sa utwlisis serapana seo, bala hape o iketile. Se balle hodimo.

Lebitso la pampiri

DAILY NEWS

28 Lwetse 2015

Letsatsi

Banana ba sekolo ba hlahelletseng ka mahetla ba lahlehileng le ho fumanwa

Tsa sehlooho

Nadine Murdock

Molana

Thekong

Molana wa sebaka

Serapa sa selelekela

Maobane banana ba babedi ba Greenway Primary School ba hlahelletseng ka mahetla ba fumanwe ke Sepolesa sa Afrika Borwa.

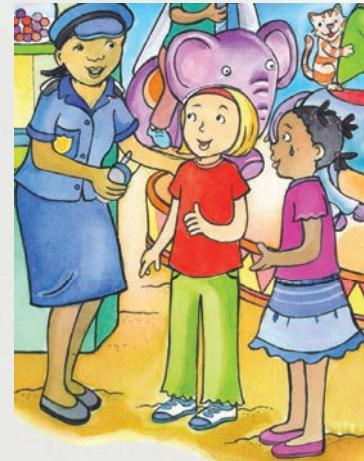
Bana ba sehlopha sa bone sa Greenway Primary School ba nka leeto la sekolo ho ya Durban Beach Front Amusement Park. Bana ba nkile leeto ho latela tshebetso ya bona e ntle dohlahlabo ya ANA.

Mosuwehlooho wa Greenway, Mofumahadi Sherly Ntuli o boletse hore dihlopa the pedi tsa sehlopha sa bone ba nkile leeto la sekolo hobane ba **matlafaditse** dipheto tsa hlahlabo ya ANA. "Sehlopha sa 4

A le B ke didihlopa tse atlehileng ka ho fetisisa", ho bolela mosuwehlooho ya motlotlo". "Matshwao a bana ba sehlopha sa boraro a matlafetse ho tswa ho 36% ho fihla ho 68%."

Bana ba bontshitse kgolo hlahllobong ya puo. Engwe ya mesuwe, Mofumahadi Keith Brown o boletse hore "Ke kgothaletsa sehlopha sa ka ho sebetsa ka thata selemong mme matshwao a bona a matlafetse ho latela tshebetso e matla!"

"Re bile le e bitswang **Bala-bula-ka-beke** mme o eke entse bonnate ba hore moithutwana ka among e ba setho sa pokello ya dibuka, "ho bolela mosuwe

Ban aba lahlehileng ba fumanwe ke Lekonstabile Shezi.

Sehloohwana

e mong wa sehlopha sa 4, Mofumahadi Elsie Myeza." Sena se thusitse hore ba matlafetse matshwao ka bonyane 20%", o bolela sena ka **motlotlo**.

Banana ba lahleha

Ho latela matshwao a matlafetseng, bana ba sehlopha sa 4 isitswe lepatlelong le makatsang

lebopong la lewatle. Ka bomadimabe ke moo banana ba babedi, Nomsa le Ann Smith ba lahlehileng.

Ba ile ba fumanwa ha morao kamora hore ba tlalehwe ho lepolesa la mosadi lepatlelong le makatsang. Nomsa a re, "ke ne ke tshohile hore ba bang be ne ba ntshile beseng" Anna a ntse a thothomela a re, ho ne ho qala ho ba lefifi ka lebaka leo ke ne ke sa bone hantle.

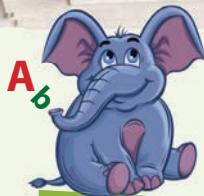
Banana ba ne ba **solla** mme

ba ne ba sa fumane mokgopi wa bona. Ka mora ho batla hohle, banana.

"Bana ba bangata ba a lahleha lepatlelong le makatsang hobane ba thaba ho feta tekano ke dintho tse palangwang ba be ba lebale ho ba le mesuwe kapa batswadi. Ke ile ikamahanya le basebetsi mmoho mme ba fumana mokgopi sa seloko sa Greenway mme ra kgona ho tlisa banana ba bolokehile ka potlako", ho bolela konstable

Shozi ya nang le **boiphihlelo**.

Dihlahlobo tsa ANA di tshwarwa selemo se seng le se seng ka Phato mme barutwana ba sehlopha sa pele ho ya ho sa botshelela le borobong Afrika Borwa ka bophara ba ngola dihlahlobo tsena. Diphetho tsa dihlahlobo tsena di bontsha Lefapha la Thuto dikarolo tsa dirutwa tse thatafallang baithuti ho etsa hore Lefapha la Thuto le tsebe ho matlafatsa thuto.

A_b
Mosebetsi wa mantswe

Fana ka mahlolosonngwe kapa mantswe a nang le moevelo o le mong le mantswe a latelang:

fumana/ thola	
bokgoni/ boiphihlelo	
sasanka	
ka motlotlo	
kgothaletsa	
tswelopele	

Ha re **ngoleng** Tlatsa tlhahisoleding e latelang.

Lebitso la koranta ke mang?	
Ditaba tsa sehlooho ke dife?	
Molana ke eng?	
Mola wa sebaka ke eng?	
Sehloohwana ke eng?	
Letsatsi la phatlalatso ke lefe?	
ANA e emetse eng?	

Ha re ntse re nahana ditaba

Ha re ngoleng

Bala serapana o nto araba dipotso tse latelang.

Ho etsahetseng?

Ho etsahetse neng?

Hobaneng sekolo se nkile mokgopi ho nka leetong?

Ke mang ya fumaneng banana?

Ke eng se entseng hore banana ba lahlehe?

Ke eng se entseng hore banana ba lahlehe?

Makopanyi

Ha re ngoleng

Sebedisa makopanyi qetellong ya mola ka mong ho kopanya dipolelo tsena.

hobane

Ka nako eo/a nto

pele

le

empa

Sehlopha sa bone se ilo sa putswa.

Sehlopha sa bone se matlafaditse matshwao
a bona.

hobane

Ba batlide mosuwe wa bona.

Ba kopile mosadi wa lepolesa ho thusa.

pele

Nomsa o ratile mele kerone.

O kgahlilwe ke lebidi le leholo.

empa

Ann o sebeditse hantle Dipalong.

O sebeditse hantle puong.

le

Ba sebeditse ha mpe sehlopheng sa
boraro.

Ba sebeditse ha mpe sehlopheng sa bone.

ka nako
eo/a nto

Ha re baleng

Sheba serapa mosebetsing o fetileng.

Tlatsa lesedi leo motho ka nngwe a fanneng ka lona.

Lebitso	Ke mang?	O itseng?
Mof Ntuli		
Mong Brown		
Mof Myeza		
Nomsa		
Ann		
Mong Shozi		

Ngola seo e mong le emong
wa batho ban aba se bolelang.

Inahane o le Ann kapa Nomsa. Ngola tatelano ya ditaba tsa
letsatsi e hhalosang se etsahetseng ka letsatsi leo.

Sebedisa mantswe:

pele ya ba kamoramoo qetellong

Dumela Bukatsatsi Letsatsi:

Ho ngola atikele e ntjha

Ha re ŋoleng

Jwale o tlo qala ho ngola serapana sa koranta ka bowena. O rata ho ngola ka eng? Sebedisa mmapa wa kelello ho ngola.

- Sebedisa mmapa wa mohopolo ho lokisetsa ho ngola ha hao ● Ngola feela ntle ho makgethe ● Kopa motswallie ho lokisa mosebetsi wa hao o sa etswang ka makgethe
- Tadima mosebetsi wa hao hape mme o lokise moo ho hlakahlang ● Jwale ngola mosebetsi oo ka makgethe bukeng ya hao.

Ho etsahetseng?

E tsahetse neng?

Hobaneng e etsahetse?

Ngola sehlooho sa sengolwa sa hao

Ke bo mang ba neng ba ameha?

E etsahetse kae?

E felletse kae/Pheletso e bile efe?

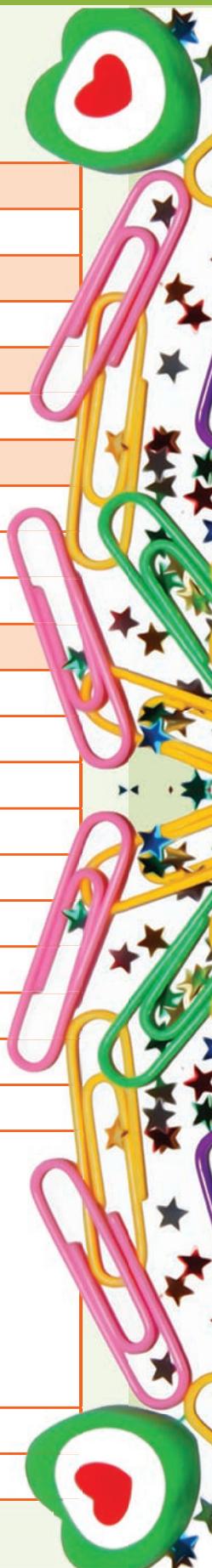
Tlatsa lesedi lena mabapi le sengolwa sa hao.

Lebitso la koranta	
Letsatsi la koranta	
Molana wa sebaka	
Molana	

Kopa motswallie ho hlahloba diphoso sengolweng sa hao. O ntano etsa ditukiso tse tshwanetseng le ho ngola sengolwa leqepheng le hlahlamang.

Ha re ngoleng Ngola sengolwa sa hao ka makgethe sebakeng seo ho faneng ka sona.

Re shebile puo

Ha re ngoleng

Sehella mola ka tlasa mathusa maetsi polelong ka nngwe. O ntano etsa sedikadikwe ho maetsi. Fetola dipolelo tse latelang ho dipotso.

O robetse.	O robetse na?
Nka bua seXhosa.	
Ba a bala.	
Ba jele.	
Re tshwanetse ho etsa mosebetsi wa hae.	
Re tlameha ho tsamaya ho ya hae.	
Ba tla ja sekolong.	
Re morao mosebetsing.	
Re bapala bolo.	
O ne a eme hae.	
O tsamaile sekolong.	
Ba nkile qeto ya ho ya lebopong la lewate.	

A
b

Mosebetsi wa
mantswe

Arola mantswe a latelang ho latela ditumammo ho ebe o bolela hore lentswe ka leng le na le ditumammo ho tse kae.

qe/to	2	makalo		hlokomela bona	
makopanyi		lesedi		tsebiso	

Re shebile mathusa
maetsi

O tseba hore maetsi a re bolella ka se **moetsi** a se etsang polelong. Mathusa maetsi ke a ----. A thusa maetsi a nnete ho re bolella ka bottlalo ka ketso.

Mathusa maetsi ke a latelang: Nna, re, ke, e le, e ne e le, nka, tla, ile, ile, tla le tla.

Ha re baleng

Sheba dihlooho
(ditaba-kgolo)
mme o buisane
le motwsalle wa
hao hore di bolela
eng.

MOLLO WA FIELA MOAHO OOHLE

PULA BE BAKILE MOFEREFERE

Bana ba phutheha sekolong

Thoromo ya lefatshe e tsokutla motse

Tadima setshwantsho se seng le se seng. Tlatsa sehlooho se tshwanetseng,
mme o hlalose hore sehlohwananeng hore setshwantsho se bua ka eng.

Ha re ngole

Sehlooho sa ditaba

Sehloohwana

Sehlooho sa ditaba

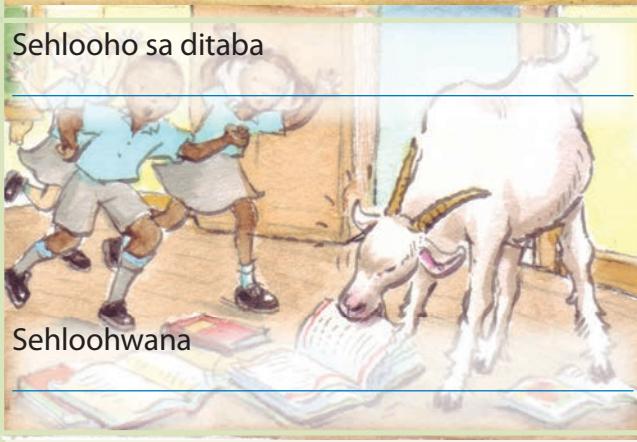
Sehloohwana

Sehlooho sa ditaba

Sehloohwana

Sehlooho sa ditaba

Sehloohwana

DITABA TSA KAJENO

5 Mphalane 2015

BAHLODI BA BATLILE BA LAHLEHELWA

Ansie de Beer

Bashemane ba babedi ba Cape Town ba batlile ba eshwa ke ho ja tjhefu hoba ba hlole papading ya bolo ya maoto. Bashemane ba nwele paraffini ba sa hlokomele hobane ba ne ba nahana hore ke metsi.

Pierre Cilliers ya dilemo tse leshome le motswalle wa hae Jabu Zondo ya dilemo di leshome le motso o le mong ba ikutlwile ba le motlotlo kamora hore ba hlabe dintlha papading ya bolo ya maoto sekolong sa New Town. Kamora papadi bashemane ba ile ba ya hobo Jabu. Mofumahadi Zondo eo e leng seroki o ne a le toropong. Hoba a fihle hae, bashemane ba ne ba tjhesa ebile ba nyorilwe mme ba etsa qeto ya ho etsa lero la lamunu. Ka bomadimabe ba tshela paraffini ho ena le metsi ho lero la lamunu. Paraffini e ne tshetswe ka hara botlolo e neng e sa tshwauwa, mme bashemane ba nahanne hore ke metsi.

Ha ba qala ho ikutlwile ba kula, Jabu ka thata a ya ntlong ya moahisane, mme ka nahana ka pele ha Mongadi Shozi ha a bona hore ba kula, a founela sebaka sa tlhokomediso ya tshohanyetso. "Ke bone hore ba ne ba na le paraffini matlalong le diaparong tsa bona. Ba ne ba lla ka mala. Ka pelepele ka ba potlakisetsa sepetlele moo maphele a bona a ka bolokehang teng", ho bolela moahisane ya pelonolo.

Ngaka Zuma ya neng a hlahloba bashemane ba babedi o hlalositse hore, "batho ba bangata ha ba tsebe hore paraffini e kotsi. Ha o ka e nwa e baka mahlonoko le lefu".

Paraffini ha e ya tshwanelo ho tshelwa ka hara

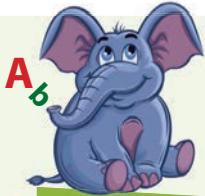
botlolo e sa tshwauwang. Ha ngwana a ka nwa paraffini, mo potlakisetse ngakeng kapa kliniking hang hang. Ela hloko: seke wa mo fa eng kapa eng e nowang kapa e jewang.

Paraffini e kotsi ka mekgwa e mengata. E baka ho tjha ha matlo a mangata selemo le selemo. E tjhefu ebile e tjha ha bobebi. Ha o sebedisa sesebediswa sa paraffini jwaloka setofo kapa lebone, ha o a tlameha o tlohele sesebediswa seo se sa hlokomele. O seke wa siya sesebediswa seo ka tlung, seke wa se beha sebakeng se sa tsitsang moo se ka wang ka tshohanyetso.

Etsa bonnete ba hore se ke ke sa thulwa ke diphoofolo tsa ka tlung kapa ngwana e monyane. La ho qetela, ha o na le sesebediswa sa paraffini ka tlung, eba le nkgo ya santa haufinyana ka nako tsoohle. Mollo wa paraffini o ka tingwa feela ka ho sebedisa santa kapa setima-mollo.

Ha kgutshwanyane ka morao hore bashemane ba babedi ba hlabe dintlha tsa tlholo, ho bile thata hore ba phele.

A
b

Mosebetsi wa
mantswe

Thala mola ho bapisa mantswe a moleng o ka hodimo
le mahanyetsani a moleng o ka tlase.

hang hang	ka tshohanyetso	e tukang ha bobele	e tjhefu	ka potlako
-----------	-----------------	--------------------	----------	------------

tshireleditswe mollong	qetellong	ka maikemisetso	butle	tse seng tjhefu
---------------------------	-----------	-----------------	-------	-----------------

Ha re ngoleng

Bala sengolwa o ntano araba dipotso the latelang.

Lebitso la koranta ke mang?	
Ditaba tsa sehlooho ke dife?	
Molana ke eng?	
Molasebaka ke eng?	
Letsatsi la phatlalatso la koranta ke lefe?	
Kotsi e etsahetse ka letsatsi lefe?	
Dihloohwana ke eng?	

Ha re ngoleng

Re qoqele pale ya kotsi ya ho nwa tjhefu. Ithuse ka ho sebedisa mantswe
a latelang.

Pele

Yaba

Kamorao ho moo

Qetellong

Ke eng ditabeng

Ha re bueng

O tlo qala ho ngola serapana sa koranta ka mathata a sebaka sa lona.

Botsa metswalle e mehlano ba o bolelle enngwe ya mathata a bona a sebaka seo ba dulang ho sona.

Tshwaya ka hara lebokose ka nako tsoohle ha e mong le e mong a bolelala seo e leng mathata.

-
-
-
-
-
- Sebedisa mmapa wa mohopolo ho lokisetsa ho ngola ha hao • Ngola feela ntle ho makgethe • Kopa motswalle ho lokisa mosebetsi wa hao o sa etswang ka makgethe • Tadima mosebetsi wa hao hape mme o lokise moo ho hlokalang • Jwale ngola mosebetsi oo ka makgethe bukeng ya hao.

5					
4					
3					
2					
1					
	Mollo	Ditjhefu tsa ka tlung	Polokehō tseleng	Dikotsi tsa metsing	Tshotlo ya bana

Sebedisa mmapa wa kelello ho rala sengolwa sa hao.

Ngola sehlooho sa sengolwa

Ho etsahetseng?	Ke mang ya neng a ameha?	E etsahetse neng?
E etsahetse kae?	Hobaneng e tsahetse?	E tsahetse jwang?

Kgaritla atikele ya hao. Kopa motswalle ho e hlophisa ebe o e ngola leqepheng le latelang.

Ha re ngoleng

Ngola atikele ka makgethe sebakeng seo o se nehilweng.

Lebitso la koranta	Letsatsi
Ditaba tsa sehlooho	
Molana wa sebaka	Molana
Temana ya selelekela	
Ngola ditaba tsa hao	
Etsetsa atikele ya hao setshwantsho	
Ngola sehloohwana	

Ha re baleng

Mantswe a tataisang kapa mantswe a ka sehlohung ka hodimo ho leqephe a o bolella hore lentswe la pele le la ho qetela leqepheng le itseng ke eng.

Hetla

Leetsi, ho shebela morao. Hwetla, lebitso, nako ya selemo. Hema, leetsi, ho hula moyo le ho o ntsha ha o phefumoloha.

Lentswe la pele le ngotseng ka botenya le bitswa lentswe la kenello. Lentswe la kenello le ngotswe ka ditlhaku tse ntshofaditsweng.

Dikitjhinari e re bolella moeleso ya mantswe le ho e tjho. Mantswe a ka dikitjhining a hlophisiswe lenane la dialfabeto.

mabota

- a** **mabota**
- b** se mahlakoreng a ntlo, seo e leng moaho wa ntlo
- c**
- d** **madimabe**
- e** **mafí**
- f** lebese le themisitsweng
- g** **majwe**
- h** mobu o ommeng kapa mafika a thubehileng
- i** **mamela**
- j** ho utlwa se buuwang kapa ho utlwa pina kappa modumo
- k** **mamina**
- l** mokedikedi o tswang dinkong haholo ha motho a kula
- Mm**
- n** **marako**
- o** lebota le sa felang
- p** se bonwang sepakapakeng eka ke mosi kapa ulu
- q**
- r** meaho eo batho ba dulang ho yona
- s**
- t**
- u**
- v**
- w**
- x**
- y** **modimo**
- z** seo batho ba dumelang ho sona le hore ba hlodilwe ke yena

mojaki

motho ya fihlang sebakeng empa a sa dule a feta

mokokotlo

bokamorao
ba motho kapa phoofolo

mokoti

lesoba le fumanwang fatshe

mokotla

se sebediswang ho tshela dintho kapa dijo

molala

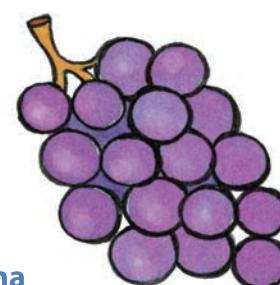
karolo ya mmele e kopanyang hlooho le mmele wa motho kapa phoofolo

monna

motho e motona

morara

mofuta wa tholwana o melang sefateng mme o ba sehlahleng

morena

motho wa monna ya okametseng setjhaba

musi

moreso

ngwana wa heno e motona

moru

moo e leng thota, naha feela
e tletseng jwanng le difate tse
teteaneng tse ngata

moruo

se batho kapa naha e nang
le sona ho tsa thuo, haholo
tjhelete

mosadi

motho e motshehadi, lelatodi
la monna

mose

seaparo se sebediswang
haholo ka basadi mehleng ena,
le banna ba bang ho ya ka
ditumelo tsa bona

motse

sebaka seo batho ba ahileng
ho sona mme ba dula mmoho

motho

sebopuwa se bohlale ho feta
tse ding, seo hangata se
dumelang hore se bopuwe ke
modimo

motswalle

motho eo le tlwaelaneng, le
utlwana haholo mme le
bolellana tsohle

mula

ho otla e mong ka molamu
haholo ha ho kallwa

musi

se bonahalang ha ho na le moo
ho tjhang teng

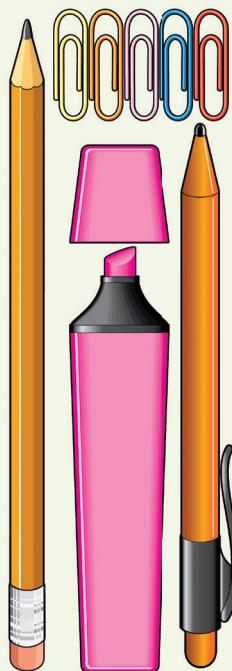
a**b****c****d****e****f****g****i****j****k****l****Mm****n****o****p****q****r****s****t****u****v****w****x****y****z**

Tlhaloso e re
bolella ka moelelo
wa lentswe, ha
lentswe le na le
moelelo o le mong,
ditlhaloso di a
nomorwa.

Hindu ke lebitso.
Le Hindu ke motho
wa lehinchi, lekula
le na le badimo ba
bangata. Mahindu
ke batho ba nang le
bophelo bo bong ka
mora lefu.

Ha re ngoleng

Tlatsa temana ka lentswe le nepahetseng ho feleletsa temana.

nna re	thabetsese hore o kgutlike. thabetsese hore re hlotse papading ya bolo .
re o	fihlike a bolokehile hae. ne re tshohile hobane pula e qadile ho na.
re o	tlilo nthakela sekolong. Ba ho ya leetong la bolo.
matha runs	mathe o fete tsela. Ba peisong ya 100m.
kene kentse	Ke dibuka tsa ba mokotlaneng. Bana ba dibuka tsa bona mekotlaneng ya bona.
sehile sehile	Ke kuku ya ka ya letsatsi la tswalo. Ba kuku ho ejia ka teye.
bina bina	Bana ba pina ya letsatsi la tswalo. Nomsa o bona.
na le tshwere	Na o buka ya ka? O buka ya ka.

Ha re ngoleng

Lenane laka la fonofono ya polokeho

Fumana dinomoro tse nepahetseng o di tlatsa.

Sepolensa	10111
Ambulense	10177 112 ha o na le selefounu
Sebaka sa tjhefu	Gauteng: 0800 111 229 (e sa lefellweng) KwaZulu-Natal: 0800 333 444 (e sa lefellweng) Diprofinse: 021 9316129
Child line	0800 055 555 (e sa lefellweng) 0800 123 321 (e sa lefellweng dihora tse 24)
Batswadi baka	
Motho eo ke mo tshepang	
Babang	

Ha re ngoleng

Kopanya dipolelo tse latelang o sebedisa le leng la mantswe ana.
Ngola dipolelo sebakeng se hlophilweng.

le

hobane

jwale

empa

Jabu o reta lero la lamunu.

O rata lero la mengo.

O ile haufi le sekolo.

Nka tsamaya ho ya sekolong.

O dula a lahleha.

Ha a na moralo.

O rata ho bala dibuka.

Ha ke rate ho bala dibuka tse qabolang.

Ha re bueng

Sheba setshwantsho le sehlooho sa mosebetsi ona mme o bolele hore na o nahana pale e bua ka eng. Lekola pale ka ho bala pele le mela ya ho qetela ya seratswana ka seng.

Nahana hore o ne o tla ikutlwa jwang ha o ne o le motjha sekolong se setjha.

Ha re baleng

Bala pale o ntano araba dipotso tse latelang.

Jojo o bile le nako e thata sekolong. "Hobaneng ke ne ke tlamehile ho tla sekolong?" O buela tlase a ipatile sefahleho ka matsoho. Bana bana ba kgopo.

Selemomg se fetileng Jojo o ile a tlameha ho tsamaya a ilo phela le ntate Gauteng. O ile a tshwanelo ho siya mmae le kgaitsedi ya hae morao Limpopo. O ile a tshwanelo ho siya hape sekolowa habo se senyenyana, metswalle yohle ya sekolo. O phela jwale Johannesburg mme o kena sekolong se seholo se ka bang le bana ba ka bang sekete.

Ha Jojo a fihla sekolong se setjha, bana ba ile ba mo sheba ka ho makala. Sekgowa sa hae se ne se se settle hobane o ne a sa bue sekgowa sekolong sa kgale. Bana ba ne ba mo qala hobane o ne a le monyenyan ebole a rwala diborele. Sekolong sa kgale bana ba ne ba amohelana kamoo ba leng ka teng. O ne a hlolohellwa metswalle ebole a lakatsa polokeho eo a neng a e thola sekolong sa kgale. O ne a hlolohellwa mmae le kgaitsedi ya hae e nyenyan.

E mong le e mong o ne a batla a le moholonyane ho feta Jojo mme ba le batle dipapading. Leha Jojo a ne a sa bapale bolo ya maoto, o ne a tseba haholo ka bolo ya maoto. O ne a sheba dipapadi tse kgolo teleishining. O tseba dibapadi tsoohle mme ebole o tseba ka dipapadi tsoohle tse tlang.

Dipapadi di ne di se bohlokwa ha kaalo sekolong sa kgale empa leha ho le jwalo batswadi ba Jojo ba ne ba sena tjhelete ya ho mo rekela dieta tsa bolo ya maoto. Empa sekolong se setjha, dipapadi di ne di le bohlokwa! Ha o ne o na le boiphihlelo dipapading o ba mamoratwa. Ha o sena boiphihlelo dipapading ba o sheba jwaloka tsebanyane (tlhalentlhajana).

Thapameng e nngwe ha bana ba ya mabaleng a dipapadi, Jojo a ema a shebella mme a lakatsa hore a ke be a na le matla ho ba karolo ya bona. Empa o ne a sena ona. A mpa a tsamaya a le mong

Pele o bala

• Sheba ditshwantsho le dilooho mme o leke ho noha hore se ngotsweng se mabapi le eng. • Bala leqhephe mona le mane o shebe seo o tleng ho bala ka sona.

Ha o ntse o bala

• Lekanya seo o se nohileng le seo o badileng ka sona. • Ha o sa utlwusi serapana seo, bala hape o iketlile. Se balle hodimo.

ho ikela hae. O ile a tsamaya ka tsela ya hae ya ka mehla ya ho tlola borokgo, a fete lebenkele la diaparo tsa dipapadi, a fete Wimpy mme a nato kgabahanya tshimo. Ha Jojo a tlo tlola borokgo, a kopana le sehlopha sa ditlokotsebe.

E mong wa bashenya ba tjhwabola mokotla wa Jojo. Ba qala ho e lahlela kwana le kwana (pele le morao). E mong wa bashenyana ba baholo ba diha diborele tsa Jojo. A di nka mme a baleha ka tsona. "Ka kopo kgutlisa diborele tsa ka ha ke kgone ho bona ka ntle ho tsona", a hoeletsa. Empa Bruce a di lahlela ka hara tsela. Jojo a inama ho di nanabela (nka).

Ha a ka kgolwa seo a se boneng. O ne a hopotse ho bona diborele di thubehile empa di bile lehlohonolo. Ka lehlohonolo di ile tsa wela hodima lebokose la dipampiri le lesweu le ileng la etsa hore di seke tsa thubeheba.

Jojo a phutha mokotla le diborele tsa mahlotsa hae. Mme a boela a phutha lebokose la hae. A utlwa tseo di le boima. A o tsukutla. Ke ha ho sena letho ka hare ho oona!

Bapisa tsela eo Jojo a neng a phela ka yona nakong e fetileng le jwale.

Ha re ngoleng	Ka moo ho ne ho le ka teng	Ka moo ho leng ka teng hona jwale
Lelapa	O ne a phela le mme wa hae le kgaitsemi.	O ne a phela le ntate wa hae.
Sekolo		
Puo		
Metswalle		
Dipapadi		
Maikutlo		

Ha re etsiseng

Bua ka moo o nahangan hore pale e tla felella ka teng.

Nahana ka pheletso mme o tshwantsise pheletso eo.

Ha re ngoleng

Ngola qetello ya pale.

Ha re baleng

Ba pale yohle. Ha o qeta bo bala. Bolela hore ke pale efe e nang le pheletso e tshwanang.

Jojo a tsukutla lebokose hape. A le tonamisa ho leka ho bona hore ke la mang. Ka tlhokomelo e kgolo a le bula mme a makatswa ke ha a fumana seta sa bolo ya maoto se setona ka hare. A qamaka kwana le kwana ho bona hore ha ho motho ya le lahlieng. A ntano lekanya seta seo sa leoto le letona mme se ne se mo lekana hantle haholo. "Le ha ho le jwalo ha ho na molemo kaha ke seta se le seng feela".

Ka morao ho moo, monga lebenkele la diaparo tsa dipapadi a lahle seeta seng ka ntle. "Re ka se rekise seeta se senang ngwanabo sona". "Se senyane hoo re ka se keng ra se rekisa".

Jojo a thonaka seeta. E ne e le seeta sa loeto le letsheha sa mmate o tshwanang. "Di a ntekana" ho bolela Jojo ka thabo a fasa marapo.

"Ha ho le jwalo ke tsa hao!" ho bolela molaodi wa lebenkele. "Re tla ba le lethathama la tse ntjha tse bitswang Big Ben, sebapadi sa bolo se sehole sa Bolo ya maoto e leng Dibereka tsa Engelane hosane le ka hora ya boraro kajeno. Ke ka hoo ke hlwekisang ntlo."

Ka nako eo Big Ben a fihla.

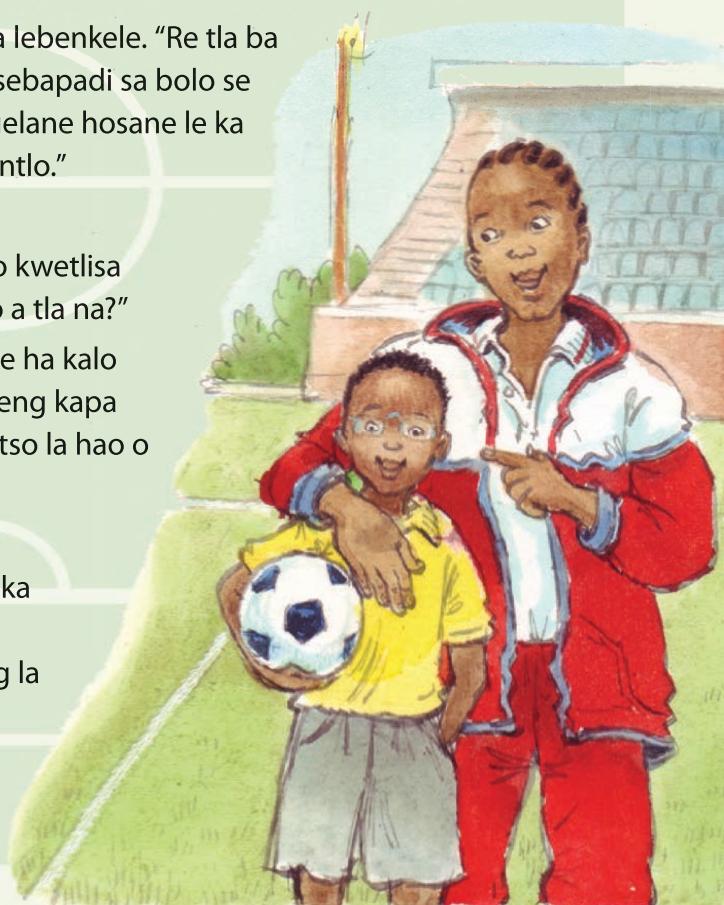
"Dumelang moo ngwana!" a hoeletsa Jojo. "Ke ilo kwetlisa sehlopha sekolong se seterateng se latelang. A o a tla na?"

"Ha ke tle monghadi", ho bolela Jojo. "Ha ke motle ha kalo bolong ya maoto. Ha e le hantle ha ke motle ho eng kapa eng monghadi". "A ko eme hle moshemane, lebitso la hao o mang?"

Ho botsa Big Ben. Ke Jojo monghadi.

"A ko eme Jojo o tla ba ntho e kgolo!" Pele Jojo a ka tseba hore ho etsahala eng ke ha Big Ben a mo feleheditse ho tlola borokgo ho kena ka lebaleng la bolo ya maoto.

"O etsang moo?" ho botsa mokwetlisi a shebile Jojo.

"Jojo o tlide le nna ebile o ka lehakoreng la ka", ho bolela Big Ben. "Tloha mona Jojo, ke batla o kene ka hare o bapale jwaloka sebapadi sa profeshenale. O tlameha hore o be o shebile bolo ka nako tsoohle mme o hopole hore o rwetse dieta tse etsang mehlolo."

Jojo a rwala doborele tsa hae mme a qala tswa pakeng tsa dibapadi a tletse lebala lohle.

Ho ne ho shebaha eka dietsa tsa bolo tseo a dirwetseng di nkile taolo. Ha a ntse a feta pakeng tsa batho ka bolo, letshwele la hoeletsa "Jojo! Jojo!"

Hang Jojo a fota neheletsano ya bolo.

"Tloo, Jojo, sebedisa malepa a dieta, ngwana!"

Big ben a hoeletsa

Jojo a kora, a ba a kora hape.

Big Ben abeha letsoho la hae hodima lehetla la Jojo a re. "O sebditse, ngwana. O tseba ho sebedisa dibutse. Tswella pele o ikwetlise!"

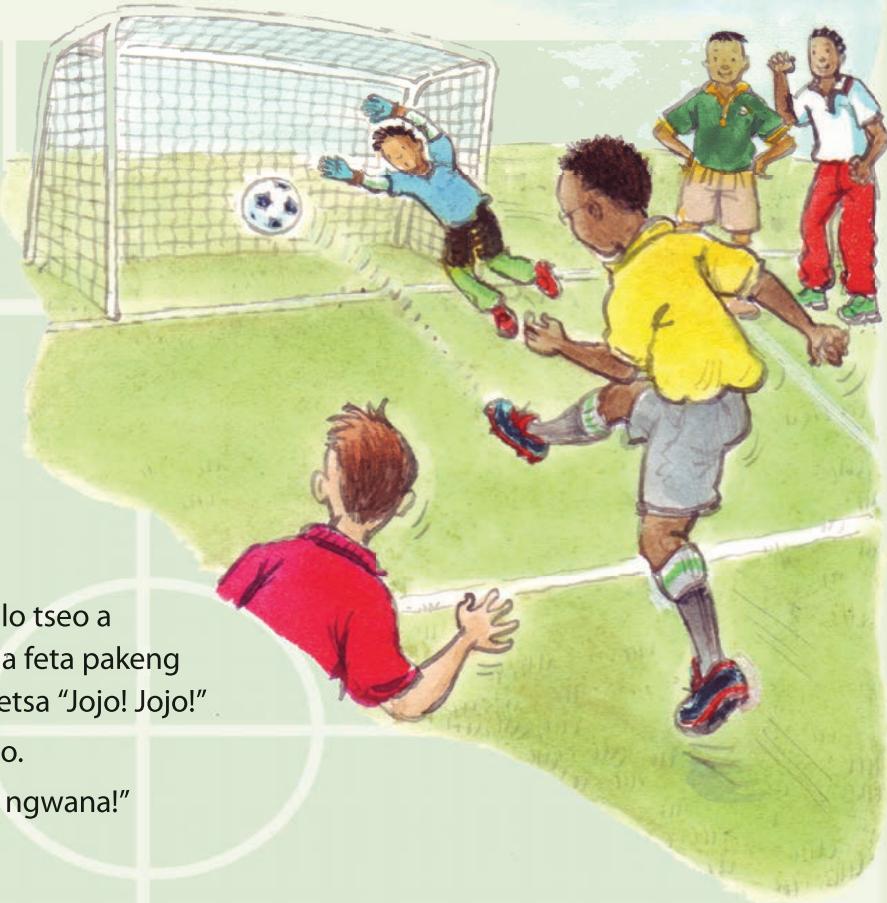
Bruce ke bashanya ba hae ba hlorisang ba sheba fela. Ha ba ka ba kgolwa mahlo a bona.

"Jojo," ho realo Big Ben, "Ho shebahala e ka ha eo ngwana ya ratehang haholo mona, empa ntho ya bohlokwa ke hore o a inahanelo," o realo a supa hlooho ya hae.

Le mokwetlisi o ne a maketse. "O bapetse hantle, Jojo. Na o tla kenela sehlopha?", a botsa.

"Ke aleboha, mokwetlisi" Jojo a araba. "Ke lokile, monghadi".

"Tsohle di ka moo nna ke inahanelang ka teng," a ipuella fatshe. Jwale, ekaba eng ya e e ntseng le kae kapa kae moo a ileng, Jojo o ne a ikutlwa e ka o rwetse dita tsa malepa.

Ha re bueng

Bapisa dibopeho tsa **Bruce Mohlorisi le Ben wa Senatla** ya bapalang bolo.

❖ O tseba jwang hore Big Ben ke motho ya hlokamelang?

❖ Fumana mme o sehele dipolelo ka paleng tse bontshang hore Big Ben o kgothaditse Jojo mola.

Ha re ngoleng

Bala pale ka dibutsu tsa bolo tsa Jojo jwale etsetsa tlhaku e bapileng le karabo e nepahetseng sedikadikwe.

Hobaneng Jojo a ne a sa thaba qalong ya pale?

- A O ne a sena dibutse tsa bolo.
- B O ne a se sehlopheng.
- C O ne a sa tsebe ho bapala bolo hantle.
- D Bashanyana ba baholo ba ne ba mo hlorisita.

Hobaneng ralebenkele a ile a lahla dibutse?

- A Di ne di robehile.
- B O ne a na le seta se le seng.
- C O ne a sa hlola a di rata.
- D Batho ba ne ba lekile ho i lekanya kahoo o ne a sa kgone ho di rekisa.

Molaetsa wa bohlokwa wa pale ke ofe?

A	Balehela kotsi
B	Ikgolwe ka bowena
C	Lwantsha bahlorisi
D	O seke wa tshepa motho le kgale

Jojo o nkile tsela efe ha a ya hae?

A	Borokgo, Wimpy, dipapadi, lebenkele, lebala la papadi
B	Borokgo, dipapadi, lebenkele, lebala la papadi, Wimpy
C	Borokgo, dipapapdi, lebenkele, Wimpy, lebala la papadi
D	Wimpy, dipapadi, lebenkele, lebala la papadi, borokgo

Jwale ✓ mantswe a hlilosang botho ba Big Ben le Bruce hantle.

Big Ben

lokile	✓		lonya
bohlale			sethoto
thabile			kwatile
thusa			ha ana thuso
sebete			boi

Bruce

lokile		✓	lonya
bohlale			sethoto
thabile			kwatile
thusa			ha ana thuso
sebete			boi

Jwale ngola dipolelo tse pedi ka tseo Big Ben a di entseng hore maikutlo a Jojo a be molemo.

1

2

Maikutlo a Jojo a fetohile jwang paleng?

Qalong ya pale Jojo o ikutlwile a

hobane

Jwale qetellong o

Ha re ngoleng

Inahane o le Jojo. Ngola tayari ho bontsha se etsahetseng ho wena ka tsatsi leo. Qala ka tsela eo Jojo a ikutlwileng karolong ya pele ya pale ebe o hlalosa se etsahetseng ha ben a mo isa lebaleng la dipapadi la bolo. Ngola tayaring ka lekgathe le fatile, o sebedisa motho wa pele.

Dumela Bukatsatsi

Letsatsi:

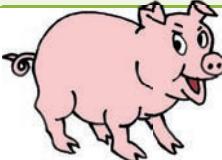
Ha re ngoleng

Sebedisa mahlalosi a mokgwa a siyo.

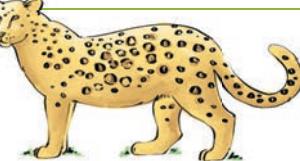
Mahlalosi a mokgwa

O setse o tseba hore lehlalosi le ho bolella tse ngata ka leetsi. Mahlalosi a o bolella kamoo ketso e etsahalang ka teng. **Mahlalosi** a ka sebediswa hape ha o bapisa dintho.

- Hlalosa ka se etsahalang ka dibuli .
- Bahlekefetsi ha di nka diborele tsa hao .

		
<i>butle</i>		<i>butle ho feta</i>

		
	<i>kaapele</i>	

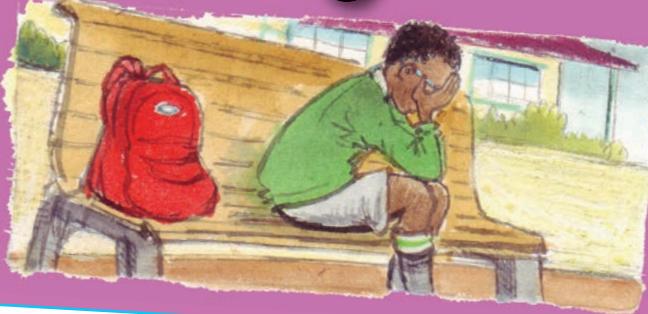

Ha re ngoleng

Inahane o le Jojo. O tilo ngolla motswalle wa hao lengolo sekolong sa mahaeng seo o keneng ho sona pele o ya Johannesburg. Hlalosa sekolo se setjha lengolong la hao. Jwale hlalosa se etsahetseng tha o fumana dibutse.

Sebedisa mmapa wa monahano ho o thusa ho itokisetsa lengolo.

1

2

3

4

Ha re ngoleng

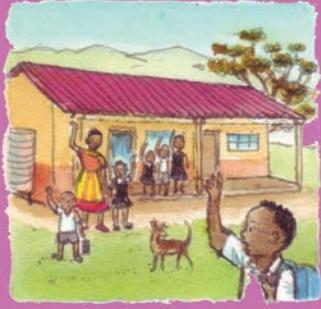
Jwale o ka sebedisa mmapa wa kelello ho thusa Jojo ho ngolla motswalle wa hae lengolo sekolong sa hae.

Sebedisa mmapa wa hao wa kelello le ditshwantsho le dithahiso tseo o di nehilweng seratswaneng ka seng. Ngola lengolo la hao ka rough pele ebe o neha motswalle wa hao hore a le tshwaye. Jwale ngola ka makgethe leqepheng lena.

Tlatsa atereise ya hao

Letsatsi

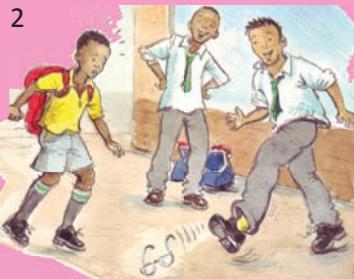
1

Dumela

Bolela ka moo o otlwileng bohloko ka teng ka ho tloha sebakeng seo o dutseg ho sona.

2

Hhalosa sekolo se setjha, bana le ka moo o ikutlwileng ka teng.

3

Hhalosa ka se etsahetseng ka dibutsi ba nka diborele tsa hao.

4

Bolela kamoo Big Ben a entseng hore o ikutlwwe o le molemo ka teng ka bowena.

Motswalle wa hao

Tlatsa lebitso la mongodi wa lengolo

Ha re baleng

Kajeno ke bapetse papadi ya bolo. Re hlotse 3 - 0. Ka mora moo mme wa ka a re isa Wimpy. Ka ja burger le ditjhipisi. Ke bone Bongi le kgaitse di wa hae moo.

Jwale ka morao ho moo, ka bo 4 pm, ra tjakela motswala wa ka Cecily. Re bapetse kirikete ka morao ho jarete. Ka otla tshelela yaba o a ntsha. E ne e le letsatsi la boikgathollo.

Qala serapa ka lentswe la nako.

Sebedisa motho wa pele "nna".

Bolela ke mang, neng, ho kae le eng.

Ha re baleng

Bala tayari e ngotsweng ke motswalle wa Jojo motseng ebe ka morao ho moo, o bala tayaru e ngotsweng ke Charlie, motswalle e mong wa Jojo.

Dumela tayari

Kajeno ke tsohile hoseng jwaloka ka mehla. Ke thusitse nkongo wa ka ho kga metsi pompong yaba ke phakisa ho ya palama bese e yang sekolong. Ke ne ke swabile hobane ke ne ke tshwanetse ho ya sekolong, moahelwane o nnehile katse e ntle e nnyane mme ke ne ke batla ho dula hae ke bapale le yona.

Ha re ntse re kganna ho ya toropong, mokganni wa bese a lemoha hore letaete la bese le ntshitse moyo. Ra tlameha ke ho emisa hore a tjentjhe letaere. Bakganni ba bangata ba ne ba kgenne hobane ba ne batla fihla ka morao ho nako mosebetsing. Ba ne aba tenehile le ho feta ha a re ha ana letaere le leng le hore ho tla nka hora le metsostso e mashome a mararo hore bese e nngwe e tlise letaere. Ke ne ke sa teneha ho hang. Ke ne ke tla fihla hae ke bapele le katse e nnyane.

Sarah

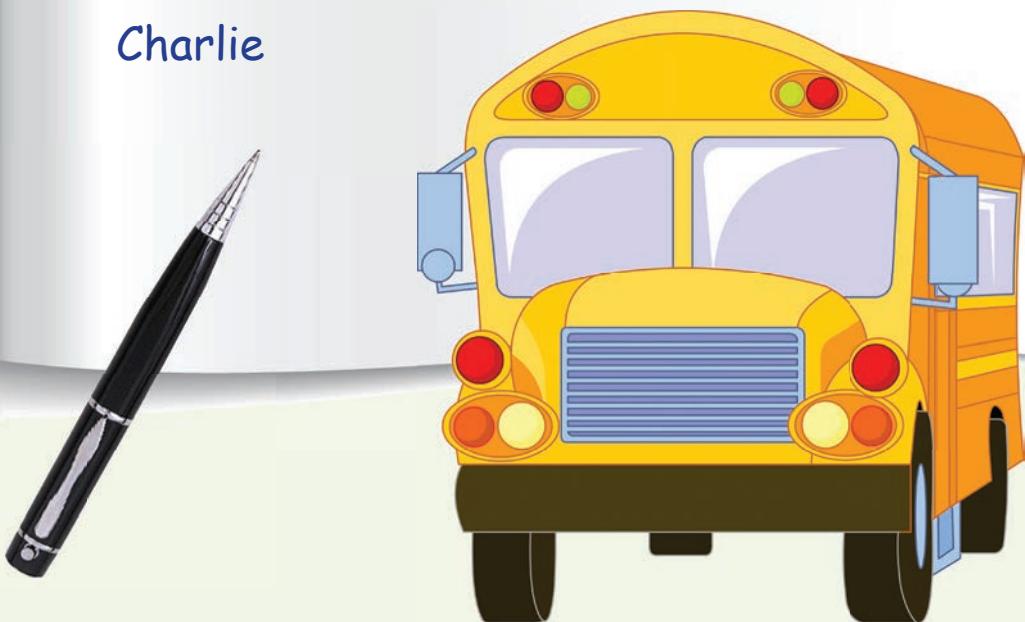

Dumela Bukatsatsi

Ke bile le nako e ntle kajeno. Re ne re tsamaile ka sekolo ho ya Cradle of Humankind profenseng ya North West ho re nkile nako e ka bang hora ho tloha Pretoria. Re bone mahaha a Sterkfontein le sebaka seo fossils, "Mrs Ples" le "Little Foot", di sibollotswengteng. Tsena ke fossils kapa mohlolohlolo o ka bang dilemo di dimilione tse 3,3. Di etsa hore matsatsi a tswalo ake ha se a bohlokwa.

Karolo e seng monate e ne e le ho kgannela hae. E ne e ka ha re qete ho kganna mme ka qala ho hatsela. Kabo madimabe ke ne ke siile jeresi ya ka sebakeng seo, mme ha ke fihla hae mme waka a nkomaya.

Charlie

Ha re ŋoleng

Ipolokele tayari matsatsing a mararo a tlang. Ngola seo o se entseng letsatsi ka leng. Kamoo o ikutlwileng ka teng, ebe o ngola ka thabo le ho swaba hoo o bileng le hona.

Dumela Bukatsatsi Mohla:

Letsatsi:

Dumela Bukatsatsi Mohla:

Letsatsi:

Dumela Bukatsatsi Mohla:

Letsatsi:

Mahlalosi a mokgwa

Kenya mokgwa o nepahetseng wa lenseswe le ka masakaneng ho qetella polelo tse ka tlase.

Mohlorsi o mathile (kapele) _____ ho feta Jojo.

Ke tla fihla moo (kapele) _____ ho feta wena.

Jabu jo tioletse (hodimo) _____ ho feta bashanyana ba bang.

Sarah o fihlile (ka moarao ho) _____ nako sekolong ho feta ba bang.

Refilwe o emetse bese (nako e telele) _____ tho feta Rachel.

Mabone a toropong a (phatsima) _____ ho feta mabone a mahaeng.

Ke utlwile ke (thaba) _____ ho feta pele ha ke hlola peisong.

Lehlabula ke robala (kapele) _____ (ho feta mariha kapele) _____.

Jwale leka makgethi ana a bapisang.

Arola mantswe ka dinoko mme o bolele hore ke dinoko tse kae tseo lenseswe ka leng le nang le ona. Jwale tlatsa lekgethi la papiso le nepahetseng.

Ha lenseswe le na le dikarolo tse tharo kapa ho feta (dinoko), re sebedisa bongata ha re etsa papiso.

bottle	3	motle haholo	motle ho fetisisa
bohlale			
kgahla			
mafolofolo			
kotsi			
makgethe			
ka pele			
kgothalo			
hamonate			
mora nako			

Ha re ŋoleng

Mahlalosi a sebaka

Mahlalosi a sebaka a re bolella moo dintho di leng teng.

Tlatsa mahlalosi a tulo ho qetella dipolelo tse ka tlase.

O ka sebedisa lentswe hang fela.

hohle

haufi

kahare

hohle

kantle

hodimo

Seka bapalla ka tlung. Tsamo bapalla _____.

Ke shebile _____ ka tlung.

John o shebile _____ empa ha a fumana founu ya hae.

Tlo _____.

Ke dula _____.

Ke ile _____ fulurung ya bobedi.

Sekapolelwana sa lebitso

Bala dikapolelwana tsa mabitso ka tlase ebe o qetella polelo ka nngwe ka tsela ya ho hopola.

Papakgae e mebalabale.

Skateboard sa Mandu _____.

Diserekisi _____.

Matsatsi a phomolo ya sekolo _____.

Baesekele _____.

Ho bapala dipapadi _____.

Tjhokolete _____.

Polelwana ya lebitso

Ha re ngoleng

Qetella dipolelo tsena.

Ke pene ya mang ena? Ha ke tsebe hore ke pene e ya mang.

O dula kae? Ha ke tsebe _____.

Lebitso la ha eke mang? Ha ke tsebe _____.

O tla fihla neng? Ha ke tsebe _____.

Ke eng ena? Ha ke tsebe _____.

Ke mang? Ha ke tsebe _____.

Leemedi le itaolang

Na o hopole hore maemedi a itaolang ke eng? Re sebedisa leemedi le itaolang ha moetsi le moetsuwa wa leetsi e le ntho e le nngwe; mohlala: **o ipone** seiponeng. Re boela re le sebedisa ha ketso e supa hore e iketsetswa ke moetsi ka boyena. Mohlala: O **inketse** yona.

bowena

boyona

borona

bobona

bolona

bonna

boyena

boyna

1 Theha marulelong. O tla lemata _____.

2 Ke etsa mosebetsi waka wa sekolo wa hae ka _____.

3 O a ikapesa _____ o dilemo di pedi fela.

4 O etsa dijo tsa motsheare ka bo _____ letsatsi le letsatsi.

5 Ntja e thusa ho _____ dijo hobane re siya moktlana o butswe.

6 Dimathi di fumane _____ pele ho ho dipapadi tsa Olimpiki.

7 Re ba phehetse dijo tsa motsheare _____.

8 O shebe _____ ha o haeka.

Ha re ngoleng

Itokisetse ho ngola pale ya hao.

E tla bua kang?

Dibapadi tsa hao tsa ka dihlooho
e tla ba bo mang?

O tla ba tsebiso efe?

Ho hlahloba feela

bala atikele ya koranta		
bala pale		
bolela pale ka tatellano		
araba dipotso hodima atikele ya koranta		
araba dipotso hodima pale		
ngola bukatsatsing		
ngola thothokiso		
ngola pheletso ya pale		
ngola, hlophisa le ho hlahloba pale		
etsa diphuputso		
hlalosa baphetwa		
arola mantswe ka dinoko		
bona mahlalosi a sebaka le nako		
bona maetsi a thusang		
nyalanya mntswe le malatodi a oona		
nyalanya mantswe le mahlalosangwe a oona		
lokisetsa le ho ngola lengolo		
lokisetsa le ho ngola pale		
nka lokisetsa le ho ngola bukatsatsi		
lepa atikele ya koranta ke hodima ditshwantsho le sehlooho		
lepa pale hodima setshwantsho le sehlooho		
rehela pale kapa atikele ya koranta		
utlwisia meeelo ya ya dihlooho		
sebedisa mahlalosi a boholo		
sebedisa makopanyi ho kopanya dipolelo		
sebedisa mahlalosi a nepahetseng a papiso		
sebedisa puosebui		
sebedisa dipolelwanaletbitso		
sebedisa dipolelololebitso		
sebedisa lebitso la boetsuwa		
sebedisa leetsi ho (o, ba, ke) dipolelong		

Etsa buka ya hao leqepheng la 101-102. Ka khabareng, ngola sehlooho sa buka. Ngola lebitso la hao ka tlasa sehlooho hobane o mongodi. Taka setshwantsho khabareng. Jwale ngola pale ya hao ka qalo, bohare le qetello.

KA MONGODI

Ngola lebitso la hao

Dilemo tsa hao

Moo o dulang

8

Ngola sehlooho sa buka mona.

Tlatsa lebitso la hao (ke wena mongodi).

1

Mohato 4: Seha moleng o tsitsitseng ha o qeta ho kopanya buka ya hao.

Mohato 1: Koba moleng o matheba.

5

4

Tswella pele ka pale ya hao mona.

Ngola bohare ba pale ya hao mona.

T

dka

setshwantsho

mona.

T

dka

setshwantsho

mona.

T

dka

setshwantsho

mona.

Taka setshwantsho mona.

Taka setshwantsho mona.

Qala ho ngola pale ya hao mona.

Qetella pale ya hao.

2

7

3

9

Tswella pele ka pale ya hao mona.

Ngolia ka se etshadlang qetellong ya pale ya hao.

Taka setshwantsho mona.

Taka setshwantsho mona.

Tema ya 8: Batho, dibaka le thothokiso

Kotara 4: Dibeke 5 - 8

Kotara 4: Dibeke 5 - 6
Ho ya sekolong se setjha

113 Kampo ya Bana 104

O bala papatso.
O buisana ka dipotso hodima papatso.

114 Ho nahana ka papatso 106

O ngola dikarabo tsa dipotso tse hodima papatso.
O bona maetsi le mahlalosi.
O hlophisa mahlalosi ka jwang, neng, hokae.
O bona sebopheho se nepahetseng sa leetsi ho ba.

115 Hlophisa papatso ya hao 108

O phethela mmapa wa mohopolo ho rala phousetara ya papatso ya leeto la seko lo tlasa dihlooho tse nehelanweng
O etsa phousetara a sebedisa dinoutsu tse hlhang ho mmapa wa mohopolo.

116 Dipotso tsa dipolelo le matshwao a makalo 110

O bona makhethi le mabitso.
O sebedisa matshwao dipolelong ka nepo.
O bona maetsi le mahlalosi.

117 Diphoofolo tse hlaha 112

O bala tlhahisoleseding ka diphoofolo.
O beha ka mananeo dikarabo dipotsong tse hodima tlhahisoleseding ka diphoofolo tse hlaaha.

118 O rala phamofolete 114

O phethela tokisetso ya ho rala phamofolete ka phoofolo.
O seha maqephe mme o etsa phamofolete, a ngola tlhahisoleseding ka makgethe.

119 Leqephe la sesehwa bakeng sa phamofolete 115

Kotara 4: Dibeke 7 - 8
Bana jwaloka rona

120 A re shebeng puo 117

O bona maetsi a sa tswelleng le lekgatthe lefetile le letlang.

121 Moshemane ya neng a hana ho ithuta 118

O bala tshwantshiso a sebedisa baphetwa bohle le sebui.

122 Nahana ka tshwantshiso 120

O buisana ka tshwantshiso le dipotso
O ngola dikarabo dipotsong tsa tshwantshiso.
O kgetholla ditikoloho tse pedi tsa tshwantshiso mme o kgetholla mophetwa wa sehlooho.
O bona mahlalosangwe.
O ngola kgutsufatso.
O bona makgethi.
O ngola tlhaloso ya baphetwa ka baphetwa ba babedi.

123 Ho ngola tshwantshiso 122

O phethela polane ya ho ngola tshwantshiso tlasa dihlooho tse nehelanweng.
O ngola tshwantshiso ka makgethe ho hlaha polaneng.

124 Baphetwa 124

O sebedisa poeletsomodumo ho qapa mabitso a baphetwa tshwantshisong.
O bopa mantswe a sebedisa maetsisamodumo.
O rala phousetara ho bapatsa tshwantshiso ya bona.
O hlahloba diphousetara tsotle mme o kgetha e tswileng pele.

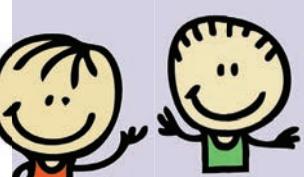
125 Ngwanana wa seriti o boloka letsatsi 126

O bala tshwantshiso.
O buisana ka tshwantshiso.

126 Nahana ka pale 128

O tshwantshisa tshwantshiso.
O araba dipotso hodima tshwantshiso.
O bona dipolelwana tse ikemetseng
O phethela tshwantshiso.

O kgethehile. 130

Ha re baleng

Kampo e phethahetseng ya bana ba Afrika Borwa

Kampo ya bana ba thabileng e ho tlisetsa diketsahalo tsa kampo baneng ba dilemo tse 8 ho ya ho 12. Ngodisa hona jwale hore o kgone ho ya ka matsatsi a phomolo a hlabula mme o be le nako e monate kampong ya diphoofolo. O tla hlokomehile ebole o ba le nako e monate!

Leka tse ding tsa boithabiso ba rona, fumana metswalle e metjha, bona diphoofolo tse ntjha le ho sesa metsing a matjha! Hodima tseo tsohle, e ba le nako e monate! Batswadi ba hao batla dula ka letsualo le kgutsitseng ha wena o hlokomehile ebole o na le nako e monate!

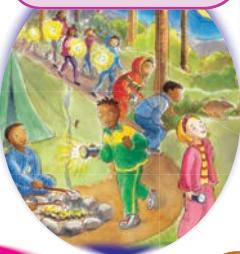
Se seng bakeng sa bole!

Ithabiseng

Mollo wa kampong

Ho itsamaela bosiu

Dipapadi

Ho tlola khasele/qhobosheaneng

Bokgabo/bonono ba matsoho

Ho kganna o boha diphofoolo

Ho shebella dinonyana

Ho sesa

Kampo e babatsehang ya bana!

E neha ngwana e mong le e mong ketsahalo e makatsang. A lakatse ho kgutla hape!

Letsetsa kampo ya bana ho 20121 212
Tefello ke R300

Matsatsi: Mantaha ho fihlela labohlano bekeng e nngwe le e nngwe ya ho kwalwa ha dikolo. Ltlo le diaparo tsa hao tsa ho sesa, setlolo se thibelang letsatsi le dikgalase tsa letsatsi tsa mahlo.

Ha re bueng

Hlahlobisia papatso mme le qoqe le motswalle ka tse latelang.

- Mongodi o etsang ho hohela babadi?
- Ke dihlooho dife tse ntshofaditsweng?
- Ke matshwao a makae a makalo a fumanehang papatsong?
- O nahana hore ke hobaneng papatso ena e na le ditshwantsho tse ngata?
- O nahana hore papatso ena e lebisitswe ho bomang? O ka kgetha mabokoso a fetang bonngwe ✓. Nehelana ka lebaka la kgetho ya lebokoso leo.

Bashemane	Banana	Dilemo tse 4 – 7	Dilemo tse 8 – 12	Batho ba baholo	Batho ba batjha

Ho nahana ka papatso

Ha re ngoleng

Shebisisa papatso e leqepheng le fetileng o nto ngola dikarabo tsa dipotso tsena.

Ho bapatswa eng?

Papatso ena e reretswe batho bafe?

Ho bolelwa eng ka "ho hong bakeng sa bohole"?

Ngwana ya holofetseng ditho, a ka ithabisa ka eng kampong ena?

Na o ka ya kampong mafelong a beke?

Ke hobaneng ha papatso e bolela hore "e hlokometswe ke ditsebi"?

Nehelana ka lenane la dintho tseo o ka thabelang ho di etsa kampong.

Ho bolelwang ka melaetsa ena e latelang?

**Kampo e babatsehang
ya bana!**

**Ho fa ngwana e mong le e mong
boitemohelo. Bo tla etsa hore a kgutla hape!**

Hobaneng o hloka ho tla le setlolo sa thibelo ya letsatsi?

Hobaneng batswadi "ba tla phomola moyeng" ha le le kampong?

Maetsile mahlalosi

Ha re ngoleng

Sehella mola tlasa maetsi dipolelong tsena, dikanyetsa mahlalosi ohle a hhalosang ketso, ha o qetile o ngole mahlalosi ohle ka lebokosong le nepahetseng.

Ngwana o llile haholo.

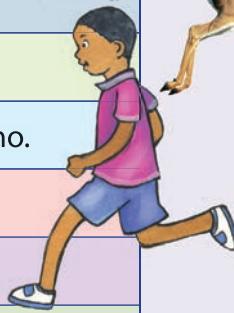
Moshemane o mathile kapele.

Kgama e tioletse hodimo.

Mahlalosi a hhalosa ketso a re bolella jwang. Neng kapa hore ketso e etsahetse kae.

Re bapala bolo kantle.

O rahile bolo kamoreng e kahodimo.

Ntja e robetse kantle.

Maobane pula e nele.

Hosane ke tla sesa.

Maobane e ne e le letsatsi la ka la matswalo.

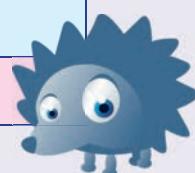
Ngola mahlalosi ao o a dikanyeditseng ka tlasa dihlooho tse nepahetseng.

Jwang	Kae	Neng

Ha re ngoleng

Dikanyetsa lebopi la ketso le napahetseng dipolelong tsena.

Nna **ke/re** ya Kruger national Park.Wena **o/le** lata sekolong.Mashodu **a/ba** ne ba tsoma tshukudu.Ditlou **e/di** ne e nwa metsi.Moshemane **o/ba** ne a nka dinepe tsa diphoofolo.Rona **re/ke** bala Kereiti ya 4.

Hlophisa papatso ya hao

Ha re ngoleng

Sebetsa le mokgotsi. Hlophisa ho rala phousetara ho bapatsa leeto la sekolo.

Le ya hokae?

1

Leeto le neng? Ho tloha ka la _____ ho isa ho _____

2

3

Le tlo bona eng?

Le tlo lefa bokae?

4

5

Ke bomang ba reretsweng leeto lena?

Ba tle le eng?

6

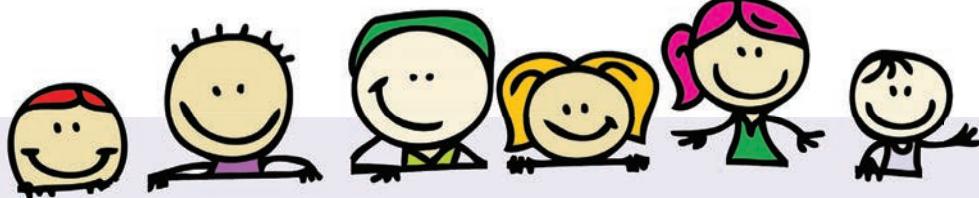
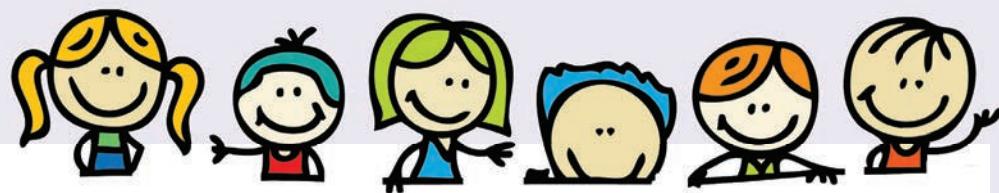
NTLHA TSA BOHLOKWA HA O ETS A PHOUSETARA

- Etsa phousetara ya hao e be kgolo kamoo ho ka kgonehang.
- Etsa mongolo o be moholo kamoo ho ka kgonehang hore batho ba kgone ho e bala habonolo.
- Sebedisa dipolelo tse bonolo, tse hlakileng.
- Khalara phousetara ya hao ho hohela haholo.
- O se behe ditshantsho tse ngata haholo phousetareng.
- Kenyeletsa sebaka, le letsatsi, mohla le nako.
- Neha leeto sehlooho.

Ha re ngoleng

Sebedisa mmapa wa monahano le mokgwaritso ho rala phousetara ya hao.

O se ke wa kopanya makgethi le mahlalosi

- Lehlalosi le re bolella ka ketso, re fa tsebiso mabapi le ketso e tshwanang le jwang, neng le kae moo ketso e etsahalang teng.

Sehella mela ho makgethi dipolelong tsena o nto dikanyetsa mabitso ao di a hhalosang.

Ha re ngoleng

O tla bona lehodimo le letle bosiu le dinaledi tse kganyang.
Sesa metsing a phodileng letsatsing le futhumetseng.
Qwelela lewatleng le letala o bone rifi e phatsimang.
O tle le dibonelahole o bone madinyane a dinonyana ka dihlaheng.
Kopana le metswall e metjha mme le bapale khaseleng e tlolang.
O bone difate tse telele le ditshwene tse thibaneeng.
O tsamaye ka thoko ho noka moyeng o phodileng.
Eja dijo tse monate moo ho besitweng.

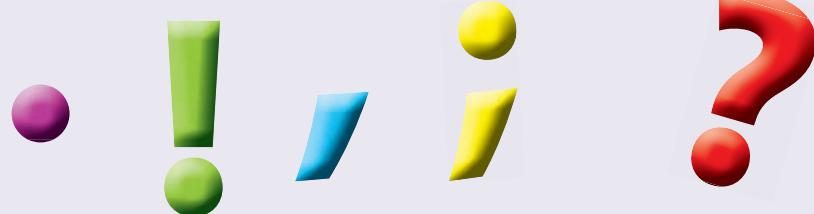
- Polelo e nngwe le e nngwe e qala ka tlhaku e kgolo.
- Potso e fellka ka letshwao la potso.
- Polelo kapa taelo efella ka kgutlo.
- Makalo e fellka ka letshwao la makalo.

Matshwao a ho bala

Bala dipolelo tsena tse latelang, di ngole hape o sebedisitse tlhaku tse kgolo le matshwao a puo.

Ha re ngoleng

ema roboto e kgubedu

ke tshwerwe ke tlala

na o a ya kampong ya sekolo

o se ke wa tshela mmila ka pele ho lori

o se ke wa bapalla haufi le nka

ke jeresi ya mang ena

joo bona tau e kgolo

peter le sam ba ile lewatle ka phupu

na o ile phomolong

ke ile mabenkeleng mme ka reka dipompong ditjhipisi le diapole

tswaka mahe le tswekere mme o tshele lebese

ke ile serapeng sa diphooftlo mme ka bona ditau mangau ditshwene le ditshukudu

Ha re ngoleng

Sehella mola tlasa lehlalosi polelong ka nngwe mme o dikanyetse leetsi
le le hlilosang.

Re tlolela beseng ka thabo.

Dinaledi di benya lehodimong.

Re binne ka thabo ha re ntse re kganna.

Ke kganna ka boiketlo ka serapeng.

Re dutse ka kgutso Sedibeng.

Nyamatsane e matla ka pele tseleng.

Re ile ha hoa ke monyaka ha a bona tau.

O mathile ka pele a re feta.

Ha re baleng

TAU

Ditau ke leloko la katse.
Tau e tsejwa hangata jwalo
ka morena wa diphoofto.
Ditau di a tsoma mme di
bolaye diphoofto tse jwalo
ka nyamatsana le Qwaha.
Tse tshehadi ke tsona tse
tsomang haholo. Di tsoma
bosiu hangata mme di
sebetsa ka dihlopha.
Ditau di rata ho dula
thoteng e bulehileng.
Di dula ka dihlopha tse
bitswang ka hore ke
sehlopha sa baikgohomosi.

TLOU

Ditlou ke diphoofto
tse kgolohadi
lefatsheng. Di phela
moo ho bulehileng
mme ho na le
jwang. Di kotsing
hoba ditsomi di di
bolaela manaka a
tsona. Ditlou di dula
di ntse di hola ka
dinako tsohle. Tlou e
sebedisa mokadi wa
yona ho tlisa metso,
ditholwana le metsi
molomong wa
tsona. E ja dijo tse
ka fihlang ho
200 kg mme e nwa
metsi a ka bang
dilitara tse 190.

TSHUKUDU

Ditshukudu di phela naheng/
thoteng e bulehileng. Di
bitswa hore ke dinyamatsane
ho bolelang hore di ja jwang
le dijalo. Di nwa metsi habedi
ha metsi a le teng empa ha
ho na le komello di ka dula
matsatsi a mane ho isa ho
a mahlano di sa nwe metsi.
Ho teng mefuta e mmedi
ya ditshukudu, e ntsho le
e tshweu, le ha ho le jwalo
di putswa bobedi ba tsona.
Ditshukudi ha di bone hantle
empa di tseba ho nkgella
haholo. Di kgolo haholo di ka
ba boholo ba dikilokeramo
tse ka bang 2500. Nakong
e ngata di a tsongwa ke
mashodu ka baka la manaka
a tsona. Re tlamehile
ho sireletsa ditshukudu
kgahlanong le mashodu le
ditsomi.

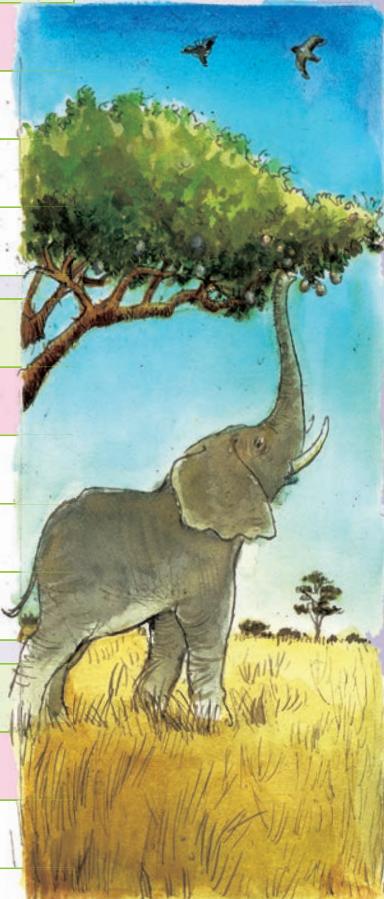

Ha re ngoleng

Bala seratswana ka diphoofolo tse tharo e be o tlatsa ditaba tsa tafole e latelang.

Di ja eng?

Ditau	Ditlou	Ditshukudu

Di dula hokae?

Ditau	Ditlou	Ditshukudu

Ho baneng di tshosetswa?

Ditlou	Ditshukudu

Rala mola o bontshang tlhaloso ya mantswe a ngotsweng.

dinyamatsane

motho ya bolayang diphoofolo ntle le molao

diphoofolo

diphoofolo tse jang dijalo

motsomi ya ikutswang

ho phela o le kotsing

tshosetswa

diphoofolo tse nyantshang bana ba tsona

Ha re bueng

Bolella motswalle wa hao dintlha tse pedi tseo o badileng ka tsona diphoofolong tse tharo.

O rala phamofolete

Ha re ngoleng

O tlilo hlophisa bukana ka phoofolo. Sebedisa tlhophiso ena ho o thusa. Leqephe le ka hodimo le tlamehile ho ba le setshwantsho e le hore se hohele mmadi. E tlamehile ho ba le sehlooho se hohelang le lepetjo le hohelang – mohlala "boloka Ditshukudu!" Taka setshwantsho leqepheng ka leng ho hlahisa mohopolo wa hao. Leqepheng la ho qetela ngola lebitso la hao le nomoro hobane ke wena moetsi wa bukana ena.

3	2 Tsebiso e mabapi le phoofolo.	1
Leqephe le ka pele.		

6 Tsela ya ho tshireletsa phoofolo ena.	5 Phoofolo ena e boholo bo bokae? Ditlwaelo tsa yona ke dife? E ja eng?	4 Batho ba ka e bona hokae phoofolo ena?
---	---	--

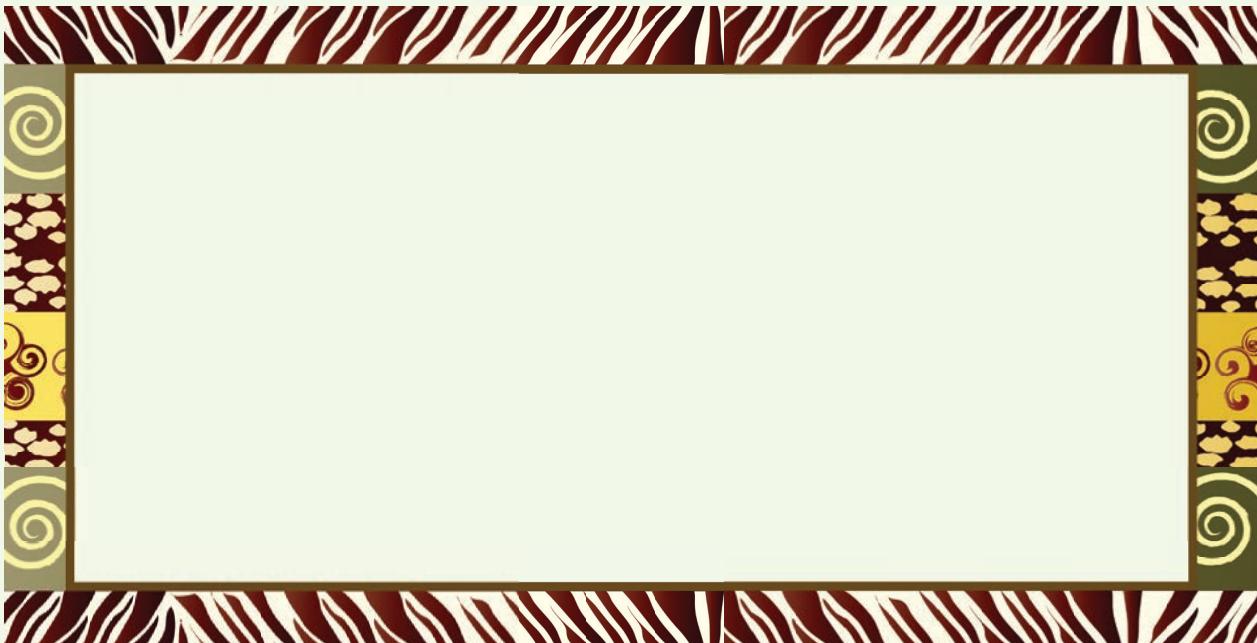

Ha re etseng

Seha leqepe le latelang o le mene ho etsa alefabete ya Z, sebedisa mokgwaritso ho qetella bukana ya hao ka makgethe.

LEQEPHE LE KA HODIMO: le menele ka pele

1

LEQEPHE LE KA MORAO: tsebisò e mabapi le wena jwalo
ka dinomoro tsa mohala, atere se le ateresè ya e-melii

6

5

2

3

4

A re shebeng puo

Na o sa hopola?

Leetsi la sebele polelong ke leetsi le sa fetoheng. Maetsi a sa fetoheng a re bolella seo motho a se etsang kapa se etswang ke batho ba fetang a le mong. Di fetoha ho ya ka makgathe.

Maobane ke ile ka hlatswa **dijana**. Kajeno ke hlatswa **dijana**.

Ha re ngoleng

Sehella mola tlasa leetsi la sebele. Bolela hore e lekgatheng lejwale kapa lefetile.

Lekgathe

Ke ile ka ya sekolong.	
Ngwanana o ile ngakeng.	
Ba ya kerekeng.	
Ngwanana o bapala bolo ya matsoho.	
Ke jele dijo tsa hosing.	
Ngwanana o matha ka mora bese.	
Moshemane o nwa senomaphodi sa hae.	
Ba shebelletse ditaba.	
Ke ile ka fofisa khaete ya ka.	
Ngwanana o hlatswa meno.	
Ngwanana o fepa katse.	
Ntja e matha kamora motsamaisi wa mangolo.	

Moshemane ya neng a hana ho ithuta

Ha re baleng

Balla papadi ena hodimo seholopheng sa hao. O tla hloka dibapadi tse tsheletseng: Steve; Sam; Ann; Pam; Jabu le Monghadi Brown. O tla boela o hloke mopheti ya balang dibaka tsa tshwantshiso tse sa bolelweng ke dibapadi tse ding.

Pono le taelo ya kalaneng
tse jwetsang dibapadi tseo
ba tshwanetseng ho di
etsa di ngolwa ka sakeng.
Di ngolwa ka lekgatthe
lejwale.

[PONO YA PELE: Ka phaposing ya Monghadi Brown. Bana bohole ba etsa mosebetsi wa bona ba kgutsitse ntle le Steve. Ba rala mmapa wa monahano, Steve a ntse a ipapalla papadi ya hae ya Nintendo.]

Mophethi: Monghadi Brown o ruta thuto tsa mantsiboya ha sekolo se tswile bakeng sa ho thusana le bana ba itokisetsang dihlahlolo tsa makgaolakgang. Thuto tseo ke boithaopo mme Monghadi Brown o ithaopile ho thusa bana ka karolo efe kapa efe ya mosebetsi eo ba sa e utlwisiseng.

Steve: [O sheba bana ba bang.] Hobaneng ha le sebetsa kaofela? Ke mang ya tla bapala le nna? Itlong re tlo bapala Nintendo. Bonang papadi e ntja eo mme wa ka a e rekileng ka moqebelo. Hobaneng le sa tlohele ho sebetsa mme le tlo bapala le nna?

Ann: Tjhee ke a leboha, ke tshwarehile ke mosebetsi. Dihlahlolo di qala bekeng e tlang mme ke hloka ho bala hore ke pase. O tlamehile hore le wena o etse jwalo, Steve.

Steve: Tjhee bo ha ke batle ho tshwenngwa. Dihlahlolo di hole kwana mme ho sa na le nako e ngata ya ho bala. Tlo Sam tlo bapale le nna.

Sam: Nkekebe ke kgone. Ke leka ho balla dihlahlolo.

Steve: O se ke wa ba sethoto. Jabu! Tlo re bapale.

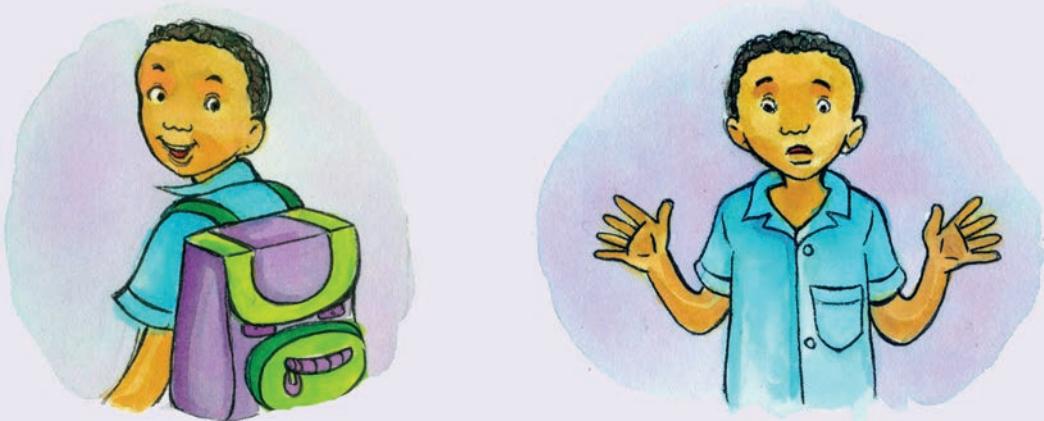
Jabu: E seng hona jwale Steve ke leka ho balla hlahlolo ya thuto tsa botsebi bekeng e tlang ka labohlano.

Steve: Hobaneng metswalle ya ka e sa tshephahale tjena, le bakgotsi ba jwang? Pam o tseba dipapadi tse ngata na ha o batle ho bapala?

Pam: Tjhee Steve, e seng kajeno. Ha o sa bale o tlo hloleha dithutong tsa hao.

Monghadi Brown: Steve ha o sa ikemisetsa ho bala, ho betere hore o tswe o ilo dula tlasa sefate le dipapadi tsa hao, o tlohele ho tshwenya ba bang.

Mopheti : Steve o etsa qeto ya ho tswa phaphosing, o hulanya mokotla wa dibuka le jeresi ya hae a ya tlasa sefate. O bina a ntse a ipapalla. O ithabetse o bile a maketse hore hobaneng metswalle ya hae e batla ho balla dihlahlobo tse hole tse tlang ka mora dibeke tse pedi!

[PONO YA BOBEDI: Steve o kena ka phaposing a tshohile. O qala ho batlana le ho hong ka mokotleng wa dibuka.]

Steve: Na o teng ya ka nthusang? Ke..... ke..... hloka ho bala bakeng la hlahlolo ya hosane mme ke nahana hore ke lahlehtswe ke buka. E ..... mohlolomong e ka tlasa tafole ya ka. (O sheba ka tlasa tafole.) Tjhee e nyametse.

[A otlana le tafole.] "itjhuu!" Oho na ha ho na ya ka nkadimang buka?

Sam: Tjhee, Steve. O qetile beke tse pedi tse fetileng o ntse o bapala mme jwale o batla ho bala ka letsatsi le le leng? Ho teng nako ya ho bala ebile ho na le nako ya ho bapala.

Ann: Nka, Steve, o ka sebedisa mmapa w aka wa monahano. E re ke ho bontshe hore o sebetsa jwang.

Steve: [O a lla] Oho! Nke ke ka kgona ho kenya ditaba tsena tsohle ka kelellong ka nakonyana e kgutswane tjena, ke tlo feila.

Ann: Aooo, o se ke wa lla. Ke tla o thusa.

Monghadi Brown: Kgaotsa ho lla Steve. Nakong e tleng o tla qala ho bala pele dihlahlobo di qala. Jabu le Sam thusang Steve le mo dumelle le ho sebedisa dintlha tsa thuto tsa lona hle.

Steve: [O sisinya hlooho a bebetheha] Ha ho na thuso. Nke ke ka hlola ke kgona jwale. Nka be ke sa bapala nakong eo lona le neng le bala ka yona.

Mopheti: Kotareng e latelang Steve o sebetsa ka thata. O ngola mosebetsi wa hae ka mehla ebile o iketsetsa le w aka wa ka wa monahano. O ithutile thuto e ntle ho teng nako ya ho bapala le nako ya ho bapala.

Nahana ka tshwantshiso

Ha re ngoleng

Bala tshwantshiso hape mme o arabe dipotso. Buisanang ka tsona pele o di ngola fatshe.

Molaetsa wa tshwantshiso ena ke ofe? Ngola polelo ho tswa tshwantshisong ho netefatsa seo.

Ke mang mophetwa wa sehlooho?

Ho bolelwa eng ka "phaphosi e ne e le ya boinehelo?

Re tseba jwang hore Steve o ithutile thuto"?

Na pale ena e a tshwana le tse ding tseo o di tsebang?

Na o hopola pale ya tsie le dikokonyana? Ha e ba ho le jwalo, na o ka bolela ho tshwana ha dingolwa tsena?

Ha re etseng

Nahana ka tikoloho ya tshwantshiso ena. Pono tse pedi di boletswe. Di take o be o bontshe sebapadi sa sehlooho ho pono ka nngwe.

Mosebetsi
wa mantswe

Pono ya 1

Pono ya 2

Fumana mantswe
tshwantshisong a moelelo o
tshwanang le wa mantswe, mme
o a ngole dibakeng tse silweng.

batlisisa		ferekana	
nyamela		thabisang	

Inahane o le Steve. Kgutsufatsa se etsahetseng ho wena paleng.

Ha re ngoleng

Monghadi Brown o ne a na le nako eo a e hlophisitseng boitokisetso bakeng sa dihlahlobo tsa rona empa nna ka

Yaba Monghadi Brown o re ke ye kantle mme ka

Qetellong letsatsi pele ho hlahlobo, ka etsa qeto ya ho bala

Nahana ka makgethi a hhalosang Steve le Anne. A ngole dikgeong tse ka tlase. Re ho file a mmalwa ho o thusa.

Ha re ngoleng

ho sebetsa ka matla

botswa

mosa

bohlaswa

Ngola tlhaloso e kgutshwane bakeng sa sebapadi ka seng.

Ho ngola tshwantshiso

Ha re ngoleng

Le tlilo bapala tshwantshiso le metswalle e sehlopheng sa hao, qetella papetla ena, e tla o thusa ho hlophisa tshwantshiso ya hao. Kgwaritsa tshwantshiso ya hao kopa metswalle ya hao ho sheba diphoso. Kopa metswalle ya hao ho nka karolo e le dipabadi tse fapaneng qetellong ha o se o lokisitse mokgwaritso wa hao ngololla tshwantshiso ya hao ka makgethe leqepheng le latlang.

1

Fana ka baphethwa ka ho fapanha bona?

2

Hhalosa boitshwaro ba baphethwa?

3

Papadi ena e etsahalla ho kae?

4

Ke dipono dife tse hlahellang, ho etsahala eng ho pono ka nngwe?

Hhalosa poloto/moralo.

Pele

Ya ba

Kamorao ho moo

Qetellong

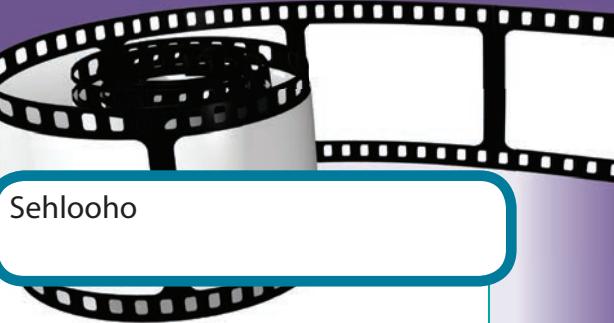

- Sebedisa mmapa wa mohopolo ho lokisetsa ho ngola ha hao
- Ngola feela ntle ho makgethe
- Kopa motswalle ho lokisa mosebetsi wa hao o sa etswang ka makgethe
- Tadima mosebetsi wa hao hape mme o lokise moo ho hlokahalang
- Jwale ngola mosebetsi oo ka makgethe bukeng ya hao.

Ha re ngoleng

Ngola tshwantshiso ya hao ka makgethe leqepheng la hao. Hopola ho sebedisa lekgathe lejwale bakeng sa tikoloho le ditaelo.

Sehlooho

Sebaka/
tikoloho

Baphethwa

Poeletsamedumo

Hangata re fa dibapadi tsa tshwantshiso mabitso a nang le alfabete tse tshwanang. Nakong e nngwe mabitso a tshehisra. Ha re pheta letara ya lenseswe le qalang re sebedisa poeletsamodumo. Boha mabitso ana mme o bone ka moo ditlhaku tsa pele di utlwahalang ho tshwana ha di phetwa.

Mafethe mofenethi wa batho

Nomsa ya seleng

Clive ya bohlale

Mophethi o pheta phetelo

Fred Ramaqheka

Jabulani ya ratehang

Ben wa senatla

Sam ya seleng

Greg ya meharo

Ha re ngoleng

Sebedisa poeletsamodumo ho bopa mabitso a dibapadi tsa tshwantshiso ya hao.

MAETSISAMODUMO kapa mantswe a modumo

Jwale kgutlela tshwantshisong leqephetshebetson 121 mme o thalle mantswe oohle a modumo mola. Ha re sebedisa mantswe ho etsisa modumo, re ya be re sebedisa maetsisamodumo. Ke lenseswe le etsisang modumo, "jwara", "bjara" a etsisang ho thubeha.

Ha re ngoleng

Sebedisa mehlala e latelang ho bopa mantswe ao e leng a hao.

Phaga

phaga

HUTARA

Ho bapatsa papadi ya hao

Ha re ngoleng

Taka phousetara ho etsa papatso ya papadi

Fetolelea mabitso a dibapadi o sebedise medumo
ho hohela.

- Fana ka lebitso la papadi, ngola
lebitso la papadi ka diletere tse
kgolo o ntano farefa ka mmala
- Ke mang sebapadi paleng
- Sebaka seo papadi e bapallwang
ho sona

- Letsatsi le nako eo papadi e
bapalwang ka yona
- Tlhaloso ka papadi
- Tsebiso ka bottlalo

Mekgwa ya ho taka
phousetara

– Sebedisa puo e hlakileng.
– Sebedisa diletere tse nyane
le tse kgolo ho hlalosa
mantswe le dipolelo.

– Sebedisa mebal e
kganyang ho hohela
mmohi.

– Taka ka ho mamaretsa
ditshwantsho ho hlalosa
papadi ka bottlalo.

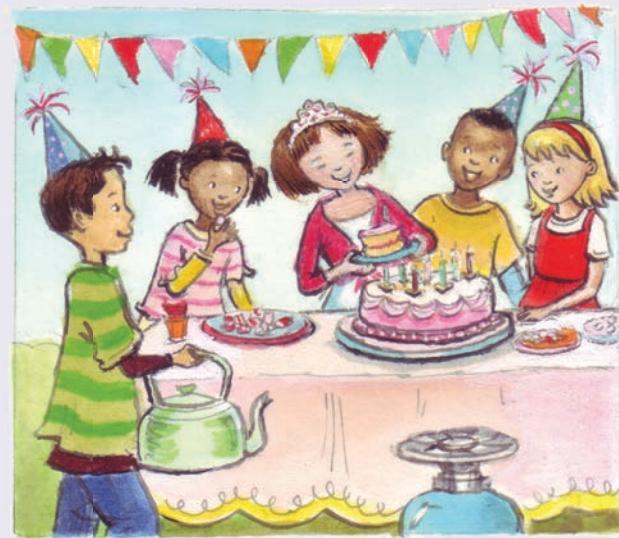
Sheba phousetara e entsweng ke metswalle ya hao.

Ngwanana wa seriti o boloka letsatsi

Ha re baleng

[Ketsahalo 1: Phakeng e pela noka. Tafole e behilwe tla sefate. Sefate se kgabisitswe ka dibalunu le dithapo tsa ho kgabisa. Hodima tafole ho beilwe kuku e kgolo e pinki ka mmala.]

Mopheti: Tania o keteka letsatsi la hae la tswalo, o na le dilemo tse leshome le motso o le mong. Linda Myeza ya ketekang dilemo tse lekanang le tsa hae le yena ke e mong wa baeti, o apare mose wa letsatsi la tswalo.

Bana: [Ba bina pina ya letsatsi la tswalo, o hole o hole Tania!]

Tania: Ke ya ipotsa hore ebe diphuthelwana tsena di na le dimpho tse jwang. Ke motlotlo e le ka nnete, hoo ke sa tsebeng hore ke qale ka ho bula mpho efe.

Dan: Bula ya ka! Ke o reketsa mpho eo ke e ratang.

Tania: Aa ke koloi ya Lego, e ntle Dan! Lena ke lebokoso le pente ya metsi, ke rata ho ferefah! Ka mona ke lebokoso le dipotloloto, ke ya leboha Anna o wa tseba hore la ka le robabile.

Mary: Tumelo Tania ke kopa tshwarelo ka ho fihla kamora nako, mpho ya hao ke ena. Na o ka kgona ho lepa hore ke eng?

Tania: Ha ke e phopoletsa ke ya e utlwa hore ke popo e ntle, e nnyane ebile e mabothobotho.

Sam: Ke eng eo?

Mopheti: Ka ho panya ha leihlo, leshodu la feta le matha le ikwahetse sefahleho la nka kuku le dimpho tsohle.

Bana: [Ba hweletsang] Thibang! Leshodu!

- Mopheti: Mme wa Tania a mathela kantle ho ntlo.
- Mme: Bana! Hlokamelang ntho ena e kotsi balehelang ka hlakoreng lena la ka.
- Ntja: Hobu, hobu!
- Lindi: [Mahlo a benya, sefahleho sa fufulelwā] taba ena e ya nkgalefisa.
- Mopheti: Ngwanana wa seriti a feta baeti ka potlako e kgolo a fofa ka hodima noka ho thiba leshodu. Leshodu la lahla dimpho le kuku fatshe. Ka lehlohonolo kuku ha ya ka ya senyeha.
- Lindi: [A tlamella matsoho a monna eo ka morao.] Anna bitsa mapolesa!

[Pono ya 2 : Kerata le etswang ke koloi ha e ema.]

- Leponesa: O sebeditse hantle, Lindi o phethile hape dula o ntse o Iwantsha bokebekwa.
- Mme: Ntate leponesa kuku ke ena.
- Leponesa: A kore ke kwalle senokwane sena ka koloing.
- Mme: Ha o wa ka wa mpolella ka matla a hao a sa tlwaeleheng, ken eke nahana hore ke bashemane feela bao e leng bahale.
- Tania: Ke ya leboha ka ho mpusetsa dimpho tsa ka Lindi, jwale re ka keteka letsatsi la ka la tswalo empa ke rata ho o leboha Lindi.
- Bana: [Pina] Malebo ho mohale wa rona, malebo ho mohale wa rona, malebo hle Lindi, malebo ho wena.

Nahana ka pale

Ha re ngoleng

Tshwantshisa papadi mme o arabe di potso
tse latelang.

Ke mang eo e leng
mophetwa wa sehlooho?

Ke sefe se ikgethileng ka
yena?

Molaetsa wa pale ke ofe?

Kenyelletso ya batho. Ke tumelo ya hore e mong le e mong ya seholopheng se itseng o tshwana le bona. Ha o nahana hore banana e ke ke ya ba bahale. O kgolwa hore ha ho na ngwanana eo e ka bang o matla. O ba kenyelletsa e le batho ba le bang. Ha e be o nahana hore bashemane ke bahale le bona o a ba kenyelletsa hobane o kgolwa hore bashemane ha ba tshabe letho.

Na o nahana pale ena ke nnete? Hobaneng?

Ke baphetwa bafe ba bang bao o ba tsebang e le bahale? Na ke hangata moo o fumanang e le banna?

Shadow girl o tshwantshwa jwang le bahale bana?

O tlosa jwang kenyelletso ena e tshwantshang batho?

Ha re etseng

Taka dipono
tse pedi tsa
tshwantshiso.

Ha re ngoleng Hlalosa tlhahlamano ya diketsahalo.

Pono ya 1

Pono ya 2

Qaleho

Kgohlano

Tharollo

Qetello

Ngola tlhaloso ya Lindi.

TEMANA

Ha re sheba ditemana: Temana e na le moetsi le ketso. Ho na le mefuta e mmedi ya ditemana.

Temana e ikemetseng, temana e ikemetseng e a ikemela e le polelo-mohlala: Re tsamaya ho ya sekolong.

Temana e ikammeng ka tse ding-Temana e ikammeng ka tse ding ha e eme e le nngwe jwalo ka polelo. Mohlala: **ha kuku e butswitse.**

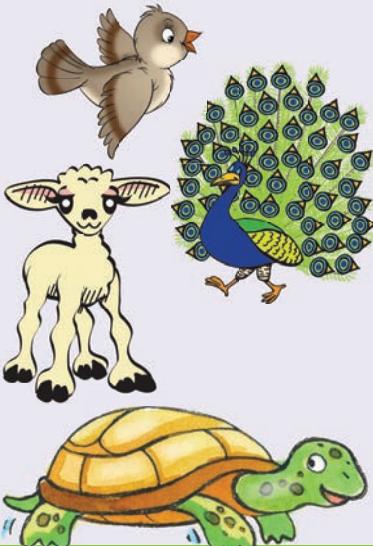

Ha re ngoleng

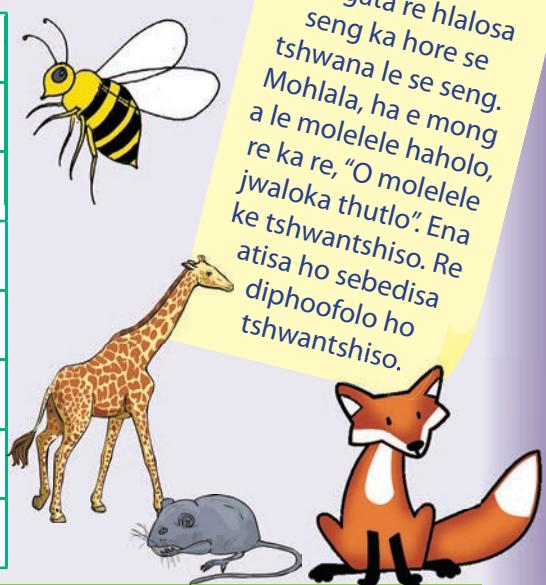
Lekola ditemana tsena e be o a hlalosa ha e be di ka ikemela ka bo tsona e le dipolelo(ka mantswe a mang bolela hore na ke ditemana tse ikemetseng).

Temana e ikemetseng	Temana e sa ikemelang
Ee e ka ikemela e le nngwe	Tjhee e ke ke ya ikemela e le nngwe
ha a hoeletsa	
ke rata mmino	
ha pula e na	
ke e fumane	
sehlopha sa bone	
re itlhophisetsa ho ba le pikiniki	
ha filimi e fedile	

Phethela ditshwantshiso tsena tsa diphoofolo ka ho tlatsa lebitso le nepahetseng la phoofolo.

O moholo jwalo ka _____.
O matla sa _____.
O masene jwalo ka _____.
O lebelo sa _____.
O lenama jwalo ka _____.
O sesa jwalo ka _____.
O mahwashe jwalo ka _____.
O motelele jwalo ka _____.

O kgethekile.

Mmele whole wa hao o kgethekile.

Ke wena monnga mmele wa hao!

O tshwanelo ho bolella e mong ha ho na le motho ya o tshwarang bokapele.

O tshwanelo ho bolella e mong ha ho na le motho ya o etsisang dintho tseo o sa batleng ho di etsa.

Eo o tshwanetseng ho mo letsetsa mohala bakeng sa thuso:

Mohala wa tsa Bana: 0800 05 55 55

**SAPS Thibelo ya Botlokotsebe:
086 00 10111**

SAPS Nomoro ya tshohanyetso: 10111

**Lefapha la “Life Line”:
0861 322 322**

**Lefapha la Tshireletso ya Bana:
012 393 2359/2362/2363**

**HO SE BE
mang ya o
tshwarang
pokanele.**

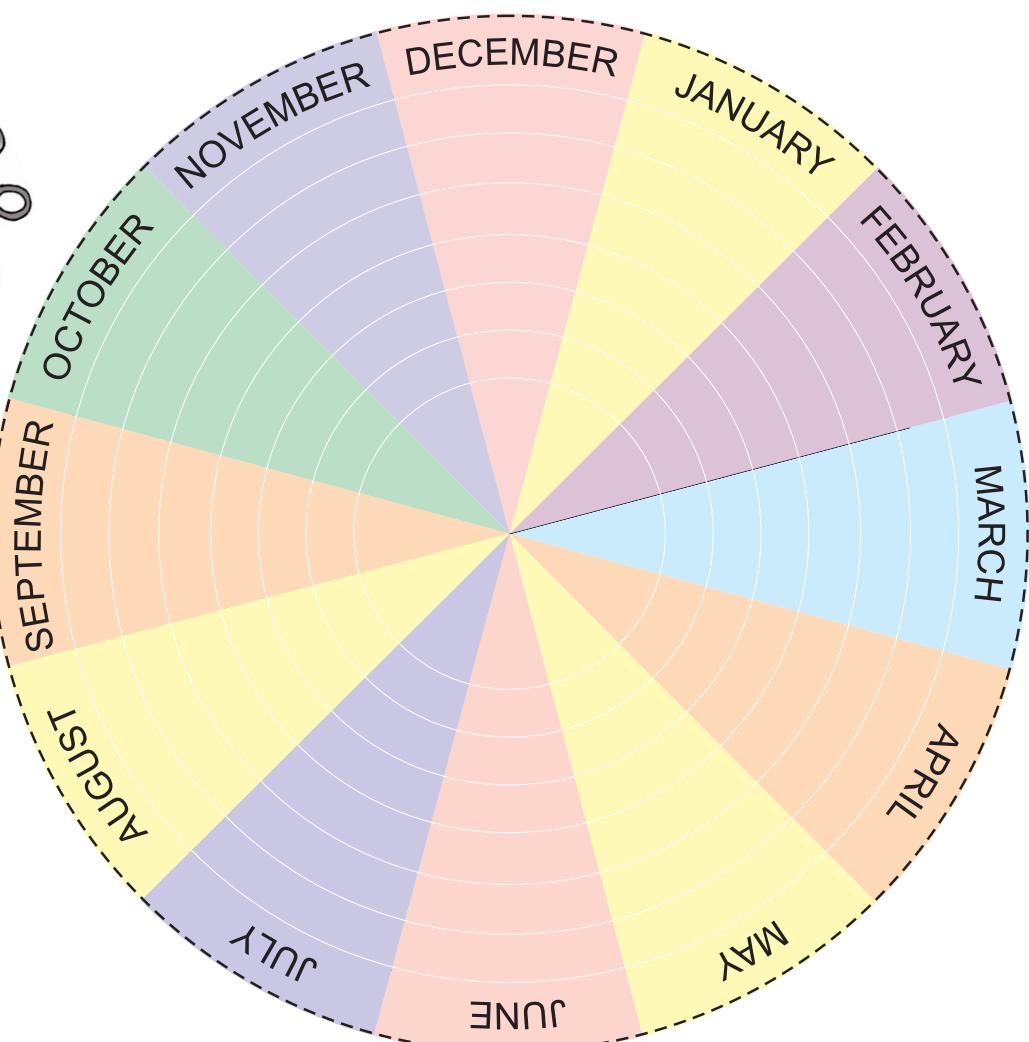
NKA	😊	😢
bala tshwantshiso.		
bala papatso.		
bala phomofolete/bukana ya tlhahisolededing.		
bala tshwantshiso ke sebedisa baphetwa le sebui.		
tshwantshisa tshwantshiso.		
araba dipotso hodima bukana ya tlhahisolededing.		
araba dipotso hodima papatso.		
araba dipotso hodima tshwantshiso.		
rala bukana ya tlhahisolededing.		
rala phousetara.		
buisana ka dipotso tse hodima papatso.		
tlatsa foromo.		
bona makgethi le mabitso.		
bona makgethi sengolweng.		
bona mahlalosi a mokgwa, nako le sebaka.		
bona poletsomodumo.		
bona maetsi a sa tswelleng.		
bona polelwana e ikemetseng polelong.		
bona maetsisamodumo.		
bona tshwantshiso.		
bona maetsi le mahlalosi.		
nyalanya mantswe le meeleo ya oona.		
nyalanya mantswe le mahlalosanngwe a oona.		
sebedisa matshwao ka nepo dipolelong.		
sebedisa sebopheho se nepahetseng sa leetsi ho (o, ba, ke jjlj).		
ngola tlhaloso ya mopetwa.		
ngola tshwantshiso.		

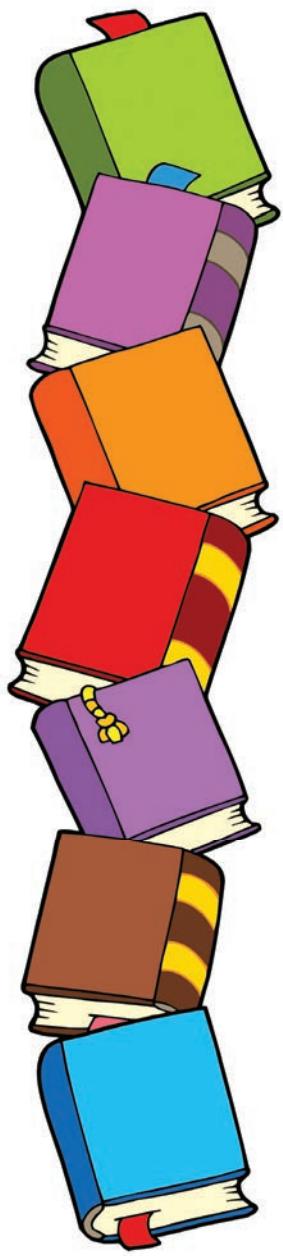
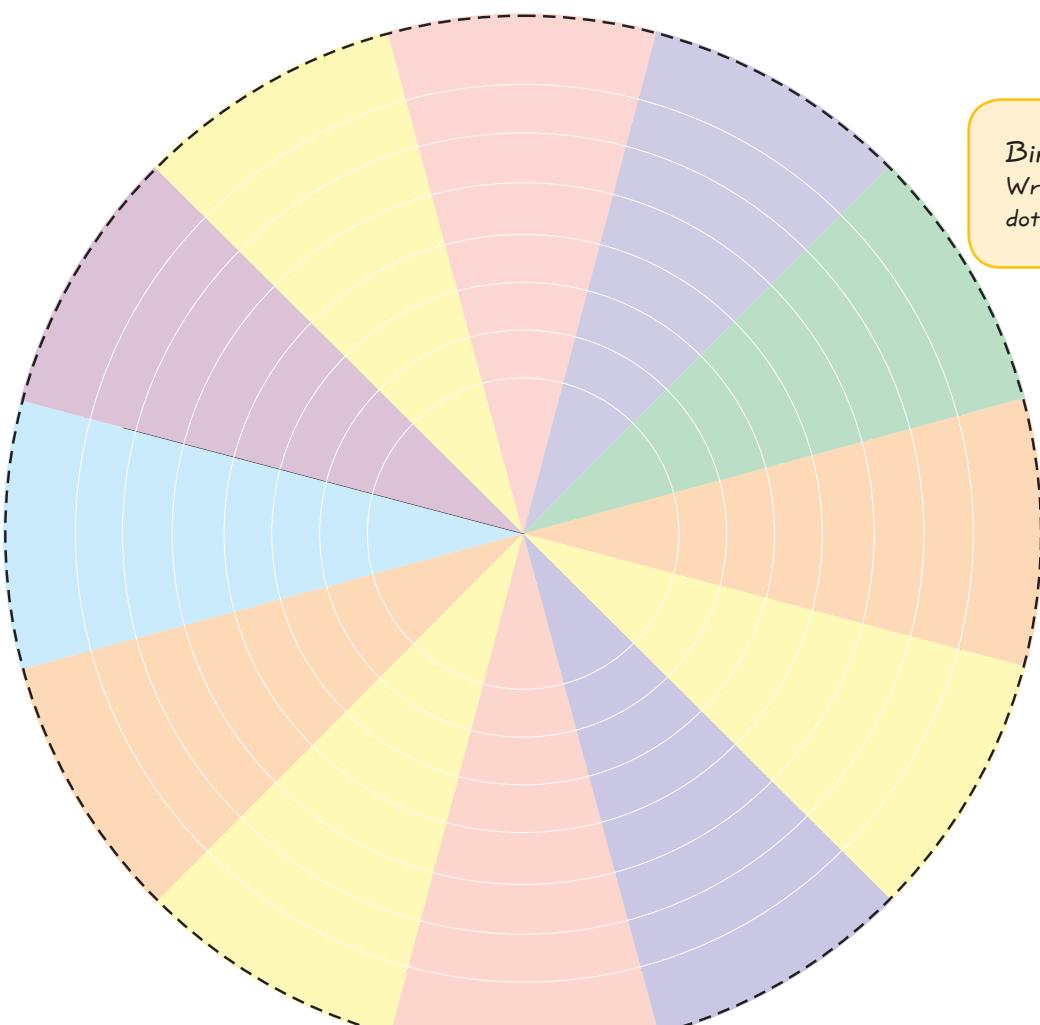

Birthday Wheel:
Cut out the two circles and the wedge shape. Put the top and bottom together using a split pin. Write the birthdays of your family and friends in the correct months on the birthday wheel.

On the back you can write the months in your first language.

Birthday Wheel:
Write the 12 months on the
dotted white line.

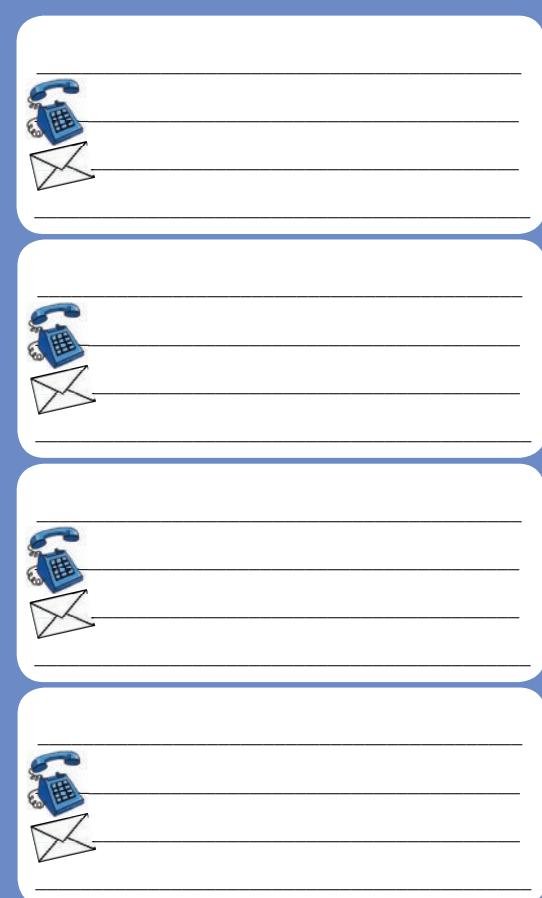
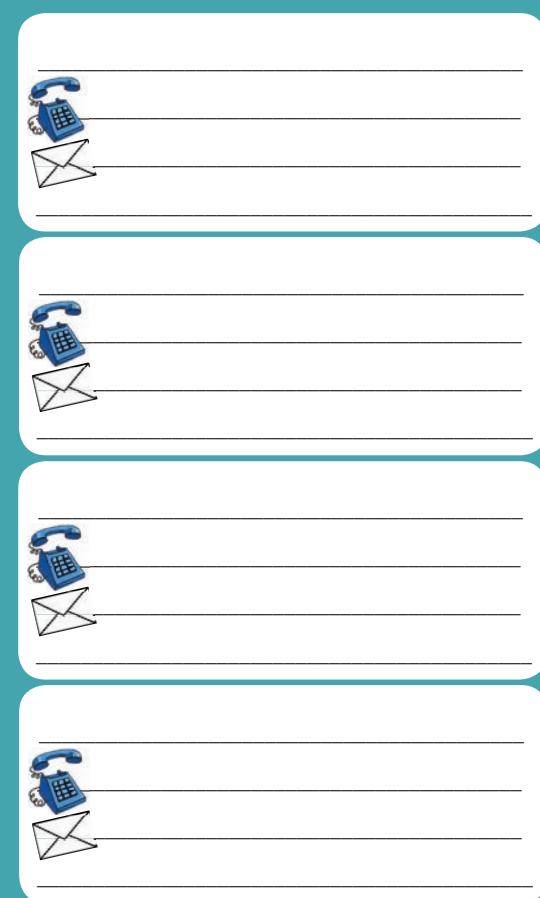
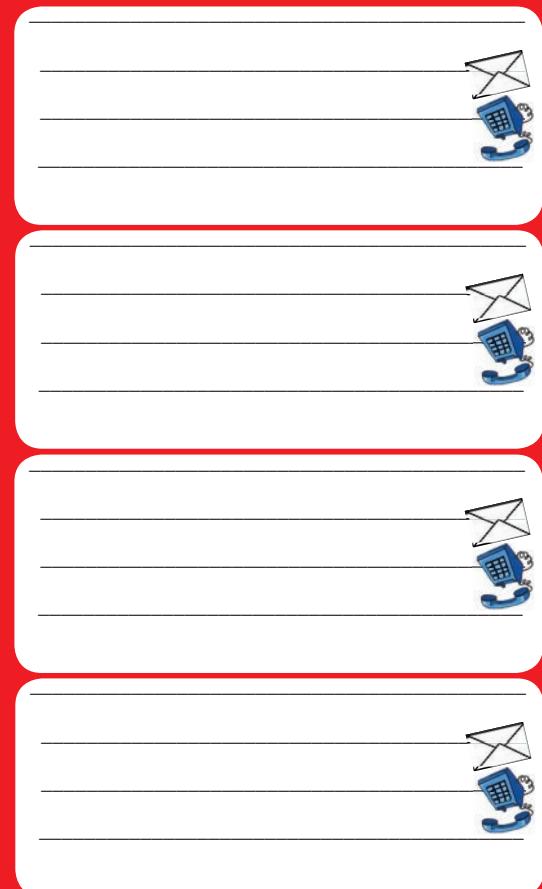
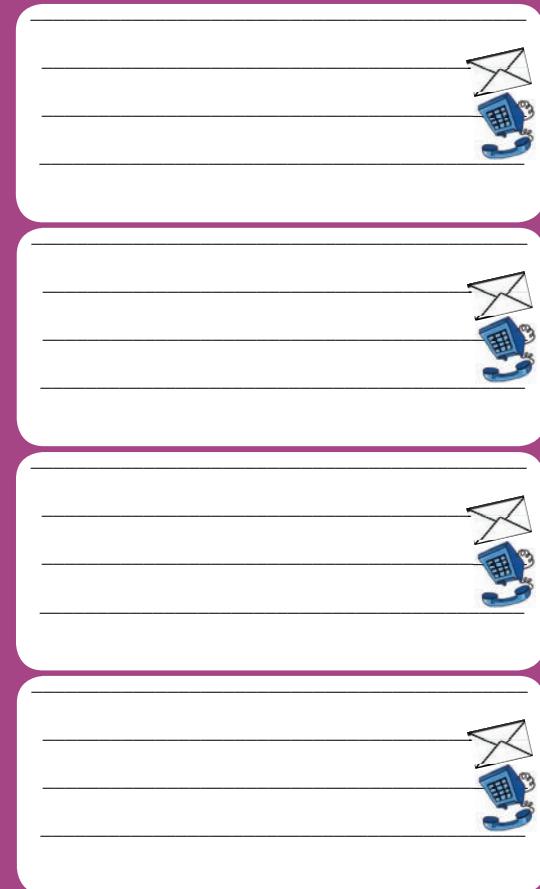
Step 1: Cut all around on the black line

DEF

ABC

OPQR

STUV

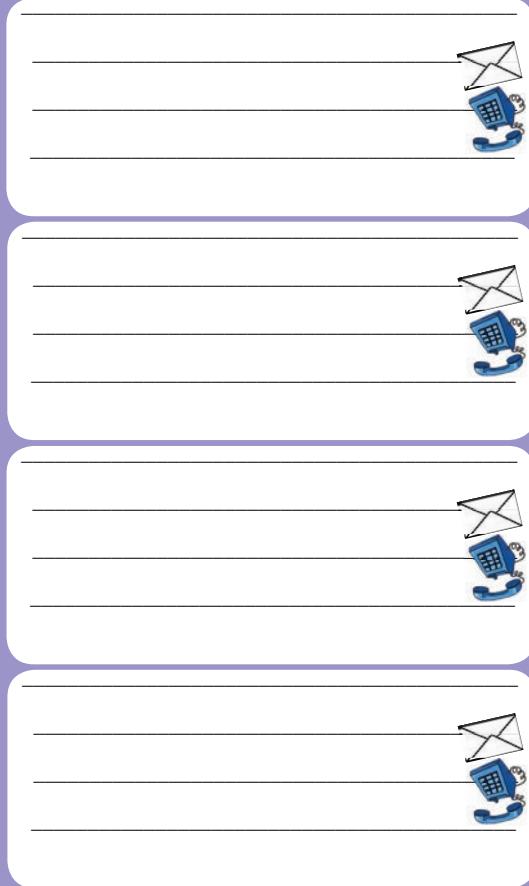
Step 3: Fold on the dotted line

Step 5: Cut off on the yellow line

Step 2: Fold on the dotted line

Step 4: Staple book in the middle

KLMN

3
H
G

WXXM
ZYXZ

My Telephone and Address Book

This book belongs to: